

MAASEUTUTUTKIJATAPAAMINEN
Kuortane, Etelä-Pohjanmaa 27.–28.8.2025

Tulevaisuus maaseudulla

Abstraktikirja

toim. Mari Kattilakoski, Aapo Jumppanen, Ella Mustakangas, Henrik Hausen

mua.fi

#Muatapaa2025

Tulevaisuus maaseudulla

Tulevaisuus maaseudulla näyttäytyy monin tavoin ristiriitaisena. Maaseudun rooliksi hahmottuu nykyisenkaltaisessa työnjaossa toimia ruuan, energian, biomassan, tavaroiden ja virkistykseen tuottajana, siinä missä kaupunkien hallinnon, innovaatioiden ja kulutuksen keskuksina ajatellaan toimivan talouskasvun vetureina. Väestöennusteet ja palveluiden heikkenevä saatavuus synkistävät maaseutualueiden tulevaisuudennäkymiä, ja monet maaseudun elinkeinoista ovat murroksessa. Vihreästä siirtymästä toivotaan uutta nousua maaseudulle, mutta sen synnyttämät uudet elinkeinot näyttäisivät vain siirtävän päätäntävaltaa luonnonvaroista kauemmas maaseudulta.

Samalla kun maaseudun elinkeinot ja luonnonvarojen hallinta ovat liikkeessä, maaseudulla myös eletään, selviydytään ja menestytään. Sieltä lähdetään ja sinne palataan. Ihmisten lisääntyvä monipaikkaisuus, uuden yhteisöllisyyden, uuspaikkaisuuden ja kohtuutalouden avaamat näkymät luovat kokonaan uudenlaisia tulevaisuuskuvia maaseudun elinvoimalle. Fossiilitaloudesta irtaantuminen tulee todennäköisesti muuttamaan totunnaisia riippuvuussuhteita ja avaa uusia mahdollisuusikkunoita maaseudulle. Samalla murrosaika myös väistämättä johtaa eri tasoilla käytäviin kamppailuihin sekä materiaalisista resursseista että merkityksistä. Näiden kamppailujen polttoaineena on pohjimmiltaan ihmisten tulevaisuususkko.

Se, millainen tulevaisuus maaseudulla on edessään, riippuu paitsi politiikkatoimista myös ihmisistä itsestään. Ihmisten toimintaan kytkeytyvä tulevaisuus on aina avoin. Nykyhetkessä on lukemattomia mahdollisuuksia valita – yksin ja yhdessä. Jokainen valinta johdattaa aina myös uusien valintojen ja mahdollisuuksien eteen. Ihmisten unelmat ovat yhä useammin ristiriidassa todellisuuden kanssa, jossa yhteiskunnalliset toiminnot keskittyvät ja eriarvoisuus, alueellinen polarisaatio ja epäoikeudenmukaisuuden kokemukset lisääntyvät. Muutostarpeista ja -mahdollisuuksista huolimatta menneisyys tuntuu pitävän meitä tiukassa otteessaan.

Maaseudulla eletään ja tehdään parhaillaan todeksi erilaisia tulevaisuuspolkuja. Maaseudulla mukaudutaan, etsitään uusia alkuja ja nouseaan vastarintaan. Maaseudulla kohdataan yhteiskunnalliset murrokset ensimmäisten joukossa, onpa kyse sitten kestävyysmurroksen aiheuttamista muutospaineista, palveluiden rationalisoinnista tai väestön ikääntymisestä. Kutsummekin työryhmiä hahmottelemaan maaseudun tulevaisuuksia, jotka eivät ole menneisyyden peilikuvia. Millaisia maaseudun tulevaisuuspolkuja on näköpiirissä eri tieteenaloilta tulevien tutkimusten valossa? Miten maaseudun rooli yhteiskunnassa voisi muuttua maailman muuttuessa? Millaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia maaseutu tarjoaa? Miten maaseutu määrittää itse omaa tulevaisuuttaan, sen sijaan että se määritettäisiin sille valmiiksi?

Lisätietoja tapaamisesta antavat Maaseudun uusi aika -yhdistyksen

puheenjohtaja Mari Kattilakoski, mari.kattilakoski@uef.fi, +358 50 449 4896

varapuheenjohtaja Aapo Jumppanen, aapo.jumppanen@helsinki.fi, +358 50 415 1152

jäsensihteeri Henrik Hausen, sihteeri@mua.fi, +358 400 992 699

<https://www.mua.fi/tutkijatapaaminen-2025/>

Kansikuva: Myrskyn ratsastaja, Sampsa Sarparanta 2024, öljy levyille, [Sarparanta >>>](#)

"Tulevaisuus maaseudulla – maaseutututkijatapaaminen Kuortaneella 2025: Abstraktikirja"

ISBN 978-952-67608-9-6

Ohjelma

Kuortaneen urheiluopisto, Opistotie 1, 63100 Kuortane

Keskiviikko 27.8.

11.00 Ilmoittautuminen ja omakustanteinen lounasmahdollisuus

13.00 Aloitusseminaari, Liikuntahotellin iso kokoustila

Avauspuheenvuoro

Mari Kattilakoski, puheenjohtaja, Maaseudun uusi aika ry

Keynote 1: Maan senduilla kestävästi

Pasi Heikkurinen, professori, Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto

Keynote 2: Yrittäjyyden tulevaisuus maasendulla

Merja Lähdesmäki, vanhempi tutkija, Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti

Käytännön tiedotukset, työryhmiin opastus

14.45 Kahvit ja siirtyminen työryhmiin

15.30–17.00 Työryhmät, sessio I

17.00–18.30 Työryhmät, sessio II

19.15 Illallinen

20.15 *Iltaohjelma*, juontajana Pasi Saukkonen MUA-hallituksesta

Ohjelmassa mm. tulevaisuuden tutkimuksen tutkimusjohtajan Tuomas Kuhmosen puheenvuoro sekä MäSä-duo, joka soittaa kansanmusiikkia eteläpohjalaisella otteella.

Torstai 28.8.

7.00 Aamiainen

8.30–10.00 Työryhmät, sessio III

10.00 Kahvit

10.45 Päättöseminaari, Liikuntahotellin iso kokoustila

Keynote 3: Geopolitiikka ja luonnonvarakolonialismi syrjäseuduilla: Näkökulma saamenmaalta ja pohjoissuomesta

Laura Junka-Aikio, professori, Lapin yliopisto

Paikallisuus maaseudun voimavarana - tulevaisuuden älykkäät ratkaisut

Tuija Kallio ja Ann-Sofi Backgren, Maaseutuverkosto

Maaseutututkimuksen rooli tulevaisuuden maaseutupolitiikassa

Antonia Husberg, pääsihteeri, Maaseutupolitiikan neuvosto MANE

Maaseutututkimus-lehden ajankohtaiset

Irene Kuhmonen, päätoimittaja, Maaseutututkimus-lehti

Nordic Ruralities -konferenssi Suomessa 2026 ja MUAn loppusanat

Aapo Jumppanen, varapuheenjohtaja, Maaseudun uusi aika ry

12.40–14 Lounas (omakustanteinen)

Keynote-puhujat ja aiheet

Pasi Heikkurinen on poikkitieteellinen tutkijaopettaja ja yhteiskunnallinen keskustelija, joka toimii professorina Lappeenrantaan-Lahden teknillisessä yliopistossa ja Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran puheenjohtajana. Hän on toinen [*Kestävän elämän manifestin*](#) kirjoittajista.

Ennen suuria kaupunkeja ihmisyhteisöt asuivat pääasiassa maalla. Ennen maaseutua täällä taas asuttiin metsässä. Ennen metsää jossain kaukaisilla aroilla ja jopa vedessä. Elämän alusta saakka olemme olleet maan seuduilla.

Seutu on ilmiönä viehättävä, alihyödynnetty näkökulmallinen voimavara kestävyystutkimukseen. Se on mittaamista pakeneva tienoo, vaikkakin kokemuksellisesti helposti ymmärrettävä kokonaisuus. Seutu kokoaa

ajatuksia ja toimijoita sekä käytäntöjä ja paikkoja; se tuo meidät yhteen elämää kannattelevien prosessien äärelle.

Nyt 2020-luvulla seudun merkitys on korostunut sen meille tarjoamassa mahdollisuudessa elää kestävästi. Seuduille, joissa on vielä maata näkyvissä, kehittyä omavaraisia paikallisyhteisöjä. Ne ovat tärkeitä hajautettuja hillintä- ja sopeutumiskeinoja kriisiytyvään maailmantilanteeseen.

Maan seuduista henkisesti eroon pyrkivät yhteisöt, kuten pitkälle teknologisoituneet metropolit, eivät pääse irtaantumaa maasta materiaalisenergeettisesti. Kaupunkien metabolisen taseen alijäämä, niiden riippuvuussuhde maan seutuihin on asia, joka tulisi nostaa niin kestävyystutkimuksen kuin myös ympäristö- ja maaseutupolitiikan keskiöön.

Merja Lähdesmäki toimii vanhempana tutkijana Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa. Hän on koulutukseltaan sosiologi ja kauppatieteilijä. Hän on keskittynyt muun muassa maaseudun pienyrittäjyyteen, yhteiskuntavastuuseen, paikallisyhteisöihin sekä yritysten ja sidosryhmien välisiin suhteisiin. Hänen tutkimuksensa tuo esiin sen, miten maaseudun pienyritysten toiminta on tiiviisti kytköksissä alueen sosiaalisiin ja kulttuurisiin verkostoihin. Siten tutkimuksen erityisenä kiinnostuksen kohteena on usein yrityksen sosiaalisen vastuun ulottuvuus, se miten yritykset toimivat yhteisön hyvinvoinnin edistäjinä.

Viime vuosina hän on perehtynyt myös yhteisölähtöiseen yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen sekä siihen, miten osallisuus ja toimijuus rakentuvat maaseudun arjessa ja paikallisissa kehittämisprosesseissa. Lähdesmäen työssä yhdistyvät monitieteinen lähestymistapa ja käytännönläheinen tutkimusote, ja hän on aktiivisesti mukana kehittämässä maaseudun pienyritysten toimintaympäristöjä ja tukemassa niiden roolia paikallisyhteisöjen kehittämisessä.

Laura Junka-Aikio on pohjoisen politiikan ja hallinnon professori Lapin yliopistossa. Junka-Aikio on tarkastellut tutkimuksessaan laajasti nykykolonialismin eri ilmenemismuotoja sekä Pohjois-Suomessa ja saamenmaalla, että Palestiinassa. Tällä hetkellä hänen tutkimuksensa keskittyvät erityisesti pohjoisten ja arktisen alueiden militarisaatioon ja militaarisen maankäytön paikallisiin vaikutuksiin.

Työryhmät

Ryhmät ja esitykset, kpl	Esi- tyk- siä	Sessio I, ke 15.30-17	Sessio II, ke 17-18.30	Sessio III to 8.30-10
1. Maaseudun marginaalit..	8		4 kpl Kokoustila 1	4 kpl Kokoustila 1
2. Palvelut ja turvallisuus..	8	4 kpl Rantasauna	4 kpl Rantasauna	
3. TKI-toiminnan tulevaisuudet..	5			5 kpl Kokoustila 2
4. Maaseudun rooli .. ruoantuotannossa	8	4 kpl Kokoustila 2	4 kpl Kokoustila 2	
5. Agroekologia, kohtuutalous ja paikallis.	5		5 kpl Kokoustila 3	
6. Maaseudun talous ja muutosten..	5			5 kpl Rantasauna
7. Paikallisuus, kestävyys.. älykkäät..	5	5 kpl Kokoustila 1		
8. Takana loistava tulevaisuus	5			5 kpl Kokoustila 3
9. Turvemaiden kestävä käytön..	5	5 kpl Kokoustila 3		
10. Energian kulutuksen..	4		4 kpl Kokoustila 5	
11. Maaseudun muutosjoustavuus..	5	5 kpl Kokoustila 5		
12. Miten maaseutua .. rakennetaan?	4		4 kpl Iso Sali	
13. Metsien uudet roolit..	5			5 kpl Kokoustila 5
14. Paneeli 1, Monikerroksinen maaseutu..		paneeli Iso Sali		
15. Paneeli 2, Agroekologia..				paneeli Iso Sali

TYÖRYHMÄ I: Maaseudun marginaalit ennen, nyt ja tulevaisuudessa

Työryhmän vetäjät:

Anni Rannikko, yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Suvi Jokila & Susanna Leppäbaara, kasvatustieteiden laitos, Turun yliopisto

Alina Kuusisto & Pirjo Pöllänen, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Työryhmässä maaseutuja – sitä, miten maaseutu on samanaikaisesti monta – katsotaan marginaaleista käsin. Marginaalit voivat liittyä esimerkiksi alakulttuureihin, vähemmistöihin, poissuljettuihin, syrjäisiin, kiellettyihin, vaiettuihin, katoaviin tai näkymättömiin ilmiöihin ja ihmisryhmiin. Ne voivat olla teemoja, jotka ovat maaseutututkimuksessa tai maaseudusta käytävässä julkisessa keskustelussa vähän tai ei ollenkaan esillä. Marginaalit voivat olla paikallisia, mutta yhtä hyvin ne voivat myös heijastella yhteiskunnallisia valtasuhteita ja historiallisia kehityskulkuja.

Marginaalit ovat myös koko ajan liikkeessä, kun ilmiöt valtavirtaistuvat tai marginalisoituvat. Marginaalisuus voi siten olla strateginen valinta, marginalisaatioprosessin tulosta tai poliittinen ratkaisu. Esimerkiksi kun kylän koulu sulkee ovensa, sijoittuvat kylän lapset alueelliseen marginaaliin, tai kun maaltamuuton sijaan maalle jäävät ja maalle palaavat uivat kaupungistumisen vastavirtaan.

Esityksissä syvennyttään siihen, millaisia näkökulmia marginaaleihin keskittyminen voi avata maaseudun ja sen tulevaisuuksien tarkasteluun. Työryhmään ovat tervetulleita esitykset niin historiallisesta, nykyajan kuin tulevaisuuden näkökulmasta. Teemat voivat liittyä esimerkiksi demokratiaan, vaihtoehtoisin arjen järjestämisen tapoihin, vastarintaan, mukautumiseen ja marginaalistuviin tai valtavirtaistuviin ilmiöihin. Osaksi maaseudun marginaaleja lukeutuu lasten ja nuorten tulevaisuuden maaseudut, joita voi lähestyä kyläkouluihin, kouluverkoston alueellisiin muutoksiin, nuorten asemaan ja asenteisiin tai maaltamuuttoon ja maallepaluuseen kytkettyillä teemoilla.

Sessio 1:

Marginaalit tutkimuskohteena – muistelukävelyn mahdollisuudet kokemushistoriallisessa tutkimuksessa

Susanna Leppäbaara, Turun yliopisto

Maaseudun marginaalit voivat jäädä historiankirjoitusten varjoon. Arkistoihin päätyneet asiakirjat kertovat omaa tarinaansa, mutta entä näiden dokumenttien takana piilevä kokemuksellisuus? Tässä esityksessä luon metodologisen kurkistusikkunan maaseudun marginaalien tutkimukseen kokemushistoriallisesta näkökulmasta. Lähestyn aihetta maaseudun koulumuistojen ja muistelukävelyiden kautta.

Suomalaisen maaseudun koulujärjestelmän voidaan katsoa eläneen murroksessa läpi historiansa. Ensin lasten saaminen koulunpenkille ja kouluruokailu loivat uudenlaisen oppimisen tilan maaseudulle, mitä sittemmin sodan varjo ravisutti. Alkujaan laajaksi rakennettu kouluverkko koki ensimmäisen kolauksen 1960-luvulla, jolloin verkostoa alettiin supistamaan. Osana hyvinvointivaltion syntyä 1970-luvulla alkanut peruskoulu-uudistus muutti jälleen koululaisten arkea vahvistaen yhdenvertaisen koulupolun toteutumista. Elinkeino- ja ikärakenteen muuttuessa kouluverkoston supistaminen nousi julkiseen keskusteluun taloushaasteiden värittämällä 1990-luvulla. Koululakkautusten myötä monilla koululaisilla aiemmin pyörällä taittunut koulumatka muuttui taksikyyteihin. Vastaavan kehityskulun jatkuessa ja oppilasmäärien laskiessa maaseudun kyläkouluista on tullut nykyisen koulujärjestelmän marginaali-ilmiö.

Esitys on osa väitöstutkimustani Muuttuvan maaseudun kyläkoulut oppimisen tiloina 1990-luvulla. Tutkimustavoitteeni on koulumuistojen kautta selvittää, millaisia oppimisen tiloja maaseudun kyläkoulut olivat yhteiskunnallisten muutosten keskellä. Tutkimustani varten tuotan muistitietoaineiston muistelukävelyn keinoin.

Käytännössä koulumuistoihin keskittyvät teemahaastattelut toteutetaan liikkumalla informantin lapsuuskoulun ympäristössä, minkä aiempien kävelyhaastattelututkimusten perusteella odotetaan tuottavan aineistoa erityisesti kohderyhmän suhteesta paikkaan.

Pilotoimieni muistelukävelyiden perusteella voin todeta, että kuljeskelu tutussa ympäristössä tarjoaa yksityiskohtaisempia ja elävämpiä muistoja. Sen sijaan, että haastattelussa käytetään aikaa kuvailuun, voidaan paikan päällä siirtyä nopeammin syvempiin muistoihin.

Haastattelupaikkana kouluympäristöt auttavat minua tutkijana myös ymmärtämään kohderyhmän muistojen laatua ja esimerkiksi erilaisia aistikokemuksia, jotka jäisivät perinteisessä istumahaastattelussa kokematta. Tässä esityksessä tuon esimerkkien kautta näkyväksi, millaisia mahdollisuuksia muistelukävely tarjoaa maaseudun marginaalien tutkimukseen.

Koti maalla: nuoret aikuiset maaseudulle muuttajat Pohjois-Karjalassa

Katariina Kotila, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Maaseudun tulevaisuus kaipaakaan ikäisiä asukkaita, myös nuoria aikuisia, jotka usein jäävät maaseutua kuvitellessa nuorena lähtevien ja iäkkäämpien palaajien varjoon. Toisaalta varsinkin koronapandemian ajoista lähtien mediassa on toistunut ajatus nuorista aikuisista, jotka muuttavat stressaavasta kaupungista maaseudun rauhaan esimerkiksi tekemään etätöitä ja ehkä remontoivat vanhan puutalon. Esityksessäni tutkin ja haastan näitä ajatuksia esittelemällä väitöskirjatutkimustani, jonka osana toteutan parhaillaan tutkimusta maalle muuttaneiden nuorten aikuisten kokemuksista kodista. Tutkimukseni viisitoista osallistujaa ovat 21–35-vuotiaita, ja he ovat muuttaneet Pohjois-Karjalan maaseudulle maakunnan kaupunkikeskuksista, isommista taajamista tai maakunnan ulkopuolelta viime vuosien aikana. Nyt he asuvat pienissä maaseututaajamissa, kylissä ja harvaan asutulla maaseudulla eri puolilla Pohjois-Karjalaa. Tutkimusta varten he pohtivat arkeaan maaseudulla ja maaseudun merkitystä kodille kuvapäiväkirjoissa ja haastatteluissa kevättalvella 2025. Aineiston analyysi on vielä alkuvaiheessa, ja esittelen työryhmäesityksessäni tutkimusasetelmaa ja alustavia ajatuksia tutkimuksen sisällöstä ja merkityksestä.

Tutkimuksessani käytän teoreettisena viitekehyksenä kodin maantieteen näkökulmia kotiin: vaikka koti on arjen keskeinen paikka, se ei ole olemassa automaattisesti tai itsestään, vaan sekä sen aineellisuutta että siihen liittyviä merkityksiä ja tunteita luodaan ja uusinnetaan jatkuvasti. Koti ei myöskään rajoitu asuntoon tai taloon vaan ulottuu sen seinien ja pihan ulkopuolelle esimerkiksi lähiympäristöön, kuten maaseutukylään tai -taajamaan. Aineistoni nuoret aikuiset keskustelevat kotipaikkansa ja sen lähiympäristön rauhasta ja pimeydestä ja toisaalta esimerkiksi arkisesta lumenluonnista ja puulämmityksestä, puutarhanhoidosta, luonnon eläimistä ja kotieläimistä. Tutkimuksessani haluan selvittää, kuinka heidän kokemuksensa kodista yhdistyy siihen, miten he kokevat maaseudun asuinpaikkana, ja miten kodin tuntu rakentuu maaseudulla eletyssä arjessa. Nuoret aikuiset voivat päätyä muuttamaan maaseudulle monenlaisista syistä ja monenlaisissa elämäntilanteissa, ja koti maaseudulla voi olla paljon muitakin asioita kuin mediassa toistuva hiljentyvä yhteisö tai sympaattinen puutalo.

Katsaus sateenkaarevaan elämään suomalaisella maaseudulla

Anni Rannikko, Itä-Suomen yliopisto

Maaseudusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen arjen ympäristönä vallitsee monenlaisia juurtuneita käsityksiä, mutta vain harva niistä perustuu tutkimukseen. Teen alustuksessani katsauksen 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen yhteiskuntatieteelliseen- ja kulttuurintutkimukseen, jossa sateenkaareva eli seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen elämä ja maaseutu yhdistyvät. Tarkastelen sitä, millaiseksi sateenkaarevan ellettävän elämän ympäristöksi suomalainen maaseutu tutkimuksen kautta määrittyy. Olen kiinnostunut myös siitä, miten ellettävyys näissä tulkinnoissa määritellään. Ellettävyyden käsitteen olen omaksunut Judith Butlerilta. Hänelle ellettävyydessä on kyse normatiivisista ehdoista, joiden on täytyttävä, jotta elämä voisi olla ellettävää. Jäsentelin

artikkelien tarjoamat näkökulmat maaseutuun ensin sisällönanalyttisellä teemoittelulla. Kokosin teemat hegemonisiksi tulkinnoiksi siitä, millaiseksi maaseutu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen elämän ympäristönä tutkimuksissa määritellään. Sen jälkeen tarkastelin kunkin hegemonisen tulkinnan kohdalla, mistä normatiivisista ehdoista eletävä elämä rakentuu.

Analysoimani tutkimukset esittävät sateenkaarevan elämän maaseudulla varsin moninaisessa valossa. Suuressa osassa tutkimuksia sateenkaareva eletävä elämä maaseudulla määrittyy mahdottomaksi. Tästä näkökulmasta maaseutu on paikka, josta on lähdettävä kaupunkiin joko pistäytymään tai pysyvästi sateenkaarevan elämän perässä. Mahdottomuuden tulkinnassa elämän eletävyyden normatiiviset ehdot rakentuvat vertaiskontaktien ja sateenkaarevan identiteetin näkymisen mahdollisuuksien kautta. Toisessa hegemonisessa tulkinnassa sateenkaareva elämä rakentuu pakotetun näkymättömyyden varaan. Tästä näkökulmasta maaseutu on paikka, jossa sateenkaarevan elämän eletävyys rakentuu oman identiteetin suojaamisen, kohteliaan tarkkaamattomuuden ja hetero- ja cis-oletusten kautta. Kaksi ensimmäistä tulkintaa korostuvat 2000-luvun alun tutkimuksissa.

Kolmanneksi maaseutu tarjoaa sateenkaarinäkökulmasta katsottuna myös jonkinlaisia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kokoavia hetkellisiä risteyksiä. Monet sateenkaarevat pistäytyvät maaseudulla nauttimassa luonnosta, tapahtumista tai vaikkapa hiihtokeskusten juhlista. Näissä näkökulmissa maaseutu määrittyy usein monensuuntaisen liikkeen kautta sen sijaan, että se nähtäisiin staattisena. Eletävä elämä määrittyy näissä monipaikkaisuuden, ohimenevyyden ja idyllin kautta. Neljäs hegemoninen tulkinta kokoa näkökulmia, joissa maaseutu määrittyy kuulumisena, juurtumisena ja hyväksyntänä. Tässä yhteydessä eletävyys rakentuu osallistumisen, kuulumisen kokemuksen, arvostuksen ja näkymisen kautta. Kolmas ja neljäs tulkinta korostuvat uusimmissa tutkimuksissa.

Leikkiä maaseudun ja kaupungin marginaalissa

Ismo Björn, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Kun Haku-Veikko, Veikko Hakulinen hyppäsi poikasena ennen sotia puusukset jalassa Kurkijoella Vaitin luonnonmäestä 18,5 metriä, niin kyseessä oli leikki, jossa mukana oli uhoa, näyttämisen halua, rajojen kokeilua ja taitoa. Kun Mietaa, Juha Mieto eli Kurikan-Jätti laski urheiluseuraan kuuluvana nuorukaisena 1970-luvun alussa puusuksilla Lahden hyppyrimäen alastulorinteen, niin oliko kyseessä maaseudun vai kaupungin talvinen leikki. Toki mukana oli taitoa, uhoa ja näyttämisen halua, mutta eikö kyseessä ollut myös harkitsematonta ilkivaltaa kaupunkiin mäkihyppyyn varta vasten rakennetussa mäessä.

Maaseudun ja kaupungin suhde on ollut niin maaseutu- kuin kaupunkitutkimuksen keskiössä niin pitkään kuin nämä tieteenalat ovat olleet olemassa. Selkeän rajan vetäminen maaseudun ja kaupungin välille on osoittautunut mahdottomaksi. Maaseutu ja kaupunki limittyvät, raja on keinotekoinen ja huokoinen, mutta alati on tuota rajaa rakennettu, ja sitä on rakentanut myös leikki. Lähestyn maaseudun ja kaupungin keinotekoista kulttuurista rajapintaa leikkimielellä. Väitän, että eri tieteet, kuten esimerkiksi sosiologia ja kansatiede ovat leikkiä tutkiessaan tai sivutessaan rakentaneet maaseudun ja kaupunkien välille selkeää leikkirajaa. Maaseudun leikkiä ei ole edes nähty leikkinä, vaan onnen varmistamisena tai valmistumisena aikuisuuteen. Sen sijaan kaupungeissa leikki on leikkiä. Samalla on rakennettu näkemystä maaseudun ja kaupunkien asukkaista toisistaan erillisinä ryhminä.

Suomalaisen sosiologian klassisissa nuorisotutkimuksissa maaseudun asukkaat ovat lähtökohtaisesti köyhää, irtainta väestöä, joka kituuttaa maaseudun tilapäistöiden varassa ja etsii tietä kaupunkiin. Maaseutusosiologian keskiössä ovat puolestaan eräänlaiset uusmaalaiset, he mieleltään kaupunkilaiset, jotka asuvat maalla, mutta toimivat muissa kuin perinteisissä maaseutuammateissa. Kansatieteen tutkimuksen ydintä ovat vakaat talolliset. Sosiologian tutkimuksesta poiketen näkökulma maaseutuun ja sen leikkeihin on siis talollisten, ei palkkatyöläisten, rengin, piian, loisen, itsellisen, maanvuokraajan tai käsityöläisen, ei papinkaan.

Pärjäämisen maaseutu: havaintoja osallisuuden murtumakohdista

Hanna-Mari Ikonen, Jyväskylän yliopisto

Maarit Sireni & Katariina Kotila, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Esityksessä keskustelemme siitä, miten maaseudun asukkaiden terveyden kokemuksiin kytkeytyvän osallisuuden murtumakohdat voivat asettaa ihmisiä marginaaliin. Esityksemme nojaa Huoma-hankkeessa tehtyyn tutkimukseemme siitä, miten kokemukset terveydestä ja terveyspalveluista ilmentävät osallisuuden toteutumista tai puutteita. Aineistona olemme käyttäneet maaseudulla eri puolilla Suomea asuvien ihmisten haastatteluja ja kirjoitelmia, joista osassa pääaiheena on ollut pienituloisen arki ja osassa arjen turvallisuus. Analyysissa käytimme mallia osallisuuden kolmesta kehästä ja erittelimme mallin mukaisesti terveyteen kytkeytyvää osallisuutta sosiaalisiin suhteisiin, palvelujen ja elinympäristön tarjoamaan turvallisuuteen ja yhteiskuntaan osallistumiseen liittyen.

Analyysimme nostaa esiin maaseudulla asuvien huolia palvelujen keskittämisestä, hätäavun hitaudesta ja liikkumisen haasteista. Terveydestä huolehtiminen ja palvelujen pariin pääseminen saattaa olla vaikeaa erityisesti ikääntyessä tai sairastaessa, ja pienituloiseen arkeen liittyvät haasteet voivat johtaa tunteeseen, että ei pysty hallitsemaan omaa elämäänsä. Läheiset ja naapurit voivat tukea arjessa, mutta eivät korvaa puuttuvia palveluja. Maaseudun asukkaat kertovat kokevansa, että heidät on unohdettu päätöksenteossa, eikä heitä kohdella tasavertaisesti. Nämä terveyteen kytkeytyvät huolet osoittavat murtumakohtia osallisuudessa ja riskiä marginaaliin putoamisesta suhteessa terveyspalveluihin ja mahdollisuuksiin huolehtia omasta terveydestä. Jos elämä maaseudulla edellyttää esimerkiksi kykyä ja rahaa liikkua henkilöautolla etääntyvien palvelujen pariin, sairastuminen, ikääntyminen tai köyhyys voivat asettaa ihmisen marginaaliin. Mitä vaikeammaksi avun saaminen maaseudulla muuttuu, sitä enemmän maaseudusta tulee (vain) pärjäävien maaseutu. Eri tavoilla heikot uhkaavat jäädä yhä näkymättömämmiksi.

Emäntä ajassa

Ada Trogen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Globaalisti maatalouden katsotaan feminisoituvan, jolla tarkoitetaan naisten määrän lisääntymistä maatalojen työssä, päätöksenteossa ja johdossa. Feminisaation tutkimuksessa on keskitytty kuitenkin vahvasti naisten määrään maataloilla. Sen sijaan tutkimuksissa otetaan vähemmän huomioon sukupuoliroolien ja toimijuuden kehittymistä maatalouden kontekstissa, jota muovaavat samat sosioekonomiset muutokset kuin maaseutua; Suomessa näitä ovat erityisesti väestön vähentyminen ja työmarkkinoiden segregatio. Tästä syystä ilmiötä, joka Suomessa näyttäytyy maataloilla maskulinisaationa miesten määrän lisääntyessä ja maatalouskoulutuksessa feminisaationa naisten määrän lisääntyessä, tulisi tutkia moniulotteisesti huomioiden maatalousjärjestelmä osana yhteiskuntaa.

Tässä tutkimuksessa maatalouden feminisaatiota on lähdetty tarkastelemaan osana laajempaa yhteiskunnallista muutosta tutkimalla emännän sosiaalisia representaatiota ja niiden muutoksia maataloudessa 1980-luvulta nykypäivään. Aineisto on kerätty mediasta, Maaseudun Tulevaisuus -lehdestä. Kerättyjä artikkeleita (n=282) ja niissä esiintyviä kuvia on analysoitu laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Aineistosta on nähtävissä emännän (ja sukupuolen) toimijuuden muuttuminen työn jakamisessa, työrooleissa ja päätöksenteossa; 1980-luvulla media rakentaa kuvaa emännästä, joka tulee tilalle avioliiton kautta tekemään työtä, kun taas 2010-luvulla emäntä on itse polkunsä valitseva maatalousyrittäjä. Tähän ovat vaikuttaneet esimerkiksi emäntien osaamisen lisääntyminen ja koulutus, yhteiskunnallinen aktiivisuus ja sitä kautta saatu sosiaalinen hyväksyntä ja arvostus ammatille sekä suuret ja nopeat yhteiskunnalliset muutokset, kuten Euroopan unioniin liittyminen ja tilakoon kasvu. Samaan aikaan emäntä-käsite on kuitenkin hiipunut 2020-luvulle tultaessa. On

tärkeää ottaa huomioon, että sukupuoli vaikuttaa käsitteen hiipumisesta riippumatta maataloudessa, ja emännöyys saa uusia sanoja, tapoja sekä näkyvyyttä ja muokkaa sitä todellisuutta, mitä maataloudesta luodaan.

Kyläkoulu maaseudun marginaalia – vai sittenkin kylän sydän?

Alina Kuusisto & Pirjo Pöllänen, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Keskustelu koulusta ja kouluverkosto käy kiivaana niin kiristyvien kuntatalouksien kuin synkkenevien väestöennusteidenkin takia. Pienten koulujen häviäminen Suomen kouluverkostosta on yhteiskuntapoliittinen tosiasia, jota ei enää juurikaan edes pohdita. Puhunta kyläkouluista saa yleensä nostalgisen kaiun, jossa kyläkoulu katsotaan menneen maailman lähipalveluna ja mielellään historiallisten linssien läpi. Tässä esityksessä kyläkoulua tarkastellaan Pohjois-Karjalasta kerätyn noin 40 oppilaan, opettajan ja koulun muun henkilökunnan muistitietohaastattelun kautta. Haastattelut käsittelevät kyläkouluihin liittyviä kokemuksia peruskouluaikana 1970-luvulta 2000-luvulle. Esityksessä pureudutaan siihen, millainen paikka maaseudun pienille kouluille muistitietoineistossa rakentuu. Paikan käsitteessä sovellamme Paul Lefebvren ja Pauli Tapani Karjalaisen tapaa hahmottaa paikkaa. Ymmärrämme kyläkoulun niin fyysisenä paikkana, sosiaalis-kulttuurisena representoituna paikkana kuin elettyinä paikkana, jossa paikan fyysiset ja representoidut ulottuvuudet kohtaavat muistelijan paikkaan liittyvät subjektiiviset kokemukset ja tunteet. Laajennamme ja tarkennamme kolmijakoa vielä neljännellä ulottuvuudella, joka on kyläkoulu arjen toiminnallisuuden paikkana. Esityksessä piirretään kuvaa siitä, mikä kyläkoulujen paikka on ollut viime vuosikymmeninä nimenomaan maaseudun kontekstissa, osana kyläyhteisöä ja arjen elämänpiiriä. Miten muistelijoiden yksilölliset muistot ja kyläkouluihin ja laajemmin koulutukseen liittyvät mielikuvat ja yhteiskunnallinen keskustelu limittyvät toisiinsa? Onko kyläkoulu marginaalinen ilmiö ja vai jotakin aivan muuta?

Kolttalain uudistaminen – (esi)valmistelua marginaaleissa?

Laura Jänis, Lapin yliopisto & maa- ja metsätalousministeriö

Mitä merkityksellinen osallistuminen kolttalain uudistamiseen tarkoittaisi kolttasaamelaisille? Mitä ministeriössä ajatellaan, millainen lakihankkeen esivalmisteluprosessi toteuttaisi keskeisiä alkuperäiskansaoikeuksia? Kumpi on kaukana, Sevettijärvi vai Helsinki?

Esitys perustuu työn alla olevaan arktisen maailmanpolitiikan pro gradu -tutkielmaan. Tutkielman aiheena on kolttalain mahdollinen uudistaminen. Voimassaoleva kolttalaki (253/1995) on säädetty 30 vuotta sitten. Kolttalain tavoitteena on sen ensimmäisen pykälän mukaisesti edistää kolttaväestön ja -alueen elinolosuhteita ja toimeentulomahdollisuuksia sekä ylläpitää ja edistää kolttakulttuuria. Tiedossa on, että kolttalaissa on joiltain osin muutostarpeita, mutta tällä hetkellä muutoksia ei ole valmistelussa.

Pohdin tutkielmassa merkityksellisen osallistumisen sekä vapaan, tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatteen (*Free, Prior and Informed Consent, FPIC*) näkökulmista sitä, miten keskeiset alkuperäiskansaoikeudet tulisi lakihankkeen esivalmisteluprosessissa toteuttaa. Selvitän, millainen kolttalain uudistamisen esivalmisteluprosessin tulisi olla yhtäältä kolttasaamelaisten ja toisaalta maa- ja metsätalousministeriön mielestä.

FPIC-periaatteen peruslähtökohdat ovat nykyään laajasti hyväksyttyjä, mutta käsitteenä ja käytäntönä sitä ei ole yksiselitteisesti ja selkeästi määritelty. Arktisella alueella valtiot yleisesti tunnustavat ja tunnistavat neuvotteluvollisuuden. Usein osallistamista ja neuvotteluprosesseja käydään silti vasta sen jälkeen, kun strategisen tason päätöksiä ja kehittämissuunnitelmia on jo tehty. Suomessa saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumisen on viimeisten 15 vuoden aikana nähty monissa asioissa heikentyneen. FPIC-periaatteen käyttöön liittyy jännitteitä, ja prosesseja on kritisoitu siitä, että ne uhkaavat jäädä pelkäksi muodollisuudeksi, jos neuvotteluja ei käydä aidosti.

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä käytän kriittistä pragmatismia, deliberatiivisia eli neuvottelevia käytäntöjä ja Grounded Normative Theorya. Näillä teorioilla on tarkasteltu neuvottelukäytäntöjä ja osallistavia prosesseja, ja ne sopivat siten myös kolttalain esivalmistelu-prosessia tarkastelevan tutkimuksen viitekehykseksi. Näiden teorioiden avulla on myös mahdollista tarkastella hallinnon toimintaa ja sen muutosmahdollisuuksia ja oppimista.

Esityksessä käyn läpi tutkielman taustaa ja alustavia havaintoja haastatteluaineistosta, jonka kerään kesän 2025 aikana.

TYÖRYHMÄ 2: Palvelut ja turvallisuus maaseudulla – kehityskulut, tilannekuva ja tulevaisuuden näkymät

Työryhmän vetäjät:

Mari Kattilakoski, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Seija Korhonen, Kehittämisyhdistys Mansikka ry

Maaseudun palvelut ovat olleet jo pitkään rakennemuutosten kourissa. Erityisesti sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut, kouluverkko, viranomaispalvelut, kauppalat ja julkiset liikennetilat koskevat muutokset heijastuvat maaseudun asukkaiden arkeen. Vaikka palveluverkko on pyritty turvaamaan leveämmillä hallinnollisilla harteilla ja uusilla palvelujen tuottamisen tavoilla, on palvelupisteiden fyysinen etäytyminen lisännyt maaseutualueilla turvattomuutta ja arjen haasteita. Kehityskulut ovat pakottaneet sosiaaliin innovaatioihin, kuten uudenlaisiin kumppanuus- ja yhteisöpalveluiden malleihin.

Vaikka julkisen sosiaali- ja terveystaloudellisen palvelujärjestelmän uudistus on jatkunut jo lähes parikymmentä vuotta, on vuonna 2023 toimintansa aloittaneet hyvinvointialueet käynnistäneet monella tapaa hyvinvointipalvelujen reformin uuden aallon. Hyvinvointialueiden tuoreet palveluverkkopäätökset ovat herättäneet maaseutukunnissa ja pitäjissä huolta ja jopa sote-kapinaa. Samoin nopeasti edennyt palvelujen ja viestinnän digitalisointi on nostanut digisyrjäytymisen paitsi yhteiskunnalliseksi myös maaseudun haasteeksi. Samaan aikaan digitaalisten, liikkuvien ja kotiin vietävien palvelujen kehittäminen nähdään keinoina edistää palvelujen saavutettavuutta maaseutualueilla.

Maaseutukunnissa erityisesti kouluverkkokysymykset ovat nousseet jälleen kuntapolitiikan keskiöön lasten ja nuorten määrän vähentyessä. Kouluverkkopäätökset ovat herättelleet maaseutuperheitä ja kyläyhteisöjä kansalaisvaikuttamiseen ja jopa koululakkoon. Valtakunnallisesti on pyritty löytämään uudenlaisia ratkaisuja perusopetuksen järjestämiseksi.

Maaseudun palvelurakenteiden jatkuva ja monen suuntainen muutos haastaa niin arjen sujuvuutta kuin arjen turvaa. Turvallisuuden kysymykset kytkeytyvätkin entistä vahvemmin osaksi maaseudun palveluja, mitä muuttunut geopoliittinen tilanne entisestään korostaa. Kyläturvallisuutta ja yhteisöllistä varautumista vahvistetaan osana kylätoimintaa sekä järjestö- ja viranomaisyhteistyötä.

Työryhmään toivotaan tutkijoilta ja kehittäjiltä esityksiä maaseudun palvelujen tulevaisuuden näkymistä. Esitykset voivat käsitellä palvelujen kehitystä tai tunnistettuja mahdollisuuksia palvelujen ja turvallisuuden vahvistamiseksi maaseutualueilla, kuten:

- Hyvinvointialueiden palveluverkkomuutoksia ja niiden maaseutuvaikutuksia
- Digitaalisia palveluja ja kokemuksia näistä, ratkaisuja digisyrjäytymiseen
- Liikkuvien ja kotiin vietävien palvelujen kehittymistä
- Kouluverkkokysymyksiä ja uudenlaisia ratkaisuja perusopetuksen järjestämiseksi
- Palvelujen tuottamisen kumppanuus- ja yhteisöpalveluiden malleja
- Kyläturvallisuustoimintaa

- Maaseudun liikennepalvelujen kehittymistä ja kehittämistä
- Maaseudun kestävästä liikennettä politiikkana ja käytännössä
- Uusia palveluratkaisuja kuten itsepalvelukauppoja

Sessio 1: Turvallisuus

Kyläturvallisuustoiminnan kehittyminen, sisällöt ja tulevaisuus

Mari Kattilakoski & Maarit Sireni, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Kylissä tehtävää turvallisuustyötä nostetaan entistä vahvemmin esiin maaseudun kehittämisen diskursseissa. Tietoisuutta kylien ja kyläyhdistysten merkityksestä paikallisina turvallisuustoimijoina on pyritty lisäämään eri suunnista ja sanoittamaan kylille omaa selkeää roolia kokonaisturvallisuuden ketjussa. Yleisesti kyläturvallisuustoiminta on kuitenkin vielä varsin tuntematonta ja jäänyt myös tutkimuksellisesti katveeseen.

Luomme esityksessämme katsauksen kyläturvallisuustoiminnan kehittymiseen ja sisältöihin neljän maakunnan alueella - Lapissa, Pohjois-Savossa, Keski-Suomessa ja Pohjois-Karjalassa. Näissä maakunnissa kyläturvallisuustoimintaa on kehitetty jo pitkään ja alueet ovat olleet suunnannäyttäjinä myös muille alueille. Tutkimusaineistona on alueilla vuosina 2009–2024 toteutettujen kyläturvallisuushankkeiden loppuraportit, joita on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Vastaavaa kokoavaa tutkimusta ei ole aiemmin tehty ja tieto kehittämistyön sisällöistä on ollut tähän asti sirpaleista.

Tutkimus osoittaa kyläturvallisuustyön tulleen osaksi kylätoiminnan sisältöjä ja laajentaneen kylien tehtäväkenttää. Kyläturvallisuus jäsentyy sekä arjen turvallisuutta tukevana yhteisöllisenä huolenpitona että yhteisöllisenä varautumisena häiriö- ja kriisitilanteisiin. Kyläturvallisuustoiminnan ylläpitäminen ja kehittäminen pohjaa kansalaisjärjestöjen ja kylien hankeaktiivisuuteen sekä järjestö- ja viranomaisyhteistyöhön. Toiminnasta tekee kuitenkin haavoittuvaa sen hankeriippuvuus sekä haasteet ylläpitää ja kehittää yhteistyörakenteita suhteessa kuntiin ja hyvinvointialueisiin.

Kehitetään kylävaraa ja paikallista varautumista

Outi Raatikainen, Keski-Suomen Sydänpäiri ry

Kaisu Kumpulainen, Jyväskylän yliopisto

Mirja Airos, Jyväskylän Maanpuolustusnaiset ry & Jyväskylän Seudun Reserviläiset ry

Kyläturvallisuus on keskeinen osa maaseudun turvallisuutta tulevaisuudessa. Lähestymme esityksessämme kyläturvallisuutta kylävarakäsitteen kautta. Ajattelutapana kylämäisyys tukee myös kaupunkien kaupunginosatoimintaa, johon varautumista voidaan systemaattisesti liittää.

Termi kylävara on lähtenyt leviämään Keski-Suomesta vauhdilla, koska yhteisölliselle varautumisajattelulle ja -osaamiselle on kylissä tarvetta. Testattuja ja toimivia yhteisöllisen varautumisen työkaluja on jo kehitetty, mutta pirstaleisesti eri hankkeissa ilman kokonaisnäkemyksiä. Hankkeiden tuloksia ei ole myöskään hyödynnetty valtakunnallisesti. Kylävara tulisi määritellä systemaattisemmin ja sille tulisi luoda toimivat, testatut työkalut sekä saada ne laajemmin yhteisöjen käyttöön. Tarvitaan myös kylävaraa ylläpitävä ja markkinoiva verkosto. Lisäksi asuinyhteisöjen paikallinen varautuminen pitäisi saada osaksi mm. kuntien varautumissuunnitelmia.

Avaamme esityksessä kylävaraa kolmen konkreettisen keskisuomalaisen esimerkin kautta. Ensimmäisenä esittelemme Keski-Suomen sydäniskuriryhmät. Ne ovat kyläläisistä koostuvia Hälytyskeskuksen hälytysryhmiä (yhteensä 22), jotka saavat ilmoituksen sydänpysähdystilanteista oman kylän alueelta. Toiminta on koettu tarpeelliseksi, mutta AVI:n tuore linjaus, jonka mukaan siviileille ei voida antaa yksityisten ihmisten yhteystietoja, voi vaarantaa toiminnan.

Toinen esimerkki, Jyväskylän kaupungin varautumisillat, ovat Jyväskylän Maanpuolustusnaiset ry:n, Jyväskylän Seudun Reserviläiset ry:n, Jyväskylän kaupungin ja Keski-Suomen pelastuslaitoksen yhteistyössä järjestämiä varautumisen teemailtoja eri kaupunginosissa. Illoissa on jaettu tietoa 72-tuntia varautumissuosituksista, kaupungin varautumisesta ja väestönsuojelusta. Toimintaa jatketaan tällä hetkellä lähestymällä maahanmuuttajia osana yhteiskuntaorientaatiota. Yhteistyötä on tehty myös seurakuntien diakoniatyön suuntaan.

Kolmas esimerkki esittelee kyläturvallisuuden kehittämistä pienellä noin 300 asukkaan kylällä Ylä-Muuratjärvellä. Kyläseura kehittää askel askeleelta paikallista turvallisuutta yhteistyössä naapurikylien kanssa. Vapaaehtoisia kyläläisiä toimii järjestyksenvalvonnassa, Vapepassa, organisoidussa naapuriavussa sekä kehittämässä kylätaloa paikalliseksi varautumiskeskukseksi hätämajoitukseen ja -ruokailuun, tiedonkulun varmistamiseen ja muuhun avunsaantiin. Seuraavaksi kylällä investoidaan kyläradioon.

”Meidän on aina varauduttava johonkin yllättävään” – varautuminen ja epävarmuus Euroopan pohjoisella laidalla

Veera Juntunen, maantieteen tutkimusyksikkö, Oulun yliopisto

Geopoliittisen turvallisuusympäristön muutos on tuonut varautumisen uudella tavalla esille. Varautuminen ja tulevaisuus ovat toisistaan erottamattomia, sillä ennakoivien turvallisuustoimien, kuten varautumisen kautta, tulevaisuutta pyritään hallitsemaan. Erilaisten harjoitusten ja niiden herättämien tuntemusten sekä skenaarioiden kautta tulevaisuus puolestaan tuodaan nykyhetkeen. Tutkimuksessa tutkinkin, miten riskinäkemykset eroavat ja yhtenevät paikallisen, alueellisen ja kansallisen tason välillä; miten tulevaisuuden läsnäolo näyttäytyy näillä eri tasoilla ja millaisia ’vastakohtia’ sisältäviä kuvauksia varautumisesta esitetään. Tutkimuksen paikallisen tason empiirisenä kontekstina on Suomen harvaan asutut pohjoisen itärajan kunnat. Tutkimusaineisto koostuu näiden kuntien kunnanjohtajien, hyvinvointialueiden viranhaltijoiden ja sisäministeriön työntekijöiden haastatteluista sekä kansallisesta ja alueellisista riskiarvioista. Teoreettinen viitekehys perustuu ajatukseen ’tulevaisuuden läsnäolosta’ sekä varautumisesta, jonka tavoitteena on säilyttää ’arvokkaana’ pidetty elämä.

Tutkimuksella osallistutaan keskusteluun tulevaisuuksien hallinnasta ja kuinka näistä tulevaisuuksista tulee osa epävarmuutta, joka vaikuttaa nykyhetkessä. Tutkimuksella edistetään myös keskustelua kansalaisten vastuusta ja vastuullistamisesta varautumisen näkökulmasta. Alustavina tuloksina tutkimuksessa havaittiin, että paikallisella tasolla varautuminen on pitkälti arkipäiväisiin asioihin liittyvää, mihin vaikuttavat harva-asutus, osittain heikko infrastruktuuri sekä palveluiden kaukaisuus. Kansallisella tasolla korostuu geopoliittisen varautumisen näkökulma. Näin ollen ’arvokkaana’ pidetty elämä ilmenee eri tavoin eri tasoilla: paikallisesti siinä korostuu arjen hyvinvointi, kun taas kansallisella tasolla kansalaisten suojele laajemmilta uhilta. Tutkimuksessa kuitenkin havaittiin, että kansalliset riskit laskeutuvat paikalliselle tasolle, jolloin kuntien sijainti Suomen itärajalla korostuu ja tulee näkyviin alueen asukkaiden tuntemuksissa ja sitä kautta aktiivisessa kansalaisuudessa. Tutkimuksessa tuli ilmi, että tulevaisuus tulee tähän hetkeen paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla kuvitelmien, kuten skenaariotyöskentelyn avulla, kun taas harjoitukset ja niiden kautta heränneet tuntemukset korostuivat erityisesti paikallisella ja alueellisella tasolla. Tutkimuksessa havaittiin myös, että ’varautuminen on salaisuus, jonka kuitenkin tulisi olla mahdollisimman avoin’ ja kuinka ’varautuminen on riskiperusteista, mutta pohjautuu kuitenkin merkittävästi yllätyksellisyyteen’.

Kokonaisturvallisuus maaseudun arjessa – abstraktiosta käytäntöön

Harriet Lonka, Pohjois-Savon liitto

Kokonaisturvallisuus on suomalainen kansallisen varautumisen malli, jonka lähtökohtana on koko yhteiskunnan osallistuminen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitoon. Varautuminen niin normaaliolojen häiriötilanteisiin kuin poikkeusoloihin perustuu normaaliolojen huolelliseen hoitamiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että jatkuvuuden hallinta, joka turvaa sekä yritysten toiminnan että erilaisten organisaatioiden ja yhteisöjen

toimintojen häiriöttömän hoitamisen kaikissa oloissa, on myös kansallisen varautumisen peruselementti. Pohjois-Savon kokonaisturvallisuuden klusteri edistää alueellista resilienssiä tukemalla Pohjois-Savon kärkitoimialojen kehittämistä kokonaisturvallisuuden tarpeisiin vastaamalla ja potentiaalia hyödyntämällä.

Pohjois-Savon keskeinen tarjooma kansallisen varautumisen kokonaisuudessa on kriisiajan ruokaturva, joka perustuu karjatalouden tuottamaan proteiiniin. Ruokajärjestelmän kestävyys turvaaminen onkin yksi keskeinen tavoite alueen kokonaisturvallisuuden klusterin rakentamisessa.

Maaseutuparlamentin yhteydessä syksyllä 2024 järjestettiin työpaja, jossa hahmotettiin, mitä uutta kokonaisturvallisuuden ajattelutapa voi tuoda maaseudun yritystoimintaan. Työpajassa keskityttiin kokonaisturvallisuuden haasteena ruuan riittävyyteen kaikissa oloissa (ruokaturvaan). Asiantuntijat tunnistivat maaseudun ja erityisesti alkutuotannon kestävyys haasteina laajan kirjon tekijöitä.

Maatalousyrityksen tuotanto on riippuvainen yksilön jaksamisesta ja osaamisesta sekä keinoista näiden turvaamiseen. Tilatasolla maatalouden yritysturvallisuus on tärkeä kehittämiskohde. Yhteiskunnallisina kysymyksinä maatalousammattin vetovoimaisuus ja toisaalta ulkomaisen työvoiman saanti nousevat kriittisiksi. Laajana systeemisenä kokonaisturvallisuuden haasteena nousi esiin riippuvaisuus erityisesti Venäjältä tuodusta ammoniakista. Tämän riippuvuuden purkamisessa ratkaisuja ovat esimerkiksi luonnonmukaisen tyyppien saannin edistäminen viljelyratkaisulla sekä biokaasun tuotannon ja kierrätyslannoitteiden käytön lisääminen. Näissä ratkaisuissa vihreän siirtymän ja kokonaisturvallisuuden edistäminen limittyvät vahvasti toisiinsa.

Pohdin esityksessäni, miten kokonaisturvallisuuden malli voisi auttaa käsittelemään nykyistä monipuolisemmin jatkuvuuden hallinnan haasteita maatalousyritysten arjen toiminnassa. Erityisesti huomio kiinnittyy verkostoihin ja toimintamalleihin, jotka tukevat yksilöiden ja maatalouden mikroyritysten jatkuvuuden hallintaa erilaisissa tilanteissa.

Sessio 2: Palvelut

Yhteisölähtöisen yrityksen roolit paikalliskehittämisessä maaseudulla

Katja Rinne-Koski, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Maaseutualueilla palveluiden saavutettavuus on merkittävästi heikentynyt samaan aikaan, kuin väestö ikääntyy ja tarve arkea tukeville palveluille kasvaa. Lähipalvelujen heikkeneminen vaikuttaa merkittävästi maaseudun asukkaiden arjen sujuvuuteen ja voi muodostua uhaksi alueelliselle kehitykselle, kansalliselle selviytymiskyvylle ja sosiaaliselle oikeudenmukaisuudelle. Tämä korostuu erityisesti silloin, kun maaseudun asukkaat alkavat epäillä, onko heidän asuinpaikkansa enää yhteensopiva arjessa välttämättömien palvelujen saavutettavuuden kanssa.

Yksi vaihtoehto etsiä uudenlaisia tapoja tuottaa maaseudun palveluja on tukea paikallisyhteisöjen osallistumista palvelutuotantoon. Moni maaseudun kyläyhdistys toteuttaa palvelutoimintaa, jonka tuottamat voitot käytetään yhteisön hyväksi. Tällaista yhdistystä voidaan kutsua yhteisölähtöiseksi yhteiskunnalliseksi yritykseksi, jos sillä on markkinoilla myytävää liiketoimintaa. Esimerkkeinä voidaan mainita kylän asukkaita työllistävä kyläyhdistys, joka hyödyntää paikallisia tuotteita pyörittämässään kahvilassa, jossa kyläläiset voivat tavata. Tai kylä, joka ylläpitää putiikkia, joka tuo asukkaiden lähelle monenlaisia asiointipalveluja postista apteekin noutopisteeseen sekä myy paikallisia tuotteita. Vastuuta paikallisten asukkaiden hyvinvoinnista voidaan ottaa myös ylläpitämällä kylätalolla kuntouttavaa työtoimintaa.

Yhteisölähtöinen yhteiskunnallinen yritys ei toisin sanoen ole ainoastaan palveluntuottaja tai taloudellinen toimija, vaan sen voidaan nähdä toimivan myös paikallisen kehityksen suuntaan vaikuttavana ja yhteistyötä rakentavana paikkajohtajana. Tässä esityksessä tarkastellaan, toteutuuko paikkajohtajuus yhteisölähtöisten yhteiskunnallisten yritysten toiminnassa ja jos toteutuu, niin millä tavoin. Tavoitteena on syventää ymmärrystä siitä, miten paikallisyhteisöt osallistuvat paikallisen kehityksen muovaamiseen yhteisölähtöisen yhteiskunnallisen yrittäjyyden kautta.

Aineisto koostuu haastatteluista, joissa on mukana kolmen yhteisölähtöisen yhteiskunnallisen yrittäjyyden periaatteilla toimivan kyläyhdistyksen edustajia, jotka ovat ryhtyneet aktiivisiin toimiin kyliensä ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Nämä kylät keskittyvät asukkaiden hyvinvoinnin tukemiseen, paikallisten palvelujen ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä alueellisen kehityksen ja kylän elinvoimaisuuden varmistamiseen Suomen eri alueilla. Analyysimenetelmänä hyödynnetään sisällönanalyysia ja diskurssianalyysia.

Alustava analyysi osoittaa, että yhteisöllisen yrittäjyyden mukaan toimiva paikallinen yhteisö osoittaa uudenlaista toimijuutta, joka paitsi monipuolistaa kyläyhdistysten nykyistä roolia Suomessa, myös muokkaa paikallisia hallintorakenteita pyrkien rakentamaan vastavuoroisempaa suhdetta kunnan ja paikallisyhteisön välille.

Murroksessa oleva hyvinvointivaltio ja yhteisötalous: empiirinen tarkastelu maaseudun palveluverkosta

*Niina Rantamäki, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Mari Kattilakoski, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos*

Suomalainen hyvinvointivaltio käy parhaillaan läpi elinkaarensa suurinta murrosta. Kriittinen haaste on, miten perustuslaissa turvatusta kansalaisten yhtäläisestä oikeudesta riittäviin sosiaali- ja terveystalouteen ja koulutukseen pidetään kiinni yhä eriytyvämmässä yhteiskunnassa - sekä millä resursseilla ja keinoilla tämä tehdään. 1990-luvulta lähtien ratkaisua lisääntyvien tarpeiden ja niukkenevien resurssien vaikeaan yhtälöön on etsitty niin kutsutusta karsinnan politiikasta (*politics of retrenchment*). Sen myötä etusijalle ovat asettuneet pyrkimykset kontrolloida julkisia menoja sekä kohdistaa käytettävissä olevat resurssit kansallista kilpailukykyä vahvistaviin toimiin. Maaseutualueiden arjessa tehostamispyrkimykset ovat näyttäytyneet palvelujen etäätymisenä ja heikentymisenä sekä kysymyksinä sosiaalisesta ja alueellisesta oikeudenmukaisuudesta.

Hyvinvointivaltion muutossuuntien puristuksessa monissa maaseutukylissä ja -pitäjissä ratkaisuja hyvinvointia ja lähipalveluja koskeviin kysymyksiin on lähdetty etsimään yhteisöllisille tarpeille ja voimavaroille pohjautuvien hallintamallien kautta. Toimintamuodoltaan nämä sijoittuvat yhteisötalouden laajan käsitteen alle. Ne edustavat hallitsevalle uusliberaalille suuntaukselle vastakkaista toimintalogiikkaa, jossa painottuvat paikallisiin sosiaalisiin tarpeisiin vastaaminen sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen.

Esityksessämme kuvaamme julkisen palveluverkon sekä yhteisötalouden nykytilaa ja kehityssuuntia maaseutualueilla. Taustalla on Palveluverkkomuutokset ja yhteisötalouden rooli maaseutualueilla (MaaseutuPaVe) -tutkimushanke, jossa erityinen kiinnostus kohdistuu siihen, kuinka julkisessa palveluverkossa tapahtuneet ja näköpiirissä olevat muutokset sekä yhteisötalouden nykytila ja kehityssuunnat vaikuttavat palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen maaseutualueilla. Esitys pohjautuu hankkeen ensimmäisessä ja toisessa työpaketissa kerätyn aineiston analyysiin sisältäen hyvinvointialueiden palveluverkkostrategioiden ja palveluverkkopäätösten dokumenttianalyysin sekä valtakunnallisen yhteisötalouden nykytilaa ja tulevaisuudennäkymiä kartoittavan kyselyn vastaukset.

Sote-uudistuksen vaikutuksia – case Rautalampi

Seija Korhonen, Kehittämissybdistys Mansikka ry

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät ja järjestämisvastuu siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Aluevaltuustot aloittivat toimintansa 1.3.2022. Useimmilla alueilla käynnistettiin palveluverkkoselvityksiä heti vuonna 2023.

Keväällä 2024 Pohjois-Savon hyvinvointialue julkisti kolme erilaista skenaariota koskien sosiaali- ja terveystalouden palveluverkkoa. Rautalammin kannalta parhaassa skenaariossa esitettiin, että jatkossa Rautalammin toimii osa-aikainen hyvinvointipiste nykyisen terveyskeskuksen sijaan. Kahdessa muussa skenaariossa esityksenä oli, että kuntaan jäivät vain etäpalvelut ja lähin palvelupiste on Suonenjoella.

Maaseutuvaikutusten (MVA) arvioinnin työpaja järjestettiin Rautalammillä 30.5.2024 koskien Pohjois-Savon hyvinvointialueen esitystä palveluverkkouudistukseen sekä sosiaali- ja terveystalouden nykytilaa. Työpajaan osallistui kunnan viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä, sote-palveluja tuottavien yritysten edustajia, yhdistystoimijoita ja asukkaita sekä yksi hyvinvointialueen luottamushenkilö, aluehallituksen puheenjohtaja. Tilaisuuden järjestämisestä vastasivat Rautalammin kunta, maaseutupolitiikan HYMY-verkosto sekä Kehittämisyhdistys Mansikka ry.

Työpajassa tehtävänä oli arvioida hyvinvointialueen toiminnan ja toimenpiteiden sekä palveluverkkosuunnitelman vaikutuksia paikalliseen elinvoimaan, eri sektoreiden tuottamiin palveluihin ja osallisuuteen. Osallistujat havaitsivat monia haasteita ja haitallisia vaikutuksia, joiden ratkaisemiseen he esittivät runsaasti suosituksia ja ratkaisuehdotuksia. Suurimmiksi haasteiksi työpajaan osallistujat nostivat viestinnän heikkouden, negatiiviset vaikutukset paikalliseen yritystoimintaan ja julkisen liikenteen puuttumisen palvelujen saavutettavuuden kannalta.

Arvioinnista kirjoitettiin raportti, joka lähetettiin hyvinvointialueen viranhaltijajohdolle sekä kaikille aluevaltuutetuille. Yksikään raportin saanut henkilö ei palannut asiaan, eikä organisaatiossa huomioitu ruohonjuuritason ratkaisuesityksiä. Joillakin ratkaisuilla olisi ollut jopa positiivisia kustannusvaikutuksia hyvinvointialueelle.

Rautalammin kunta on yksi Osallisuus kuuluu -kaikille hankkeen kumppaneista. Toimenpiteiden toteuttajaksi kunta kutsui kokoon kumppanuuspöydän, jossa oli mukana asukkaita, yhdistyksiä, yrityksiä sekä kunnan viranhaltijoita. Hankkeen alkuun järjestettiin työpaja, jossa koottiin paikallisilta toimijoilta (mm. asukkaat, yhdistykset, yritykset) tärkeimpiä kehittämisteemoja. Merkittävimmäksi kehittämisen kohteeksi nousivat sosiaali- ja terveystaloudet. Koska maaseutuvaikutusten arvioinnin työpaja ei tuottanut tulosta ja ongelmat sote-palveluiden osalta olivat pahentuneet, päättivät kumppanuuspöydän osallistujat järjestää ”sote-kapinan”. ”Sote-kapina” toteutettiin tammikuussa 2025 aluevaalipaneelina. Paneeliin koottiin tarinoita haastatteleamalla asukkaita heidän kokemuksistaan sote-palveluista. Tarinat tilaisuudessa esitti Tarinateatteri SisäValo.

Tässä esityksessä avataan sote-uudistuksen tuomia haasteita maaseudulle sekä paikallisten asukkaiden ja organisaatioiden esittämiä toimenpiteitä ja ratkaisuehdotuksia.

Henkkarit kaikille -kampanjan merkitys ja vaikuttavuus

Elina Huerta, Kehittämisyhdistys Mansikka ry

Henkkarit kaikille -kampanja vastaa yhteen tunnistettuun digiköyhyyden juurisyyn ja luo pohjan vahvaa tunnistautumista vaativien palveluiden käyttämiselle. Kampanjassa järjestetään matalan kynnyksen mahdollisuus henkilöllisyystodistuksen hankkimiseksi järjestämällä pop up -valokuvaus passikuvaa varten ja yhteiskuljetus poliisin lupapalveluihin. Kampanja toteutettiin ensimmäistä kertaa Vesannolla vuonna 2022 ja sitä esiteltiin vuoden 2023 maaseutututkijatapaamisessa. Sen jälkeen kampanja on levinnyt ja sitä on toteutettu Kehittämisyhdistys Mansikka ry:n hankkeen kautta jo 18 kertaa. Henkkarit kaikille -kampanjan myötä n. 1700 pohjoissavolaista on saanut henkilöllisyystodistuksen. Kampanja on laajenemassa myös muihin maakuntiin. Yli miljoonalta suomalaiselta puuttuu voimassa oleva henkilöllisyystodistus.

Kampanjan toteutus muokataan aina paikallisten lähtökohtien, tarpeiden ja toimijoiden mukaisesti. Osallistujien palautteen perusteella palvelujen lähelle tuomisen lisäksi myös erityisesti viestintä ja tuki palvelujen käytössä, kuten passihakemuksen täyttämässä ja tiedon etsimisessä, on koettu tarpeelliseksi. Kampanja on koettu myös yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisäävänä toimintana. Monikanavaisella ja -toimijaisella viestinnällä on tavoitettu myös heidät, joita tyypilliset viestintäkanavat eivät tavoita.

Henkkarit kaikille -kampanja osoittaa, miten yksinkertaisilla ratkaisulla on mahdollista tarttua käytännön haasteisiin, kun juurisyyn on tunnistettu. Kampanja on saanut laajaa näkyvyyttä ja sen merkitys on tunnistettu

myös valtakunnallisesti. Yhteistyössä usean tahon kanssa toteutettu kampanja ei kuormita yksittäisen toimijan resursseja liikaa. Mukana paikallisissa toteutuksissa ovat olleet mm. kunnat, seurakunnat, yhdistykset, yritykset, kylät ja vapaaehtoiset.

Kampanjan myötä esille on noussut joukko muitakin digisiirtymään liittyviä haasteita, kuten tietoturvaan ja digitukeen ja yleisesti palvelujen saavutettavuuteen liittyvät kysymykset. Hyvinvointialueet ja muut julkiset tahot siirtävät palveluitaan enenevässä määrin sähköisiin kanaviin. Usein palvelujen käyttö vaatii vahvaa tunnistautumista. Etäpalveluilla korvataan etenkin maaseutualueiden palveluja. Pahimmillaan palvelujen digitalisointi uhkaa jättää osan asukkaista yhteiskunnan ulkopuolelle. Digiköyhyys näyttäytyykin viheliäisenä ongelmana, johon ei ole yhtä kaikenkattavaa ratkaisua, vaan ilmiö vaatisi eri toimijoiden ja sektoreiden hallintorajat ylittävää yhteistyötä ja riittävää resursointia.

TYÖRYHMÄ 3: TKI-toiminnan tulevaisuudet maaseudun pk-yrityksissä

Työryhmän vetäjät:

Timo Suutari & Sami Kurki, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Tuottavuuskehityksen ja talouden kilpailukyvyyn vahvistamiseen etsitään kansallisesti ratkaisuja. Keskeisiä keinoja ovat osaamistason nostaminen sekä tutkimus- ja kehittämisrahoituksen lisääminen. Tavoitteena on nostaa TK-menojen osuus neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta. Viime aikoina on havahduttu etenkin siihen, että pienet ja keskisuuret yritykset on saatava nykyistä vahvemmin mukaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan.

Luonnonympäristön aineelliset ja aineettomat resurssit sijaitsevat valtaosin maaseutualueilla. Erilaisilla maaseuduilla toimivat ihmiset, yhteisöt ja yritykset ovat näiden resurssien hyödyntämisen ytimessä. Biotalouteen, kestäväan ruuantuotantoon sekä yleisemmin luontoon ja luonnonvaroihin liittyvä innovaatiotoiminta edellyttää, että TKI-järjestelmän kattaa koko Suomen ja että järjestelmän kehittämisessä huomioidaan alueellisuus ja paikkaperustaisuus.

TK-rahoitus hyödyttää lähtökohtaisesti suuria yrityksiä, koska niillä on edellytykset ja resurssit tehdä yhteistyötä tutkimustoimijoiden kanssa. Pk-yritykset puolestaan tarvitsevat työkaluja, joilla rakennetaan vuorovaikutussuhteita TKI-toimijoihin. Avainasemassa ovat paikalliset ja alueelliset innovaatioekosysteemit ja niiden toimijat, jotka kiinnittävät TKI-rahoitusta ja -toimintaa maaseudun yrityksiin.

Innovaatiotoiminnan edellytyksenä on osaava työvoima ja osaamista lisäävät koulutuspalvelut. Pula osaavasta työvoimasta haastaa maaseutualueita, joten uudentilaisille ratkaisuille on tarvetta. Pk-yritysten kumppanuudet ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa ovat erityisen tärkeitä osaavan työvoiman saamisessa maaseutualueille.

Toivomme työryhmään esityksiä, joissa käsitellään ja pohditaan TKI-politiikan ja -toiminnan tulevaisuuden kehityskulkuja maaseudulla erityisesti pk-yritysten sekä koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden näkökulmista. Esitysten toivotaan perustuvan empiiriseen aineistoon, mutta ne voivat olla myös käsitteellisiä ja teoreettisia.

Suomen nykyisen TKI-politiikan tarkastelu maaseutualueiden näkökulmasta

Joonatan Reunanen, Helsingin yliopisto

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Suomen näivettyvien maaseutualueiden epätasaista maantieteellistä kehitystä nykyisen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopolitiikan (TKI) näkökulmasta. Pyrin vastaamaan tutkielmassani siihen, millainen tulevaisuus näivettyvillä maaseutualueilla on nähtävillä TKI-politiikan näkökulmasta. Lisäksi yritän tunnistaa Suomen valtionhallinnon ja olennaisten kansallisten TKI-toimijoiden nykyisiä näkemyksiä ja käsityksiä

TKI-politiikan ja näivettyvien alueiden välisestä suhteesta. Tutkielmani tuo esiin tärkeitä näkökulmia siitä, miten TKI-politiikkatoimet ja alueellinen kehitys voidaan huomioida nykyistä tasapainoisemmin. Työni myös haastaa perinteiset näkemykset alueellisesta kehittämisestä ja näivettyvistä maaseutualueista.

Teoriapohjani koostuu kriittisessä ihmismaantieteessä käytettävästä epätasaisesta maantieteellisestä kehityksestä ja Doreen Massey'n alueellisen työnjaon teoriasta. Muita keskeisiä tutkielmassa käytettäviä käsitteitä ovat tietotalous ja näivettyvät alueet. Tutkimuskysymykseni nykymuodossaan ovat: Minkälaista aluerakennetta nykyinen TKI-politiikka luo? Miten Suomen valtion hallinto ja kansalliset TKI-toimijat käsittävät kuihtuvat maaseutualueet TKI-politiikassa? Miten kuihtuvat maaseutualueet näkyvät hallituksen TKI-politiikkadokumenteissa?

Tutkielma on laadullinen tutkimus. Aineisto koostuu nykyisistä TKI-politiikkadokumenteista ja hallitusohjelmista. Lisäksi analysoitavaan aineistoon kuuluu yhdeksän syventävää haastattelua olennaisten TKI-toimijoiden kanssa, joissa on keskitytty nykyisten TKI-resurssien kanavoitumiseen maaseutualueille. Sisällönanalyysissä tarkastelen, miten nämä aineistot käsittelevät TKI:n ja näivettyvien maaseutualueiden välistä suhdetta, tulevaisuutta ja haasteita.

Alustava analyysini osoittaa TKI-politiikan ja näivettyvien maaseutualueiden yhdistämisen vaikeudet. Aineistossa korostuu myös yrityskoon vaikutus alueelliseen kehitykseen, koska suurilla yrityksillä on taipumus hyötyä julkisista TKI-panostuksista pienempiä yrityksiä enemmän. Lisäksi analyysini tuo esiin politiikkatoimien maantieteellisen sokeuden, sillä toimet eivät ota huomioon alueellisia eroja riittävällä tarkkuudella.

Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistyksen yrityslähtöisen TKI-toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Matti Ebder-Gahm, Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys

Yritysten TKI-aktiiviteetteja pyritään kasvattamaan laajalla rintamalla Suomessa. Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys on uuden strategiansa mukaisesti aloittamassa maakunnan yritysten TKI-toiminnan aktivoimisen. Uuden toiminnan pohjaksi tehdään selvitys pk-yritysten näkemyksistä koskien TKI-toiminnan esteitä. Tietojen pohjalta yhdistys pyrkii kumppaneidensa kanssa kasvattamaan eteläpohjalaisten yritysten TKI-investointien määrää.

Hallitus on asettanut tavoitteeksi nostaa TKI-toiminnan volyymi vajaasta kolmesta prosentista neljään prosenttiin bruttokansatuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Tähän tavoitteeseen pääseminen edellyttää TKI-toiminnan lisäystä erityisesti yritysten, mutta myös kuntien, koulutus- ja kehittäjäorganisaatioiden toimesta ja myös aktiivisia toimia maan hallituksen puolelta.

Suomen noin 580 000 ja Etelä-Pohjanmaan noin 16 850 yrityksestä vain 0,5 % on isoja yrityksiä, joten TKI-panostusten suuri nousu ei voi tulla tästä ryhmästä. Toisaalta mikroyrityksiä on 94 %, joista suuri osa ei pysty panostamaan TKI-toimintaan. Niinpä iso osa kasvusta odotetaan tulevan pk-yritysten kasvavista TKI-panostuksista.

Etelä-Pohjanmaalla työn tuottavuus ja TKI-toiminnan volyymi suhteessa asukaslukuun ovat olleet yli 10 vuotta kansallisesti vertailtuna alhaisella tasolla. Maakuntaohjelmaan onkin kirjattu kunnianhimoinen tavoite TKI-toiminnan volyymien viisinkertaistamisesta 0,8 %:sta 4,0 %:iin. Etelä-Pohjanmaalla on suuri määrä pieniä ja keskisuuria yrityksiä, joten alueella on runsaasti vielä toistaiseksi valjastamatonta TKI-potentiaalia.

Pystyäkseen konkreettisesti auttamaan eteläpohjalaisia pk-yrityksiä yhdistys päätti selvittää miten maakunnan pk-yritykset itse näkevät TKI-toiminnan ja sen tekemiseen liittyvät haasteet. Aihetta on käsitelty usealta eri näkökannalta monissa eri hankkeissa, mutta mitään selkeää tutkimusta tai selvitystä koko eteläpohjalaisen yrityskannan näkemyksistä ei ole tehty.

Yritysten näkemysten selvittämiseksi yhdistys pyysi EPSI Rating Finlandia haastattelemaan 300 yritystä. Nämä vastaukset analysoidaan ja niiden perusteella yhdistys tulee tekemään toimintasuunnitelman yritysten avustamiseksi. Vastausten analysointiin sisältyy mm. yritysten ryhmittely eri segmentteihin, IPMA eli Importance-Performance-Map-Analysis sekä sentimenttianalyysi.

Ruoka-alan startup-yritykset osana maaseutujen TKI-aktiivisuutta

Outi Hakala & Leena Viitaharju, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Startup-yrityksillä on monia rooleja paikallisissa ja alueellisissa ekosysteemeissä. Ne uudistavat liiketoimintaekosysteemejä, muuttavat innovaatioekosysteemien tutkimus- ja kehitystuloksia liiketoiminnaksi ja ovat keskeinen osa yrittäjäekosysteemien toimintaa. Startup-yritykset voivat tuoda myös maaseutujen yrityskenttään uutta rahoitusta ja elävöittää elinkeinoelämää monin tavoin.

Ruoka-alan startup-yritykset syntyvät usein tieteellisen tutkimuksen pohjalta, joten tutkimusyksiköiden alueellinen keskittyminen heijastuu myös yritysten sijainteihin. Startup-yritysten houkuttelevuus pääkaupunkiseudun ja yliopistokaupunkien ulkopuolelle edellyttääkin erityisiä toimia alueellisilta ja paikallisilta toimijoilta sekä kiinnostavan yrittäjäekosysteemin olemassaoloa.

Maaseuduilla sijaitsee monia resursseja, joita ruoka-alan startup-yritykset voivat hyödyntää. Työryhmäesityksessä tuomme esiin näitä mahdollisuuksia huomioiden globaalit trendit ruoka-alan startup-yritysten toiminnassa ja rahoituksessa. Kuvaamme myös alan yritysten rahoituksen kehitystä ja nykytilannetta.

Yrittäjäekosysteemit voivat osaltaan tukea startup-yrityksiä. Pohdimme esityksessämme myös toimenpiteitä, joilla yrittäjäekosysteemin toimijat voivat vahvistaa startup-yritysten mahdollisuuksia muun muassa uuden rahoituksen hankkimisessa. Tällaisia toimenpiteitä pilotoitiin EU:n osarahoittamassa Food & Tech Startup – ekosysteemit startupien kasvualustana -hankkeessa. Esityksessämme keskityimme advisory boardeihin, jotka voivat parhaimmillaan toimia sillanrakentajina TKI-toimijoiden ja yritysten välillä.

Maatalousyrityksen liiketoiminnan ja johtajuuden kasvuohjelma

Marja Alastalo & Katariina Kalliokoski, Suomen Yrittäjäopisto

Maatalousyritysten menestys vaihtelee merkittävästi. Osa tiloista menestyy erinomaisesti, kun taas toiset kamppailevat vakavien haasteiden kanssa. Suurin osa maatiloista sijoittuu näiden ääripäiden välille. Menestyksen taustalla ei kuitenkaan ole ensisijaisesti tuotantosuunta tai tilakoko, vaan ratkaisevaksi tekijäksi on tutkimusten perusteella noussut maatilan johtamisosaaminen.

Koulutushankkeessa lähdimme kehittämään maatalousyrittäjien johtajuutta ja liiketoimintaosaamista kokonaisvaltaisesti myös perhe ja tilan lähipiiri huomioiden. Jokainen osallistuja rakentaa oman kasvupolkunsa kohti henkilökohtaisesti asetettuja tavoitteita. Koulutuksen erityispiirteenä on taloudellisten taitojen lisäksi vahva painotus yrittäjän ja hänen läheistensä hyvinvointiin.

Koulutuksen teemoina ovat muun muassa päätöksentekokyvyn vahvistaminen, toimintaympäristön muutosten ymmärtäminen, vastuullisuus, verkostoituminen ja vuorovaikutustaidot.

Kokonaisuus toteutetaan kahden vuoden aikana ja siihen osallistuu eteläpohjalaisia maatalousyrittäjiä. Koulutus koostuu aihealueittain järjestettävistä webinaareista, joissa käsitellään esimerkiksi investointien suunnittelua, taloudellista kannattavuutta, strategista johtamista, ajanhallintaa ja itsensä johtamista. Lisäksi ohjelmaan sisältyy lähipäiviä, joissa työnohjaajan johdolla pysähdytään yhdessä reflektomaan opittua ja syventämään keskustelua koulutuksen teemoista.

Osallistujilta saatu palaute koulutuksesta on ollut erittäin myönteistä. Erityisesti luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri on koettu koulutuksen onnistumisen kannalta merkittäväksi. Suurimmaksi hyödyksi osallistujat ovat nostaneet vertaistuen ja mahdollisuuden oppia toisiltaan.

Myös kouluttajat ovat kokeneet ryhmäkeskustelut antoisina – ne ovat tarjonneet arvokasta oppia ja inspiraatiota oman työn kehittämiseen. Kouluttajat ovat jakaneet avoimesti omia kokemuksiaan maatalousyrittäjyydestä ja pyrkineet kohtaamaan osallistujat tasavertaisina.

Koulutushankkeen erityislaatuisuus piilee sen kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa ja konkreettisissa hyödyissä, joita se tarjoaa yritystoiminnan ja perheen sujuvaan yhdistämiseen. Mikä olisikaan tärkeämpää kuin yritystoiminnan ja perhe-elämän tasapaino nimenomaan maatiloilla?

GENGREEN – kestävää naisyrittäjyyttä Pohjoismaissa

Urszula Ala-Karvia & Ada Trogen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

GENGREEN-hanke on Suomen, Ruotsin ja Norjan maaseutualueilla toimiva hanke, jossa edistetään kestävää naisyrittäjyyttä ja alueiden välistä yhteistyötä. GENREENiä rahoittaa Interreg Aurora-rahoitusinstrumentti ja mukana on yhdeksän partneria Etelä-Pohjanmaalta, Luulajasta, Keski-Pohjanmaalta, Lapista ja Etelä-Varangin alueelta. Alueilla toimii viisi Living Labia, joissa yrittäjät voivat tavata toisiaan, verkostoitua ja oppia uutta. Toimintaa järjestetään myös Living Labien välillä. Hankkeessa toteutetaan myös neljä 5 opintopisteen oppimismoduulia, jotka ovat tarjolla Digicampus-alustalla.

Hankkeen alussa luotu tilannekuva naisyrittäjyydestä Suomen, Ruotsin ja Norjan maaseutualueilla on moniulotteinen. Toisaalta naisyrittäjien koetaan ratkaisevan monia kestävyys- ja vastuullisuuteen liittyviä haasteita yritystoiminnassa, toisaalta taas naisyrittäjiä on miehiin verrattuna vähän ja heidän mahdollisuutensa ja resurssinsa toimia yrittäjinä ovat heikommalla kuin miesten. Hierarkkinen ja vertikaalinen segregaatio näkyvät työelämässä myös yrittäjyydessä kaikissa tarkasteluissa maissa.

GENGREENiä toteutettaessa on pyritty monin eri toimin vastaamaan naisyrittäjyyden haasteisiin erityisesti panostamalla oppimiseen. Naisten omaa kyvykkyyttä, osaamista ja resursseja on pyritty hankkeen myötä kasvattamaan sekä verkottamaan naisyrittäjiä keskenään. Tätä on tehty aluksi alueiden sisällä, mutta yhä enenevässä määrin yrittäjien verkostoja luodaan alueiden välille. Hankkeessa on todettu, ettei pelkkä naisyrittäjien oman osaamisen kasvattaminen riitä. Seuraavassa vaiheessa pyritään vaikuttamaan yrittäjyyden ekosysteemeissä oleviin haasteisiin luomalla parempia edellytyksiä alueiden välisen yhteistyön kynnysten madaltamiseen. Pohdimme hankkeessa myös laajemmin sitä, millä tavalla naisyrittäjyyttä voitaisiin vahvistaa esimerkkien, arvojen ja laajemman yhteiskunnallisen muutoksen kautta.

TYÖRYHMÄ 4: Maaseudun rooli tulevaisuuden ruoantuotannossa

Työryhmän vetäjät:

Päivi Töyli, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Kari Laasasenaho & Anu Palomäki, Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Ruoantuotannossa maaseudulla on tärkeä rooli ja sen varaan lasketaan paljon, myös kaupungeissa.

Ruoantuotannon ja koko ruokajärjestelmän pitää vastata kestävyiden, ympäristöystävällisyyden ja vastuullisten toimintatapojen vaateisiin niin paikallisella kuin globaalilla tasolla. Huoltovarmuus ja omavaraisuus ovat näinä aikoina yksi keskustelunaihe maaseutuun liittyen, mutta samalla maaseutu voisi olla uudenlaisen tekemisen aktivaattori yhteistyön tai uusien ideoiden kautta.

Sekä lyhyemmän aikavälin trendit että pitkäkestoisemmat ja välttämättömät suunnanmuutokset haastavat ruokajärjestelmän toimijoita ruokaketjun joka vaiheessa. Ruokaan liitetään monenlaisia toiveita liittyen hyvinvointiin, kestävyteen, elämysten luomiseen ja helppoon arkeen unohtamatta sitä, mitä ruoka voi viestiä arvoista ja arvostuksesta.

Ruuan tulevaisuuksista keskustelemaan ryhmään toivotaan esityksiä, jotka nostavat esiin ruokajärjestelmään liittyvän moninaisen joukon (koko ruokaketjun ja siihen liittyvien toimijoiden) kokemuksia ja ajatuksia esimerkiksi siitä, mitkä asiat kannustavat tai haastavat muutosten keskellä, mitä on opittu sekä mihin suuntaan voitaisiin olla menossa ja millä tavoin.

On tärkeää päästä keskustelemaan siitä, miten ruokaketju tulee muuttumaan ja minkälainen rooli maaseudulla on tässä kehityksessä. Ryhmään toivotaan esityksiä esimerkiksi seuraavista aiheista:

- Mitä on kestävä ruoantuotanto?
- Mikä on tulevaisuuden maaseutuyrittäjien rooli ruokaketjussa?
- Millaisia maaseudun ruokaketjun tulevaisuuspolkuja on näköpiirissä eri tieteenaloilta tulevien tutkimusten valossa?
- Miten maaseudun rooli muuttuu ruoantuotannossa?
- Millaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia maaseudulla tuotetulla ruoalla tulee olemaan?

Sessio 1: Alkutuotannon kestävyys, yrittäjyys ja tulevaisuus

Hiilen jäljillä: miten hiiliviljely vaikuttaa tulevaisuuden ruoantuotantoon?

Anni Piironen, Oulun yliopisto

Galina Kallio, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Maatiloihin kohdistuu uusia odotuksia: niiden halutaan paitsi tuottavan ruokaa myös harjoittavan hiiliviljelyä, joka keskittyy maaperän hiilivarastojen kasvattamiseen. Hiiliviljelytoimenpiteillä yritetään vähentää päästöjä, muuttaa pellot hiilinieluiksi ja lisäksi parantaa maaperän kuntoa, satovarmuutta ja luonnon monimuotoisuutta. Samalla päättäjät, tutkimuslaitokset ja yritykset edistävät tiedontuotantoa, jolla pyritään mittaamaan ja todentamaan, kuinka paljon hiilensidontaa eri toimenpiteillä saadaan aikaan.

Tässä esityksessä pohdimme, miten hiiliviljelyn käytännöt ja tiedontuotanto vaikuttavat tulevaisuuden ruoantuotantoon. Missä määrin hiiliviljely tukee viljelijöiden kykyä kasvattaa ruokaa ja auttaa tekemään siitä kestävä ja kannattava pitkällä tähtäimellä? Minkälaiset tilat ja tuotantomuodot hyötyvät hiiliviljelytoimenpiteistä? Entä minkälaisia rishtiä ja jännitteitä hiiliviljelyn ja ruoantuotannon välille voi muodostua? Esittelemme havaintojamme erilaisilta maataloilta, joilla hiiliviljelyn menetelmät, työkalut ja tietämisen tavat ovat joskus keskeisiä, joskus taas täysin epäolennaisia. Havaintojemme pohjalta mietimme, miten

hiilensidonnan korostaminen vaikuttaa siihen, minkälaista ruokaa tulevaisuudessa syömme, miten se tuotetaan ja kenen asiantuntemus ruuantuotantoa ohjaa.

Tutkimuksemme on osa Koneen säätiön rahoittamaa hanketta “Hiilen varjossa: hiiliviljelytieto ja uudistavan maatalouden tulevaisuus”. Se perustuu etnografiseen lähestymistapaan, joka keskittyy viljelijöiden arkiseen toimintaan, asiantuntemukseen ja vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Tekemällä haastatteluja ja osallistuvaa havainnointia tutkimme, minkälaiset käytännöt ja tietämisen tavat ovat tärkeitä viljelijöille heidän omassa työssään, missä määrin hiiliviljely tukee tai vaikeuttaa niitä ja mitä hiiliviljely merkitsee erilaisille viljelijöille.

Miksi Varsinais-Suomen maatilat eivät siirry kiertotalouteen? Esteet ja ratkaisut

Antti Hynni, Turun yliopisto

Perinteinen maatalous nojaa synteettisiin lannoitteisiin ja fossiilisiin resursseihin, mikä aiheuttaa ympäristöongelmia ja heikentää ruuantuotannon kestävyyttä. Siirtymä kiertotalouteen tarjoaa tähän yhden ratkaisun: se minimoi jätteen määrää, optimoi resurssien käyttöä ja edistää kestävyyttä ravinteiden kierrätyksen sekä uusiutumattomien tuotantopanosten korvaamisen kautta. Siirtymää kuitenkin hidastavat monet esteet, joiden vuoksi parhaiden käytäntöjen laajamittainen käyttöönotto etenee toivottua hitaammin.

Tutkimuksemme analysoi kiertotaloussiirtymän esteitä, etsii syitä siihen, miksi jotkut tilat ovat siirtymässä pidemmälle kuin toiset, ja pyrki tunnistamaan keinoja esteiden ylittämiseen. Tutkimuskontekstina oli Varsinais-Suomi, jolla on erityinen ekologinen painoarvo. Maakuntaan kuuluva Saaristomeri on Suomen ainoa HELCOMin hot spot -alue, eli Itämeren alueen vakavasti kuormittunut vesialue, jonka kunnostaminen on kansainvälisesti tunnistettu tavoite.

Käytimme mukautettua PESTE-analyysiä ja perinteistä sisällönanalyysia perehtyäksemme viljelijäkyselyn laadullisiin tuloksiin. Näin tunnistimme tekijöitä, jotka saavat viljelijät pitäytymään lineaaritalouden mukaisissa toimintatavoissa. Lisäksi analysoimme kyselyn määrällistä dataa tilastollisin menetelmin, ristiintaulukoinneilla ja logistisilla regressioilla. Tarkastelimme, miten tilojen ominaisuudet ja viljelijöiden asenteet selittävät halukkuutta tai haluttomuutta ottaa käyttöön kiertotalouskäytäntöjä.

Tulosten perusteella suurimmat haasteet liittyvät maataloustuotannon sivuvirtojen monipuoliseen hyödyntämiseen ja ravinnetalouden tehostamiseen. Näissä toimenpiteissä esteiksi nousevat erityisesti taloudelliset seikat, teknologiset haasteet, lineaaritalouden ehdoilla toimivat toimitusketjut ja sääntelymekanismit sekä kierrätystuotteiden markkinoiden kehittymättömyys.

Kiertotaloussiirtymän edistämiseksi tarvitaan kohdennettuja interventioita. Näitä ovat esimerkiksi maataloustukijärjestelmän säätäminen kestävästä tuotannosta palkitsevaksi, tiedonsiirron tehostaminen ruokajärjestelmän sidosryhmien välillä ja kiertotalouskoulutusten järjestäminen. Lisäksi päätöksenteossa tulisi huomioida viljelijöiden ja maatalojen väliset eroavaisuudet. Tällaiset toimet voisivat vahvistaa ruuantuotannon resilienssiä Varsinais-Suomessa ja tarjota oppeja myös laajempaan maatalouspolitiikan kehittämiseen.

Maatilojen jatkuvuus on tärkeä osa maaseudun sekä ruuantuotannon tulevaisuutta

Mikko Lääveri, Suomen Yrittäjäopisto

Maatalouden rakennemuutoksella on olennainen vaikutus koko maaseudun dynamiikkaan ja tilojen yritystoiminnan jatkuvuus on tärkeässä roolissa. Omistajanvaihdokset ovat teknisesti, fyysisesti ja henkisesti vaativia tapahtumia maatilan elinkaareissa ja siksi on tärkeää, että ne toteutuvat onnistuneesti. Suomen Yrittäjäopiston Etelä-Pohjanmaalla toteuttama ”Sukupolvet maatilan kehittämisen ketjussa” -koulutushanke tukee maatilojen omistajanvaihdosten onnistumista tarjoamalla käytännönläheistä koulutusta molemmille sukupolville. Hankkeessa on mukana useita maatiloja, ja osallistajat muodostavat moniäänisen joukon aloittavia sekä luopuvia maatalousyrittäjiä. Hankkeen ytimessä ovat avoimuus, keskustelu ja vertaistuki yhdistettynä

pääteemaan: muutosjohtaminen. Hankkeessa toteutetut työpajat ovat mahdollistaneet sukupolvien kohtaamisen turvallisessa ympäristössä, jossa kokemuksia ja näkemyksiä voidaan jakaa tasavertaisesti. Tämä on rohkaissut avoimuuteen, purkanut velvollisuudentunteita sukupolvenvaihdon ympäri ja tukenut aidosti motivoituneiden päätösten syntymistä sekä vahvistanut jatkajien ajatusta yrittäjänä toimimisesta maaseudulla.

Nykyinen ilmapiiri ruuantuotannon ja maaseudun ympärillä mietityttää aloittavia yrittäjiä ja yleisen keskustelun tunnelma aiheuttaa selvästi epävarmuutta päätöksenteossa. Totuus on kuitenkin, että erityisesti nuorempi sukupolvi näkee toimintaympäristön muutokset, kuten ilmastonmuutoksen, ennemmin mahdollisuutena kuin uhkana ja muutoksyvykkyyttä löytyy. Tämä näkyy erityisesti myös uusiutuvan energian investointeina ja toimialarajojen ylittävänä yhteistyönä muiden yrittäjien kanssa.

Toteutuksen aikana on ilmennyt, että keskusteleva koulutusmuoto sekä ulkopuolisten näkökulmien hyödyntäminen sukupolvenvaihdon tilanteessa laajentavat ymmärrystä ja auttavat rakentamaan toiveikkaampaa tulevaisuutta maataloille. Keskusteluryhmissä ovat nousseet esiin etenkin vahva yrittäjäidentiteetti, lähdekritiikki sekä muutoksyvykyys osana yrittäjän arkea maaseudulla. Jatkuvuus on merkityksellinen osa maaseutua niin kokonaisuutena, kuin ruuantuotantoakin. Uuden sukupolven jalostuminen kouluttautumalla sekä vertaiskeskusteluilla luo yhteisöllisyyttä, jolla tuetaan paitsi yksittäisiä tiloja myös koko maatalousalan sekä maaseudun kehittymistä.

Koulutushankkeen yhtenä pyrkimyksenä on ollut nostaa esille olennaisia teemoja sekä haasteita aiheen ympärillä, jotta voidaan saada käsitystä siitä, minkälaisia tarpeita tulevaisuuden maaseutuyrittäjyyden jatkuvuudelle on olemassa. Vertaistuellinen ja kokemuspohjainen keskusteluryhmä -konsepti on todettu toimivaksi tavaksi parantaa etenkin henkisen puolen näkökulmia suhteessa yrittäjyyteen, maaseudulla asumiseen sekä ruuantuotannon jatkamiseen. Jatkokysymykseksi nouseekin, että miten suuri merkitys vertaistuellisella ja yhteisöllisyyden kokemuksella on tilan jatkuvuuteen sukupolvelta toiselle?

Lähiruoan suoramyynä ja institutionaalinen yrittäjyys

Päivi Töyli, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Lähiruoan merkitys on kasvanut erityisesti 2000-luvulta eteenpäin, ja se on liitetty kestäväen kehityksen näkökulmiin sekä vaihtoehtoiseen ruuantuotantoon, joka toimii vastavoimana globaalille ja keskittymiseen perustuvalle ruuantuotannolle. Lähiruoka nousi samoihin aikoihin myös vahvemmin osaksi poliittista keskustelua erilaisissa ohjelmissa ja strategioissa.

Vuodesta 2010 lähtien kuluttajien kiinnostus lähiruokaa kohtaan on kasvanut, mikä on lisännyt kysyntää ja halua ostaa suoraan tuottajilta. Lähiruokaan kytkeytyy ajatus lyhyistä jakeluketjuista, joiden ominaispiirteitä ovat taloudellisten toimijoiden mahdollisimman vähäinen määrä, toimijoiden yhteistyö, paikallinen talouskasvu sekä tuottajien ja kuluttajien maantieteelliset ja sosiaaliset yhteydet.

Kasvaneen kysynnän myötä on syntynyt uusia lyhyisiin jakeluketjuihin perustuvia toimintamalleja ja uudenlaisia myyntitapoja, joista osa hyödyntää erilaisia verkkopohjaisia alustoja. Nämä haastavat totuttuja toimintamalleja ja osa niistä pohjautuu pop up -tyyppiseen toimintaan, mikä linkittääkin ne institutionaalisen yrittäjyyden piiriin.

Tässä tutkimuksessa syvennyn institutionaalisen yrittäjän kykyyn luoda muutosta lähiruoan toimintaympäristössä tarkastelemalla suoramyynäin liittyvien ilmiöiden, esimerkiksi REKO-toiminnan, kehittymistä. Aluksi tunnistetaan ilmiöihin liittyvät institutionaaliset yrittäjät ja niiden roolit sekä kehityksen etenemiseen liittyvät tekijät muun muassa sen aikaisten dokumenttien avulla. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, millaiset seikat selittävät institutionaalisen yrittäjän onnistumista tai epäonnistumista, ja mitkä asiat elintarvikealan toimintaympäristössä ovat mahdollistaneet ilmiön leviämistä. Samalla huomioin, miten institutionaalinen yrittäjä on vaikuttanut olemassa olleisiin instituutioihin ja muuttanut niitä.

Esityksessäni avaan muun muassa elintarvikelainsäädännön, verkostojen ja yksittäisten toimijoiden roolia muutosten tekijöinä ja mahdollistajina uudenlaisten suoramyyntitapojen kehittämisessä ja leviämisessä.

Sessio 2: Lähiruoka, yhteistyö ja viestintä

Paikallisen ruokajärjestelmän rooli matkailussa

Minna Sipponen, Lapin AMK

Maailmanlaajuinen ruokajärjestelmä kohtaa merkittäviä haasteita, kuten väestönkasvu, ilmastonmuutos, biologisen monimuotoisuuden köyhtyminen ja kestävämmät ruoantuotantomenetelmät. Koronapandemia ja Ukrainan sota ovat heikentäneet ruokaturvaa ja lisänneet tietoisuutta omavaraisuuden tärkeydestä. Samalla matkailijoiden kiinnostus vastuullisesti ja lähellä tuotettua ruokaa kohtaan on kasvanut.

Paikallisia ruokaketjuja kuvaavat lyhyet jakeluketjut ja tilallinen läheisyys, jotka mahdollistavat tuottajien ja kuluttajien kohtaamisen sekä edistävät sosiaalisten siteiden luomista. Monissa paikallisissa ruokajärjestelmissä tuottajat tekevät tavallista enemmän yhteistyötä, mikä vahvistaa yhteisöllisyyttä ja alueen taloutta. Paikallinen ruoka on olennainen osa matkailukokemusta ja se voi olla merkittävä vetovoimatekijä. Paikallisen ruoan suosiminen vahvistaa yhteisöllisyyttä ja lisää sosiaalista hyvinvointia maaseudulla.

Sidosryhmien sitouttamisella tarkoitetaan sellaisten sidosryhmien osallistumista, jotka voivat vaikuttaa paikallisen ruoan tuotantoon ja joihin paikallinen ruoan tuotanto vaikuttaa, sekä näiden sidosryhmien suhteita paikallisen ruoan tuotantoon liittyviin toimiin ja päätöksentekoprosesseihin. Sitouttamiskäytännöt sisältävät prosesseja, joiden avulla eri sidosryhmiä voidaan osallistaa ja tunnistaa päätöksenteossa ja siihen liittyvissä prosesseissa. Esimerkkejä näistä käytännöistä ovat tiedottaminen, kuuleminen, vuoropuhelu sekä oppiminen sidosryhmiltä ja heidän kanssaan.

Tutkimukset korostavat sidosryhmien, kuten viljelijöiden, ravintoloitsijoiden ja matkailuyrittäjien yhteistyön merkitystä autenttisen gastronomisen tarjonnan kehittämisessä. Sidosryhmien osallistuminen ja yhteistyö voivat parantaa matkailukohteen houkuttelevuutta ja kestävyyttä. Haasteina voivat olla erilaisten etujen ristiriidat, tiedon ja resurssien puute, mutta näiden kehittäminen voi johtaa kestävämpiin ja elinvoimaisempiin paikallisiin ruokajärjestelmiin.

Alustavat tutkimustulokset pohjautuvat matkailun 20 monitoimiyrittäjän narratiiviseen haastatteluun Pohjois-Suomessa. Tutkimukseen osallistuneet mikro- ja pienyritykset toimivat harvaan asutulla seudulla.

Tutkimuskysymys on: Miten paikallinen ruokajärjestelmä tukee matkailutoimintaa harvaan asutulla alueella?

Alustavat tutkimustulokset osoittavat, että paikalliset ruokajärjestelmät ovat tiiviisti integroituneet paikallisyhteisöihin. Harvaan asutuilla alueilla monitoimiyrittäjät osallistuvat usein itse pienimuotoiseen ruoantuotantoon, mikä kytkee heidät osaksi paikallista ruokaketjua. Matkailulla on merkittävä rooli paikallisen ruoantuotannon edistämisessä näillä alueilla. Vaikka paikallisen ruoan tarjoaminen ei välttämättä tue taloudellista vastuullisuutta, matkailuyrittäjät kokevat sen tärkeäksi osaksi asiakaskokemusta. Paikallinen ja autenttinen ruoka vahvistaa matkailijoiden kokemusta kohteesta, ja samalla yritysten toiminta heijastaa sosiaalista vastuullisuutta suhteessa paikallisyhteisöihin.

Socially sustainable school meals – the case of rural Finland

Urszula Ala-Karvia, University of Helsinki, Ruralia Institute

Finland introduced a free-of-charge school meal for every pupil in 1948, becoming the first country in the world to do so. Over the years, the Finnish school meal system has been greatly improved upon with newer legislations, nutrition recommendations and supervising institutions. School meal system in Finland is fully integrated to its education plan, having the municipalities responsible for the practical implementation of school

meals. Over the last decade Finland's population growth has been positive thanks to immigration. However, both the immigrant and intermunicipal flow has been clearly in favour of urban municipalities and of the highest disadvantage of the rural ones.

This work analyses the provision of the school meals in rural municipalities of Finland mainland (n=170) from the social sustainability perspective via analysing their socio-political-economic characteristics. In big picture, it answers the question of how does the negative population change influence the school meal system? As well as what was the impact of the recent crises (COVID-19 pandemic and war in Ukraine) on the cost of the school meals in the depopulating rural municipalities?

Kohti lähi- ja luomuruokatavoitteita välittämällä lisää tietoa kuntapäättäjille

Susanna Kujala, Outi Hakala & Leena Viitaharju, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Julkisilla elintarvikehankinnoilla on selvä vaikutuksensa maamme ruokajärjestelmään. Hankkimalla esimerkiksi lähiruokaa voidaan edistää alueen ruoantuotantoa ja -jalostusta sekä huoltovarmuutta. Lähi- ja luomuruoan käytön lisäämiselle julkiskeittioissa on asetettu valtakunnalliset tavoitteetkin. Lähi- ja luomuruoan käytön edistäminen vaatii kuitenkin monen toimijaryhmän panosta. Myös kuntapäättäjillä on tärkeä rooli tässä edistämistyössä, sillä strategiset linjaukset ja määrärahat määrittävät perustan hankinnoille.

Kuntapäättäjiä lähestyttiin valtakunnallisella kyselyllä, jossa tiedusteltiin heidän näkemyksiään ja tietämystään kuntansa elintarvikehankintoihin liittyen. Kyselyyn vastasi lähes 200 kuntapäättäjä eri puolilta Suomea. Kysely toteutettiin osana maa- ja metsätalousministeriön rahoittamaa Lähiruoan käytön kehittyminen julkisissa ammattikeittioissa ja sen aluetaloudelliset vaikutukset -hanketta.

Kyselyn tulosten perusteella kuntapäättäjät tietävät melko vaihtelevasti, kuinka paljon heidän kuntansa julkiskeittioissa käytetään lähi- ja luomuruokaa. Yli puolet ilmoitti tietävänsä vähintään suunnilleen kuntansa lähiruokahankintojen määrän. Vastaavasti noin kolmannes vastaajista ilmoitti tietävänsä vähintään suunnilleen, kuinka paljon kunnassa käytetään luomuruokaa. Yli 40 prosenttia vastaajista ilmoittikin tarvitsevansa tai haluavansa lisää tietoa kuntansa elintarvikehankinnoista kuten lähiruoan osuudesta, mutta maakuntien välillä on vaihtelua tietotarpeessa. Vastaajat arvioivat, että tulevaisuudessa ruokailijoiden kiinnostus lähiruokaa kohtaan sekä raaka-aineiden ja tuotteiden niin kotimaisuuden kuin paikallisuuden merkitys tulee kasvamaan vuoteen 2030 mennessä. Kuntapäättäjät arvioivat, että tulevaisuuden lähi- ja luomuruokahankintoihin vaikuttavat etenkin taloudelliset seikat kuten määrärahat ja hinta. Lisäksi tuotteiden saatavuus ja alueen ruoantuotannon jatkuvuus, tiedon lisääminen, ruokailijoiden vähentyminen ja asenteet nähtiin lähi- ja luomuruokahankintoihin vaikuttavina tekijöinä.

Kaiken kaikkiaan kyselyn tulokset toivat esiin selvän tietotarpeen elintarvikehankintoihin liittyen sekä moninaiset mahdolliset haasteet ja mahdollisuudet lähi- ja luomuruoan lisäämiselle kuntien elintarvikehankinnoissa. Hankkeen seuraava kysely hankintoja tekeville näyttää, ovatko heidän näkemyksensä elintarvikehankintojen tulevaisuuteen vaikuttavista tekijöistä samankaltaisia kuntapäättäjien arvioiden kanssa.

Makuja, tuoksuja ja tarinoita: moniaistinen esitysmetodi Ruokaprovinssin viestinnässä

Terhi Välsalo, Etelä-Pohjanmaan maa- ja kotitalousnaiset

Lotta Haapala, Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Hannele Suvanto, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Etelä-Pohjanmaan ruokamaakunta, tunnettu nimellä Ruokaprovinssi, on yksi Suomen merkittävimmistä ruokamaakunnista. Alueen esittelemiseen etsittiin uudenlaista esitystapaa, joka toisi esiin sen merkityksen ruoan tuottajana ja jalostajana ja tarjoaisi samalla yleisölle kokemuksellisemman tavan vastaanottaa tietoa. Tässä esityksessä tarkastellaan moniaistisen esitysmetodin käyttöä ja vaikutuksia viestinnässä.

Interaktiivinen moniaistillisen esitysmetodi hyödyntää kuulon, näön, maun, tunnon ja hajuaistin yhdistelmää. Professori Anu Hopian elintarvikealan tutkimusryhmän työ on inspiroinut synnyttämään menetelmän, jonka tavoitteena on vahvistaa yleisön muistijalkia sekä lisätä yleisön fyysistä ja sosiaalista aktiivisuutta. Menetelmässä tieto yhdistyy tarinaan, jota yleisö kokee ”aistiaisten”, kuten makupalojen, ruokaperäisten tuoksujen tai hypisteltävien materiaalien kautta.

Moniaistinen esitysmetodi osoittautui tehokkaaksi keinoksi vahvistaa yleisön muistijalkia ja lisätä kokemuksellisuutta ja vuorovaikutusta. Ruokatuotteet, kuten mausteet ja jyvät, synnyttivät aistimuksia, tekivät esityksestä mieleenpainuvan, aktivoivat yleisöä fyysisesti ja innostivat yleisöä jakamaan kokemuksiaan sekä vierustoverien kanssa että sosiaalisessa mediassa. Tämä vahvistaa myös tiedon laajempaa leviämistä.

Ruokaprovinssin kaltaisessa alueellisessa viestinnässä kannattaa hyödyntää innovatiivisia ja kokemuksellisuutta korostavia menetelmiä. Moniaistinen esitysmetodi tarjoaa uudenlaisen tavan yhdistää tieto ja kokemuksellisuus. Verrattuna perinteiseen luennointikulttuuriin, menetelmä tuo esitykseen lisäarvoa ja voi olla uusi ja hyödyllinen menetelmä myös muussa akateemisessa ja yleistajuisessa viestinnässä.

Esitys toteutetaan moniaistisena. Esityksessä käsitellään ruokatuotteita, ja se voi sisältää myös voimakkaita tuoksujakin. Allergeenit kerrotaan esityksen aikana. Työ on osa Kekseliäs ja Ketterä Ruokaprovinssi -hanketta, joka on Euroopan unionin osarahoittama.

TYÖRYHMÄ 5: Agroekologia, kohtuutalous ja paikallisuus

Ryhmän vetäjä:

Henrik Hausen, Varsinais-Suomen kylät ry & Kohtuusliike

Kaupungistumisen liittyvä mekaanisen tehokkuuden eetos ei unohtunut arjen realiteetit; kaikkien kansalaisten kuluttama ruoka tuotetaan pääosin maaseudulla, ja tuottamisesta vastaavat inhimilliset toimijat, maanviljelijät perheineen.

Ja vaikka kaupungistuminen näyttää jatkuvan, niin toiseenkin suuntaan on jatkuvasti muuttoliikettä. Maaseudulle muutetaan monesta syystä – välillä enemmän ja välillä vähemmän. Ruotsissa puhuttiin 1970-luvulla vihreästä aallosta, hippy- ja vaihtoehtoliikkeiden inspiroimasta nuorten perheiden muutosta maaseudulle. Muun muassa Skogsnäsin ekoyhteisö sai paljon julkisuutta. Maaseudulta etsittiin yksinkertaisempaa elämää ilman nykyajan mukavuuksia ja isojen kaupunkien stressiä. Pentti Linkolan pamfletti Unelmat paremmasta maailmasta oli Suomessa monen maallimuuttajan innoittaja.

1970-luvun vihreästä aallosta on käytetty myös nimeä kolmas vihreä aalto. Ensimmäinen vihreä aalto on tässä jaottelussa 1700-luvun lopun rousseaulainen ajattelu, joka ihanoi luontoa ja maaseutua. Sille jatkumoa oli 1800-luvun alun romantiikka. Toiseksi vihreäksi allokse voidaan katsoa 1800-luvun loppua ja 1900-luvun alkua – Suomessa ja Ruotsissa rakennettiin seurantalokse, perustettiin nuorisoseuroja jne., Saksassa perustettiin Wandervogel-nuorisoliike vastavoimaksi teollistumiselle ja kaupungistumiselle.

Ruotsissa on nyt lanseerattu käsite Vihreä aalto 2.0 ja Suomen kohtuusliikkeessä puhutaan uusmaalaistumisesta. Koronan aikana kirjoitettiin myönteisesti maaseudusta ja Maaseutubarometrin mukaan moni kaupunkilainen unelmoi maaseutuasumisesta. Kestävän elämäntavan yhteisöt ovat organisoituneet verkostoiksi, ja suuri osa uusista yhteisöistä sijoittuu maaseudulle. Varsinaiseksi aalloksi ei uusi maallimuutto vielä ole yltänyt.

Maalla on hyviä mahdollisuuksia rakentaa vaihtoehtoisia elämäntapoja ja teknologiaa. Monet nykyiset hyvinvointipalvelut ovat alun perin rakentuneet alhaaltapäin erilaisten kansanliikkeiden toimesta. Ehkä myös vihreä siirtymä voisi rakentua osin uusien yhteisöjen ja liikkeiden kehittämistä vaihtoehtoisista.

Maaseudun väljyys ja talonpoikainen perinne sisältää käytäntöjä, jotka korostavat kestävyyttä. Nämä eivät automaattisesti johda tasa-arvoiseen ja reiluun yhteiskuntaan, mutta niissä on mahdollisuuksia, joita erityisesti Suomessa on nostettu esille myös kohtuusliikkeen (Degrowth) piirissä.

Toivomme ryhmään esityksiä, jossa pohditaan uutta tai mennyttä maallemuuttoa, ympäristö- ja ilmastoperusteista toimintaa maaseudulla sekä uusien yhteisöjen ja liikkeiden merkitystä tulevaisuuden maaseudun ja vihreän siirtymän kannalta.

Maatilat tulevaisuuden uudistavien yhteisöjen ytiminä

Soja Sädeharju, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Teen väitöskirjaa uudistavaan viljelyyn siirtymää tehneistä viljelijöistä. Tutkin heidän päätöksentekoaan ja erityisesti intuition ja luonnon osuutta siinä. Tutkimukseni osallistajat ovat pääasiassa Ilmatieteen laitoksen ja Baltic Sea Action Groupin Carbon Action -hankkeeseen kuuluneita viljelijöitä. Hankkeessa tutkittiin sadalla maatilalla vuosina 2018–2023 uudistavia, hiiltä maahan varastoivia viljelymenetelmiä. Tutkimusaineistoni koostuu kyselystä, teemahaastatteluista, ryhmäkeskusteluista, työpajoista ja tapahtumista. Kysymykset liikkuvat viljelymenetelmien, päätöksenteon, luontoyhteyden ja tulevaisuuden teemoissa.

Uudistava eli regeneratiivinen viljely tuottaa kokonaisvaltaista hyvinvointia maatilaekosysteemissä, ottaen huomioon sosiaaliset, ekologiset ja ekonomiset näkökulmat. Se on myös yhteydessä maailmankuvalliseen avoimuuteen, oppimishalukkuuteen sekä vähäisempään sosiaaliseen paineeseen verrattuna viljelijöihin yleensä. Siirtymä uudistavaan viljelyyn tarkoittaa myös päätöksenteon näkökulmien laajentamista ja sisäisen ja ulkoisen todellisuuden huomioimista ja hyödyntämistä. Uudistavalla ajattelulla on transformatiivista vipuvoimaa, ja sen ytimessä on ymmärrys sekä ihmisen että ihmisen ylittävän maailman (myöhemmin myös: luonto) yhteydestä, sekä molempien toimijuuden tunnustaminen. Tämänkaltaisen ajattelu mahdollistaa huolenpidon kehän ulottumisen paitsi ihmiskuntaan omassa yhteisössä ja globaalisti, että ihmisen ylittävään maailmaan.

Ihmiset hakeutuvat kaupunkeihin ja jättävät maaseudun alueeksi, jossa vieraillaan. Kuitenkin maaseudulla on kaikki hyvän elämän edellytykset, ja lähes kaikki ruoka tuotetaan maalla. Uudistavan viljelyn transformatiivisen luonteen myötä herää kysymys, voisivatko uudistavat maatilat toimia ytiminä monimuotoisille ja eläville yhteisöille, joissa ihmisten on mahdollista elää ja kukoistaa yhdessä muun luonnon kanssa? Näissä yhteisöissä voitaisiin huolehtia monenlaisista palveluista ja ruuantuotannosta itse. Tässä esityksessä rakennan tutkimusaineistostani kumpuavan tarinan siitä, millaisia voisivat olla uudistavien maatilojen ympärille rakentuvat yhteisöt tulevaisuudessa, ja millaista tulevaisuuden maatalous voisi olla. Pohdin myös intuition ja uudistavan ajattelun osuutta tulevaisuuden toiminnassa.

Monimuotoinen agroekologinen maatala Suomessa

Antti Luomala, Maa-akatemia osuuskunta

Informaatioajan kestävyys siirtymässä tunnistamme historiallisen ilmiön: uudet yhteiskunnalliset regiimit nousevat marginaaleista. Esitys tarkastelee agroekologista liikettä maaseudun tulevaisuuden uudistajana keskittyen uudentyyppisen monimuotoisen maatilan esittelyyn.

Agroekologinen liike ja sen pioneeritilat rakentavat kestävämpää ruokajärjestelmää ja elämäntapaa sekä laajemmin vaihtoehtoja jälkiteollisen aikakauden sosioekonomiselle järjestykselle. Liike koostuu rinnakkaisista arvoja ja näkökulmia painottavista ryhmistä, jotka esittävät hieman erilaisia, pääosin hajautettuja, ratkaisuja maaseudun ja ruuantuotannon haasteisiin.

Käytännön kehittämistoiminta koostuu perheiden ja ryhmien ponnisteluista paikallisen ruuantuotannon, ravinneomavaraisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamiseksi. Monimuotoisen ja paikallisen (agroekologisen) pientilan malli on nousemassa liikkeen keskeiseksi rakenteeksi.

Esitys pohjautuu etnografiseen osallistumiseen ja liikkeen toimijoiden kokemusten fenomenologiseen analyysiin. Esittäjä on toiminut vuosien 1997–2025 aikana liikkeen parissa useissa eri rooleissa, mm. lähiruokaohjelman aluekehittäjänä ja maatilaneuvojana. Osallistuminen tarjoaa kontekstin liikkeen kokemusten ymmärtämiselle.

Kuluneen kahden vuoden aikana toteutetut tilavierailut (8 pientilaa) ja syvähaastattelut (50 liikkeen asiantuntijaa ja aktiivia) ovat fenomenologisen tiedonkeruun keskiössä. Analyysissä on pyritty ymmärtämään elinkeinotoiminnan tavoitteellisuuden ja markkinakytkennän lisäksi, miten aktiivit ja pioneerit muodostavat yhteisiä merkityksiä ja rakentavat systeemistä muutosta.

Esityksen tavoitteena on kirkastaa monimuotoisen agroekologisen maatalan malli käytännön esimerkkien kautta. Malli yhdistää perinteisen ruoantuotannon ympärille kirjon sosiaalisia, ekologisia ja taloudellisia toimintoja.

Monimuotoinen agroekologinen maatala on enemmän kuin konsepti: sellaisia rakennetaan jo ja malli kiinnostaa uusia alalle tulijoita. Liike toimii vastavoimana keskittymiskehitykselle ja pyrkii luomaan maatilojen ympärille monipuolisia ja elinvoimaisia yhteisöjä. Kestävien viljelymenetelmien soveltaminen ja ekosysteemipalveluiden rooli yhdistää useimpia. Yhteisöllisen kudoksen luominen koetaan tärkeäksi. Useat pioneerit harjoittavat CSA-malleja, vapaaehtoistoimintaa, tapahtumatuotantoa, koulutusta, tai tuottavat elämyspalveluita.

Selvityksestä nousee myös analyysi liikkeen yhdistävistä ja erottavista tekijöistä sekä jaetuista merkityksistä. Toimijoita yhdistävät agroekologinen ruoantuotanto ja ympäristösuunnittelu, luontosuhteen vahvistaminen, ruoka terveyden lähteenä, kohtuutus ja pyrkimys yhteisöllisten kudemien luomiseen. Toisaalta monet poliittiset, taloudelliset ja arvodualismit jakavat toimijoita.

Jakolinjojen kuvaaminen auttaa jäsentämään monimuotoisten agroekologisten tilojen ideaalityyppejä sekä havainnollistamaan liikkeen rihmastomaisuutta ja kytkeytyneisyyttä eri instituutioihin. Liikkeen jännitteet voivat rikastuttaa maaseudun innovaatiotoimintaa mutta myös vaikeuttaa yhtenäisten toimintamallien luomista ja laajempaa muutosta.

Savolaiset viljelijät ja maatalousluonnon monimuotoisuus

Anne Rintamäki & Irene Kuhmonen, Jyväskylän yliopiston Kauppakorkeakoulu

Suomi on osana kansainvälistä yhteisöä sitoutunut pysäyttämään luontokadon vuoteen 2030 mennessä. Ruoantuotanto on yksi keskeisistä luontokatoa aiheuttavista osa-alueista, joten alkutuotannossa tarvitaan kestäväyttämistä ja muutosta kohti luonnon monimuotoisuutta edistävää maataloutta.

Savon maatalouden tulevaisuuskuvat -hanke tavoittelee muun muassa maatalousluonnon monimuotoisuuden elvyttämistä Pohjois- ja Etelä-Savossa. Alueen haasteena maatalousluonnon monimuotoisuuden heikkenemisen suhteen on erityisesti laidunnuksen vähentyminen eläintilojen keskittyessä yhä suurempiin tuotantoyksiköihin, ja toisaalta maatalousmaan umpeenkasvu ja puoliluonnontilaisten alueiden jääminen vaille hoitoa. Samalla alueella on vahvuuksia luonnon monimuotoisuuden vaalimiseen: alueella on vahvaa perinnettä luomutuotannossa, ja alueen monimuotoinen maisemarakenne edistää monimuotoisuutta. Hankkeen tavoitteena on tausta-aineistojen, työpajojen ja viljelijähaastatteluiden pohjalta luoda erilaisia tulevaisuuspolkuja, sekä rakentaa niin sanottu monimuotoisuustila-konsepti, joka tarjoaa tiloille nykyisestä kasvuun ja tehokkuuteen perustuvasta mallista poikkeavan ansaintamallin.

Hankkeessa on toteutettu laajat kyselyt alueen viljelijöille, maatalouden sidosryhmille sekä 18–30-vuotiaille nuorille. Kyselyt valottavat osaltaan näiden eri ryhmien valmiuksia ja halukkuutta toimia monimuotoisuutta lisäävän ruokajärjestelmän rakentamisen eteen. Sidosryhmien vastaukset paljastavat, että maatalouden sidosryhmät pyrkivät ensisijaisesti pitämään kiinni nykyisestä järjestelmästä ja totutuista toimintatavoista. Viljelijöiden mielipiteet monimuotoisuuden vaalimisesta jakautuvat; osa viljelijöistä edistää monimuotoisuutta maan kasvukunto ja sitä kautta tuottavuus edellä, toisille tärkeintä on toimiminen omien arvojen mukaisesti, yhteistyössä luonnon kanssa. Pieni ryhmä suhtautuu monimuotoisuuden edistämiseen negatiivisena,

toimeentuloa sekä huoltovarmuutta uhkaavana pakottamisena, ja osa suhtautuu monimuotoisuuskysymyksiin välinpitämättömästi. Savolaisten nuorten vastauksissa korostuu tilarakenteen monipuolistaminen ja tilakoon kohtuullisuus, lähiruoan tuottaminen sekä maaseudun yhteisöllisyys.

Hankkeen tähänastisten tulosten perusteella näyttää siltä, että monimuotoisuutta kunnioittavan ruokajärjestelmän rakentamiseen Savossa on osalla toimijoista valmiuksia ja tahtotilaa, siinä missä osa on tyytyväinen järjestelmän toimintaan sen nykymuodossa. Tämän tahtotilan valjastaminen systeemisen, ruokajärjestelmätason murroksen voimaksi vaatiikin eri tasot läpäisevää yhteiskunnallista keskustelua ja uusien, monimuotoisuutta kunnioittavien liiketoimintamahdollisuuksien määrätietoista edistämistä.

Paikallisuus yhteiskunnallisen toiminnan tavoitteena ja vihreä aalto 1970-luvulla

Henrik Hausen, Varsinais-Suomen kylät ry

1970-luvun alun Suomen nuorten keskuudessa aktiivisimmat keskustelijat olivat ns. taistolaiset kommunistit. Jopa kokoomusnuorten Tuhatkunta ajoi välillä taistolaisista ”vasemmalta ohii” pärjätäkseen keskustelussa. Itse tulin jo lukioaikana mukaan suomenruotsalaiseen vuonna 1972 perustettuun Mittenförbundetiin, jossa viljeltiin hieman erilaista keskustelua. Keskeisiä lähtökohtia olivat ympäristökysymykset ja globaali vastuu. Mittenförbundetin manifestissa 1975 nostettiin keskeiseksi visioksi ”lokalsamhället” eli paikallisyhteiskunta. ”Paikallisyhteiskunta koostuu ihmisistä, jotka ovat toimeliaita, lähellä toisiaan ja joilla siksi on yhteisiä asioita ja ongelmia...” Yksi iskusanoista oli ”paikallisyhteiskunta, jossa jokaista tarvitaan”. Arviot paikallisyhteisöjen sopivasta koosta vaihtelivat muutamasta sadasta muutamaan tuhanteen, monen mielessä oli kylä tai kaupunginosa. Myös omavaraisuuden asteesta keskusteltiin. Myöhemmin entiset taistolaisetkin ovat myöntäneet, että paikallisyhteiskunta-ajatus sekä ”betoniyhteiskunnan ja ydinvoiman vastustaminen” olivat paljon radikaalimpia tavoitteita kuin taistolaisten omat tavoitteet.

Oma polkuni johti sitten ympäristöliikkeisiin – muun muassa Pehmeän teknologian seura, Koijärviliiike, Energiapoliittinen yhdistys vaihtoehto ydinvoimalle (EVY) ja Altakampen jne., ja maallemuuttoon 1980-luvun alussa. Maalle muutti muitakin aktiivisia nuoria.

Koijärviliiike sai aikanaan paljon julkisuutta. Ilman Koijärviliiikettä ei ehkä olisi perustettu ympäristöministeriötä Suomeen ainakaan vielä 1983. Koijärviliiikkeen ja EVY:n aktiiveja olivat mukana perustamassa Vihreää liittoa (yhdistys perustettiin 1987 ja puolue 1988).

Ympäristöministeriö eikä Vihreät sittemmin ole profiloituneet maaseudun ja paikallisuuden puolustajina, mutta Koijärviliiike sai paikallista tukea kyläläisiltä. Liikkeessä nähtiin vastakkain paitsi suhtautuminen lintujärveen myös luomuun ja pienten tilojen elinvoimaan sekä keskittävän maatalouspolitiikan linjat. Me ydinvoiman vastustajat jouduimme silloin monta kertaa vastaamaan kysymykseen, vastustaisimmeko ydinvoimaa, jos jäteongelma ratkaistaisiin ja voimalat saataisiin turvallisiksi. Monien vastaus oli ei! Halusimme mieluummin pienimuotoisempaa ja paikallisempaa energiaa, kuten tuuli-, aurinko- ja biokaasuvoimaa – jotka silloin näyttivät saavuttamattomalta utopioilta mutta nykyisin ovat täyttä realismia.

1970-luvulla ympäristöajatteluun vaikutti kansainvälinen keskustelu ja erityisesti norjalainen ekofilosofia. Arne Naess oli tärkeä esikuva. Hän oli filosofian professori, joka lähti mukaan väkivallattomaan vastarintaan ns. Mardöla-aktionissa vuonna 1970. Hän kirjoitti useita kirjoja syväekologiasta ja oli saanut vaikutteita mm. Spinozasta. Sigmund Kvaløy oli omaperäinen ekofilosofi, joka myös kritisoi kaupungistumista ja globalisaatiota. Hartvig Saetra yhdisti ekofilosofisen ajattelun työväenliikkeen tavoitteisiin.

Maaseutu oli esillä myös paljon luetuissa kirjoissa Unelmat paremmasta maailmasta (Pentti Linkola 1971) ja Jäniksen vuosi (Arto Paasilinna 1975). Jäniksen vuosi -elokuva keskittyi enemmän ympäristökysymyksiin kuin kirja, jossa puhuttiin maaseudusta ja kaupungista. Kirjassa päähenkilön Vatasen tuska tuli enemmän kaupungin hyörinästä ja luonnosta vieraantumisesta, ympäristöherääminen oli vain osa asiaa (filosofi Ville Lähde on

Facebookissa kiinnittänyt huomiota tähän). Vaikka paikallisyhteiskunta-ajattelu ei ensimmäisenä tule mieleen, kun puhutaan 1970-luvusta, niin sillä oli kyllä merkitystä.

Esityksessä pohdin myös lyhyesti suhtautumista teknologiaan ja talouteen sekä tulevaisuuden vaihtoehtoja. 70-luku oli vielä keynesiläisyyden kulta-aikaa, nykyinen uusliberalistinen kapitalismi löi läpi vasta Ronald Reaganin presidenttikaudella 1980-luvulla. Paul Krugmanin vapaakaupan ylistys aliarvioi globaalin talouden riskejä.

Millaisia kestävyyskonsepteja eurooppalaiset ekoalueet ovat?

Päivi Pylkkänen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Vastauksena ruokajärjestelmien kestävyysshaasteisiin, paikallisia ja alueellisia ruokajärjestelmiä on useilla Euroopan alueilla kehitetty niin kutsutun ”ekoalue” (ecodistrict) tai samaa tarkoittavan ”bioalue” (biodistrict) tai luomualue (organic district) toimintamallin avulla. Tässä yhteydessä käytetään käsitettä ekoalue. Italiasta lähtöisin olevia luomutuotannon ympärille rakentuva ekoalueita on perustettu erityisesti Keski- ja Etelä-Eurooppaan. Suomessa ekoalue-konseptia ei juurikaan tunneta.

Esityksessä luodaan tarkastelukehikko ekoalueiden analysointiin ja tarkastellaan verkkosivuaineiston ja tutkimuskirjallisuuden avulla sitä, millaisia kestävyyskonsepteja eurooppalaiset ekoalueet ovat? Millaisia kestävyyskysymyksiä ja kehittämistarpeita ekoaluetoiminnalla pyritään ratkaisemaan? Keitä ne sitouttavat ja mitä ne merkitsevät alueilleen? Tarkastelu kytkeytyy Etelä-Savossa käynnistyneeseen Ruralia-instituutin, Luomuliitto/Saimaan Luomun ja Luken ”Kohti ekoalueita” -yhteistyöhankkeeseen, joka tuo ekoalueiden toimintamallia tunnetuksi Suomessa ja selvittää erityisesti eteläsavolaisten ruokajärjestelmätöimijöiden kiinnostusta ekoalueen perustamiseen.

TYÖRYHMÄ 6: Maaseudun talous ja muutosten aluetaloudelliset vaikutukset

Työryhmän vetäjät:

Olli Lehtonen, Itä-Suomen yliopisto

Raija Heimonen, Pellervon taloustutkimus

Susanna Kajala & Outi Hakala, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Maaseudun talous on monimuotoinen ja dynaaminen kokonaisuus, joka kattaa kaiken taloudellisen toimeliaisuuden maaseudulla. Työryhmä keskittyy tarkastelemaan maaseudun talouden nykytilaa ja tulevaisuuden näkymiä, erityisesti huomioiden muutosten aluetaloudelliset vaikutukset. Tavoitteena on pohtia, miten erilaiset muutokset, kuten teknologinen kehitys (ml. tekoäly), ilmastonmuutos, vihreä siirtymä, väestörakenteen muutokset ja poliittiset päätökset, vaikuttavat maaseudun talouteen.

Työryhmään ehdotetut esitelmät voivat keskittyä esimerkiksi seuraaviin teemoihin:

- Maatalouden ja metsätalouden rakennemuutokset: Miten uudet teknologiat ja kestävä kehityksen periaatteet muokkaavat maatalous- ja metsäsektoria?
- Matkailun ja palveluiden kehitys: Mikä on matkailun ja palvelujen merkitys maaseudun taloudelle ja millainen on niiden kasvupotentiaali?
- Maaseutuasuminen: Millainen on maaseutuasumisen tulevaisuus ja mitkä ovat sen kytkenät maaseudun talouskehitykseen?
- Väestörakenteen muutokset: Miten väestön ikääntyminen ja muuttoliike vaikuttavat maaseudun talouteen ja työvoiman saatavuuteen?

- Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori: Mikä on talouden osa-alueiden osuus maaseutualueilla, ja mitkä ovat niiden keskinäiset suhteet?
- Poliittiset ja taloudelliset päätökset: Miten muun muassa kansalliset ja kansainväliset politiikat sekä taloudelliset suhdanteet vaikuttavat maaseudun kehitykseen?

Työryhmä pyrkii tuottamaan konkreettisia suosituksia ja toimintamalleja, jotka tukevat maaseudun talouden kestävä kehitystä ja vahvistavat alueiden elinvoimaisuutta. Kutsumme työryhmään mukaan esityksiä tutkimus- ja kehittämishankkeista. Tervetuloa mukaan keskustelemaan ja kehittämään ratkaisuja maaseudun talouden haasteisiin ja mahdollisuuksiin!

Sessio 1: Paikallistalous ja väestörakenne muutoksessa

Teollisen aurinkovoimarakentamisen maaseutuvaikutukset

Ilkka Luoto, Vaasan yliopisto

Hannu Linkola, Turun yliopisto

Aurinkovoima on linjattu osaksi Suomen vihreää siirtymää. Se mainitaan esimerkiksi kestävä kehityksen strategiassa ja pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa, jonka tavoitteena on nostaa Suomi ”puhtaan energian edelläkävijäksi Euroopassa”. Lokakuun 2024 alussa suunnitteilla tai rakenteilla oli 209 teollisen mittakaavan (teho yli 1 MW) aurinkovoimala-alueita. Voimala-alueet sijoittuvat uudenlaisiin ympäristöihin, joissa voimalarakentaminen johtokäytävien ja tiestöineen vaikuttaa paikalliseen maisemakuvaan, jokaisenoikeudella liikkumiseen ja monisukupolviseen käyttöön. Sääntelyvastuu ohjautuu kuntatasolle, lupaprosessit rakentuvat tapauskohtaisesti, ja suunnitteluvaiheen vuorovaikutus saattaa jäädä vain hanketta edistävien yritysten vastuulle.

AuvoRa-tutkimushankkeessa kysymmekin, mitkä intressit, linjaukset ja tavoitteet ohjaavat aurinkovoimaloiden rakentamista Suomessa ja valituilla kohdealueilla? Miten ja millaisten teemojen kautta aurinkovoimarakentamisen maaseutuvaikutukset tulevat näkyviksi tai tunnistetaan? Millä tavoin aurinkovoimarakentamista toteuttavat tahot artikuloivat sosiaalisen ja ekologisen vastuunsa, ja millaisia keskusteluyhteyksiä niiden ja paikallisyhteisöjen välille muodostuu? Valtakunnallisesti kiinnostavia teemoja etsitään esimerkitapauksien kautta, jotka löytyvät viiden eri maakunnan alueilta Keski-Pohjanmaalta, Pohjanmaalta, Satakunnasta, Varsinais-Suomesta ja Pohjois-Savosta.

Tarkastelemme aurinkovoimatuotantoa sosiomateriaalisena sommittumana, joka muodostuu materiaalisesta ympäristöstä, tiedon, hallinnon ja talouden verkostoista, teknologioista, rakentamista edistävästä ja ohjaavista toimijoista sekä paikallisista asukkaista. Lähestymme aurinkovoimarakentamista paikkaperustaisesti, pohtien alueiden resursseja ja paikallisten vuorovaikutusasetelmien muotoutumista osana keskinäisriippuvuuksiin perustuvaa maailmantaloutta. Kiinnitämme erityistä huomiota asukkaiden ja toimijoiden haluun ja kykyyn koota, valita ja koordinoita kehitystä haluamallaan tavalla osana monitasoisia hallinnan verkostoja. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että paikallisuutta määritellään yhä useammin fyysisen sijainnillisuuden ulkopuolelta käsin eri intressiryhmien toimesta tapahtuvana paikkojen tekemisenä.

Hankkeemme antaa tärkeää ja kriittistä tutkimustietoa teollisen mittakaavan aurinkovoimarakentamiseen liittyvistä mahdollisuuksista, hyödyistä, mutta myös ristiriidoista ja ongelmista auttaen siten niin viranomaisia, kansalaisia kuin yrityksiäkin löytämään ratkaisumalleja paikallistason konflikteihin ja elinkeinorakenteen muutoksiin. Tutkimuksen tuloksien avulla edistetään oikeudenmukaista vihreää siirtymää antamalla maaseudun asukkaille, yrityksille ja muille toimijoille parempia edellytyksiä hahmottaa ja artikuloida lähiympäristönsä resursseja, potentiaaleja ja maisemallisia arvoja. Aurinkovoiman sekä aurinko- ja tuulivoiman yhdistelmähankeiden rakentamisessa tarve maaseutuvaikutusten arviointimenettelylle on ilmeinen. Yhä laajempien maa-alojen käyttöoikeus siirtyy kaupungeista käsin toimiville tai ylikansallisille yhtiöille, jotka eivät välttämättä tunnista paikallisella tasolla määrittyviä luonto-, käyttö- ja maisema-arvoja.

Maaseudun paikallistalouksien suorituskyky

Simo Rautiainen, Itä-Suomen yliopisto, Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia

Maaseudun talous, taloudellinen huoltovarmuus ja alueellinen elinvoima (TOTAL) -hankkeessa muodostetaan kokonaiskuva maaseudun taloudesta, sen tilanteesta, toiminnasta, tulevaisuuden näkymistä, kytkennoistä taloudelliseen huoltovarmuuteen sekä laajemmin kaupunkien ja alueiden elinvoimaan. Kokonaiskuvan muodostamisessa otetaan huomioon maaseudun paikallistalouksiin vaikuttavat sisäiset ja ulkoiset tekijät, niiden suuruusluokka ja keskinäiset yhteydet sekä merkitys maaseudun elinvoimalle. Tämä edellyttää mittavaa tiedonkeruuta eri tietolähteistä sekä aineistojen prosessointi tutkimuksellisesti tarkoituksenmukaiseen muotoon, minkä vuoksi aihepiiristä ei ole aiemmin tuotettu kattavaa Suomen maaseutualueita koskevaa tietoa. Yksi hankkeessa selvitettävistä osa-alueista on maaseudun paikallistalouksien suorituskyky, jonka alustavia tuloksia esitellään tässä esityksessä. Paikallistalouksien suorituskykyä tarkastellaan mm. työpaikkojen määrän ja niiden toimialajakauman sekä elinkeino- ja ansiotuloverotietojen avulla. Tarkastelut toteutetaan kuntatasolla hyödyntäen hieman sovellettua kaupunki-maaseutuluokitusta. Väestörakenteen suuret alueelliset erot vaikuttavat voimakkaasti myös paikallistalouksiin. Vakioinnilla voidaan poistaa väestörakenteen vaikutukset, jolloin alueiden välisiä eroja taloudellisessa suorituskyvyssä voidaan vertailla. Vakioimattomat taloudelliset tunnusluvut taas heijastavat paremmin paikallistalouksien potentiaalia ja rajoitteita. Selvitystyön ensimmäiset tulokset antavat viitteitä merkittävistä alueellisista eroista niin työpaikkojen määrissä ja elinkeinorakenteen monipuolisuudessa kuin yritystoiminnan tuloksellisuudessa ja kuntalaisten ansiotasossakin. Työpaikkojen määrä on vahvassa kasvussa suurissa kaupungeissa, kun taas harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla työpaikat ovat vähentyneet voimakkaasti. Myös ansiotaso on korkein pääkaupunkiseudulla sekä suurten kaupunkien kehyskunnissa ja matalin harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla. Yritystoiminta on huomattavasti vahvempaa etelässä ja lännessä kuin idässä ja pohjoisessa.

Väestörakenteen muutos haastaa maaseudun elinvoimaa

Raija Heimonen, Päivi Kujala, Henna Busk, Antti Norkio, Emilia Gråsten, Jubo Alasalmi & Pekka Kinnunen, Pellervon taloustutkimus PTT

Suomessa kaupungistuminen on ollut vallitseva trendi jo pitkään. Laajasti tarkasteltuna ainoastaan kaupungit ja kaupunkien läheiset maaseutualueet ovat onnistuneet kasvattamaan väestöään, kun taas maaseutumaisilla alueilla väestökehitys on ollut heikkoa jo useita vuosikymmeniä. Tämän lisäksi maaseutumaisten alueiden väestö ikääntyy huomattavaa vauhtia

Väestörakenteen muutokset ovatkin aiheuttaneet huolta erityisesti maaseudun elinvoimaisuuden näkökulmasta. Maaseudun itseisarvon lisäksi maaseudun elinvoima linkittyy myös muihin näkökulmiin. Maaseuduilla on esimerkiksi huoltovarmuudelle kriittisiä toimintoja, jolloin elinvoiman heikkeneminen maaseudulla voi näkyä huoltovarmuuden heikkenemisenä myös muualla.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on luoda kokonaiskuva maaseudun taloudesta. Tutkimuksessa selvitetään maaseudun talouden näkökulmasta, kuinka väestörakenteen muutokset kytkeytyvät maaseutumaisten alueiden elinvoimaan. Tutkimuksessa maaseutu määritellään käyttämällä Suomen ympäristökeskuksen luomaa seitsenportaista, hallintorajoista riippumatonta kaupunki-maaseutuluokitusta sekä siitä johdettua neliportaista kuntaluokitusta.

Tutkimus lähestyi maaseudun talouden kokonaiskuvan luomista sekä määrällisin että laadullisin menetelmin. Väestörakenteen muutoksia tarkasteltiin erityyppisillä maaseutualueilla hyödyntäen Tilastokeskuksen väestö- ja yritysrekisteriaineistoja. Muutosten määrällistä tarkastelua täydennettiin kaikille Suomen kuntien kunnanjohtajille ja elinvoimajohtajille lähetetyllä kyselyllä (n=117) liittyen kuntien elinvoimaan vaikuttaviin tekijöihin. Lisäksi tehtiin kunta-, maakunta-, Suomen EU-toimisto- ja yrityshaastatteluja (n=15) sekä sidosryhmätyöpaja.

Vastausten perusteella maaseudun taloudellisen elinvoiman ja huoltovarmuuden kannalta väestö ja sen kehitys tulevaisuudessa on maaseudun yksi ydinhaasteista, jolla arvioitiin olevan vaikutusta myös kuntien yritysraenteeseen ja työllisyyteen. Kyselyssä yli puolet ydinmaaseudulla sijaitsevien kuntien vastaajista arvioi kuntansa taloudellisen tilanteen heikkenevän seuraavan viiden vuoden aikana. Erityisesti vähentyvä ja samalla ikääntyvä väestö aiheuttavat ongelmia kuntien talouden näkökulmasta. Myös sidosryhmätyöpajoissa työvoiman ja osaamisen riittävyys nähtiin haasteeksi yritystoiminnan näkökulmasta. Samaan aikaan maaseudun yrittäjien ikärakenne muuttuu yhä vanhemmaksi, jolloin liian vähäiset sukupolvenvaihdokset ja yrityskaupat aiheuttavat yritystoiminnan jatkuvuudelle ja uudistumiselle vaikeuksia.

Maaseudun elinvoima kohtaa lähitulevaisuudessa useita eri haasteita. Erityisesti väestörakenteen kehitykseen vastaamiseen on löydettävä sopeutumiskeinoja, jotka tukevat alueiden vetovoimaa ja turvaavat niiden yhteiskunnallisesti tärkeät toiminnot.

Maaseudun talousdynamiiikka ja mittaamisen haasteet: paikkatietopohjainen tarkastelu alueellisista kehityseroista

Olli Lehtonen, Historia- ja maantieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Maaseudun taloudellinen kehitys on noussut keskeiseksi teemaksi niin aluepolitiikassa kuin tutkimuksessakin. Alueiden välisten kehityserojen ymmärtäminen on olennaista tasapainoisen ja kestäväen yhteiskunnan rakentamiseksi. Tässä esityksessä tarkastellaan maaseudun talouskehityksen alueellista dynamiikkaa sekä siihen liittyviä mittaamisen haasteita erityisesti paikkatietopohjaisen analyysin näkökulmasta.

Esitys vastaa kysymyksiin: Miten talouskehitys on edennyt viime vuosien aikana? Kuinka suuria ovat erot kaupunki- ja maaseutualueiden välillä? Lisäksi esityksessä pohditaan maaseudun talouskehityksen mittaamisen vaikeutta, koska perinteiset mittarit eivät aina tavoita alueiden erityispiirteitä, kuten väestön ikärakenteen muutoksia tai työmarkkinoiden kausivaihtelua. Tämä tekee vertailusta haastavaa ja voi johtaa harhaanjohtaviin johtopäätöksiin alueiden todellisesta kehityksestä. Esityksen tavoitteena on tarjota aiempaa tarkempi ja realistisempi kuva maaseudun taloudellisesta suoriutskyvystä ja sen kehityssuunnista.

Tutkimuksen aineistona käytetään avoimia paikkatietoaineistoja, kuten maaseutuindikaattoreita ja Tilastokeskuksen PAAVO-tietokantaa vuosilta 2015–2024. Analyysissä hyödynnetään paikkatietoanalytiikkaa ja visualisointia paikallistalouksien kehityksen tunnistamiseksi. Lisäksi kehitetään menetelmä työllisyyskehityksen mittaamiseen, joka huomioi alueiden väestörakenteen ja ikääntymisen vaikutukset – mahdollistaen alueiden todellisen suorituskyvyn arvioinnin. Tarkastelu kytketään paikkatietopohjaiseen kaupunki–maaseutuluokitukseen sekä suuralueiden välisiin vertailuihin.

Tulokset osoittavat, että talouskehitys eriytyy selvästi kaupunki- ja maaseutualueiden välillä. Maaseutualueiden työpaikkakehitys on vahvasti sidoksissa kansantalouden yleiseen suhdanteeseen: työpaikkojen määrä kasvaa erityisesti silloin, kun koko kansantalous kasvaa. Samalla havaitaan, että maaseudun työpaikkakehitys on usein satunnaista – positiivista kehitystä esiintyy yksittäisillä alueilla ja yksittäisinä vuosina. Työpaikkakehityksestä huolimatta maaseutualueiden työllisyysasteen kehitys maaseudulla on myönteistä, vaikkakin erityisesti harvaan asutulla maaseudulla väestön ikääntyminen on vaikuttanut negatiivisesti työllisyysasteen kehitykseen.

Tutkimus nostaa esiin mittaamisen haasteet: maaseudun talouskehitystä varjostaa negatiivinen väestökehitys, joka vaikuttaa työvoiman saatavuuteen ja alueiden elinvoimaan. Tämän vaikutus tulisi huomioida maaseudun talouskehityksen tarkasteluissa.

Pyörämatkailun mahdollisuudet maaseudulla—Bikeland.fi ja valtakunnallinen kehitystyö maaseutuyrittäjien tukena PERUTTU!

Heli Laukkanen, Pyörämatkailukeskus Bikeland.fi

Pyörämatkailu on vahvassa kasvussa, ja sen tarjoamat mahdollisuudet ulottuvat laajasti myös maaseudulle. Kasvava kiinnostus kestävään, luonnonläheiseen matkailuun luo kysyntää uusille palveluille, reiteille ja elämyksille erityisesti maaseutualueilla. Pyörämatkailu voi tuoda asiakasvirtoja sekä suoraa lisätuloa majoitus-, ravintola- ja ohjelmapalveluyrittäjille, mutta myös pienille maatiloille, kyläkaupoille ja muille paikallisille toimijoille.

Pyörämatkailukeskus on valtakunnallinen organisaatio, joka kehittää ja koordinoi pyörämatkailua Suomessa. Toimintaa rahoittaa Traficom, jonka tehtäviin kuuluu Bikeland.fi –sivuston ylläpito. Bikeland.fi kokoaa yhteen reitit, palvelut ja pyörämatkailun ajankohtaisen tiedon – sekä matkailijoille että yrityksille.

Puheenvuorossa esitellään, miten valtakunnallinen kehitystyö kytkeytyy maaseudun yrittäjyyteen ja millä tavoin yrittäjät voivat tulla mukaan osaksi pyörämatkailun verkostoa. Esimerkkinä esitellään Welcome Cyclist –tunnus, jonka avulla yritys voi viestiä pyöräilijäystävällisyydestään. Tunnuksen on saanut jo yli 600 yritystä ympäri Suomen.

Lisäksi tarkastellaan, miten yhteisiä tietovarantoja, kuten Lipas- ja Visit Finlandin DataHub –palveluja, voidaan hyödyntää reittien ja palvelujen kehittämisessä. Tavoitteena on tarjota käytännönläheisiä esimerkkejä ja työkaluja maaseutuyrittäjille, jotka haluavat tarttua pyörämatkailun tarjoamiin mahdollisuuksiin – niin liiketoiminnan, kestävä kehityksen kuin alueellisen elinvoiman näkökulmasta.

Kestävämpää, kotimaisempaa, itsenäisempää: maaseutumatkailun uudet suuntaviivat matkailijoiden silmin PERUTTU!

Rositsa Röntynen, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Koronapandemia on vaikuttanut merkittävästi suomalaisten matkailutottumuksiin ja luonut uusia painotuksia matkailukäyttäytymiseen. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan maaseutumatkailun kehityssuuntia ja asiakaskäyttäytymisen muutoksia pandemiaa seuranneessa ajassa. Aineisto kerättiin osana Euroopan maaseuturahaston rahoittamaa valtakunnallista Rural Finland Tourism Hub -kehittämishanketta syksyllä 2024 toteutetulla verkkokyselyllä. Kyselyyn vastasi 953 henkilöä. Aineisto sisältää sekä määrällisiä että laadullisia osuuksia. Aineisto on analysoitu narratiivisesti ja tarkastelun kohteena ovat erityisesti matkailijoiden arvot, valinnat ja käytännön toiminta muuttuneessa toimintaympäristössä.

Tulokset osoittavat matkustuskäyttäytymisen osittaista uudelleenmuotoutumista. Vaikka matkojen määrä ja rahankäyttö ovat palanneet suunnilleen pandemiaa edeltävälle tasolle, kohdevalinnoissa on tapahtunut merkittävä käänne: kotimaan kohteita suositaan entistä enemmän, mikä on mahdollistanut myös useammat vierailut maaseudulla. Luontokohteiden ja kansallispuistojen suosio on kasvanut, ja matkailijat hakevat yhä useammin itsenäisesti toteutettavia aktiviteetteja. Matkailijat raportoivat, että heidän lentomatkustamisensa on vähentynyt, kun taas pyöräilyn kaltaiset kestävät liikkumismuodot ovat lisääntyneet.

Erityistä huomiota kiinnitetään matkailijoiden arvojen muutoksiin: kotimaisuuden, paikallisuuden ja vastuullisuuden merkitys on vahvistunut. Hyvinvointi, turvallisuus ja lemmikkiystävällisyys nähdään keskeisinä osina onnistunutta matkakokemusta. Toisaalta palvelujen heikentyminen, kuten joukkoliikenteen karsinta ja rajoitetut aukioloajat, aiheuttaa haasteita. Osa vastaajista kokee suosituimmat maaseutukohteet jo ruuhkaisiksi.

Tutkimus tuottaa uutta tietoa muuttuvasta matkailukysynnästä ja valottaa maaseutumatkailun mahdollisuuksia ja kipukohtia siirryttäessä kohti kestävämpää ja kotimaisempaa matkailua.

Matkailusta tuloja ja työtä monille aloille – esimerkkinä Etelä-Pohjanmaan vapaa-ajan asumisen, tapahtumia ja matkakohteita

Susanna Kujala & Outi Hakala, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Matkailuala on tärkeä työllistäjä ja tulonlähde Etelä-Pohjanmaalla, mutta tilastot eivät kerro kaikkea alan vaikuttavuudesta. Tästä syystä tavoitteenamme oli arvioida matkailun eri muotojen aluetaloudellisia vaikutuksia Etelä-Pohjanmaalla antaen kokonaisvaltaisemmin tietoa toimialan merkityksestä maakunnalle ja siten tukea matkailun kehittämisen suuntaamista.

Menetelmänä aluetaloudellisten vaikutusten arvioinnissa käytettiin yleisen tasapainon RegFin-mallia, jolla saadaan huomioitua myös matkailun kerrannaisvaikutukset sekä vuodot ja virrat alueiden välillä. Arviointi jakautuu kolmeen osaan: vapaa-ajanasukkaiden kulutuksen aluetaloudellisiin vaikutuksiin, viiden erityyppisen tapahtuman kävijöiden kulutuksen aluetaloudellisiin vaikutuksiin ja Etelä-Pohjanmaan kuuden keskeisen, mutta toisistaan poikkeavan matkakohteen aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Aluetalousarviointi on osa EU:n osarahoittamaa Matkailun kestävä siirtymä -hanketta.

Tulosten perusteella vapaa-ajanasukkaiden kulutuksen vaikutus jakautuu kymmenille eri toimialoille, etenkin elintarviketeollisuuteen, valmistavaan teollisuuteen, kauppaan ja moniin palvelualoihin. Vastaavasti tarkasteltujen tapahtumien talousvaikutus kohdistuu suoran kulutuksen tavoin etenkin muihin palveluihin, majoitus- ja ravitsemistoimintaan, elintarviketeollisuuteen sekä muuhun valmistukseen, mutta myös moneen muuhun toimialaan. Lisäksi jokaisessa tarkastellussa matkakohteessa yritystoiminnan kokonaisvaikutus maakunnan tuotokseen on noin 1,5–1,6-kertainen kohteen omaan liikevaihtoon nähden. Matkailijat kuluttavat kuitenkin rahaa muuallekin kuin pääasialliseen matkakohteisiin, jolloin matkailijoiden kulutuksen kautta vaikutus leviää myös matkailualaa laajemmalle: jopa 60–75 % matkailijoiden matkan aikaisesta kulutuksesta voi kohdistua pääasiallisen matkakohteen ulkopuolelle. Yksi tarkastelun johtopäätöksistä on se, että matkailualaa kehittämällä taloudellinen hyöty heijastuu laajasti eri toimijoille alueella. Vaikka itse matkakohde olisi kaupungissa, voivat maaseutualueetkin hyötyä joko matkailijoiden kulutuksen tai välillisten vaikutusten kautta.

TYÖRYHMÄ 7: Paikallisuus, kestävyys ja muutospolut – tulevaisuuden älykkäät ratkaisut

Työryhmän vetäjät:

Kati Pitkänen, Suomen ympäristökeskus (Syke)

Manu Rantanen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Jenny Rinkinen, LUT-yliopisto

Monipaikkaisuus ja liikkuvuuden lisääntyminen ovat ilmiöitä, jotka enenevissä määrin muovaavat maaseutua, maaseudun ja kaupunkien välisiä yhteyksiä sekä ihmisten arkea ja tulevaisuuskuvia. Monipaikkaisuus kietoutuu osaksi laajoja kestävyteen ja yhteiskunnalliseen murrokseen liittyviä kysymyksiä. Miten monipaikkaisuus asettuu osaksi vihreää siirtymää, digitalisaatiota, maaseudun palvelurakenteen ja yhteisöllisyyden muutoksia sekä maaseutukuntien heikentynyttä elinvoimaisuutta? Mikä on monipaikkaisuuden rooli osana maaseudun muutospolkuja?

Tässä työryhmässä tarkastelemme monipaikkaisuutta laajana ja moniulotteisena ilmiönä. Olemme kiinnostuneita yhtä lailla vapaa-ajan asukkaista kuin esimerkiksi työn, läheisten hoivan tai metsien hoidon takia maaseudulla

aikaa viettävistä. Haluamme erityisesti korostaa toimijuuden ja rakenteellisten tekijöiden vuorovaikutusta: Miten erilaiset toimijuuden muodot muovaavat monipaikkaisuuden ilmentymiä ja tulevaisuuksia ja miten rakenteelliset tekijät toisaalta ohjaavat toimijuuksia? Keskeisiä teemoja ovat esimerkiksi:

- Monipaikkaisuus ja kestävyys eri ulottuvuudet: ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys.
- Muutospolut ja jatkuvuudet monipaikkaisessa elämässä: Miten menneisyys ja nykyhetki rajaavat tai mahdollistavat monipaikkaisia tulevaisuuksia?
- Monipaikkaisuus ja vapaa-ajan asuminen: Miten monipaikkaisuuden eri muodot vaikuttavat muun muassa maaseudun elinvoimaisuuteen ja resurssien käyttöön?
- Miten monipaikkainen toimijuus muovaa maaseutuja?
- Miten politiikka, infrastruktuuri ja markkinat rajaavat ja mahdollistavat monipaikkaista elämää ja vapaa-ajanasukkaita toimijoina?
- Miten eri asuinympäristöjen moninaisuus näkyy monipaikkaisuudessa? Millaisia ovat monipaikkaisuuden vaikutukset paitsi maaseudulla myös kaupungeissa?

Toivotamme tervetulleiksi eri tieteenalojen tutkijat ja asiantuntijat esittelemään tutkimuksiaan ja pohtimaan monipaikkaisuuden roolia maaseudun tulevaisuuspoluilla. Esitysten ei tarvitse liittyä yllä oleviin teemoihin, vaan kaikenlaiset monipaikkaisuuteen ja vapaa-ajanasumiseen liittyvät esitykset ovat tervetulleita.

Kansalaistiede asuttavuuden edistäjänä

Lotta Mallinen, Päijänne-Leader ry

Mervi Lintunen, Savonlinnan kylät ry

Mikä tekee alueesta asuttavan ja miten asuttavuutta tutkitaan? Mikä rooli kansalaistieteellä on asuttavuuden edistäjänä? Tätä tarkastellaan ensimmäistä kertaa maaseutukylissä pilotoitavan asuttavuusanalyysin, Asuttava Päijät-Häme -hankkeen, sekä Savonlinnan saariston Vesj'kansan asuttavuus -hankkeen näkökulmasta.

Åbo Akademin kehittämä Habitability-, eli asuttavuuskonsepti syntyi Kökarin saarella Ahvenanmaalla. Konsepti syntyi vastauksena saaristoalueelle ominaisiin haasteisiin. Analyysi tuo esiin niin kehitystarpeita kuin vahvuuksia. Asuttavuuden tavoitteet ovat saman suuntaisia YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden kanssa, mutta ne toimivat paikallisella tasolla.

Asuttavuusanalyysin tavoitteena on kerätä ja tuottaa tietoa alueiden elinvoimaisuuden ja vetovoimaisuuden kehittämisen pohjalle, sekä vahvistaa paikallisten yhteisöjen resilienssiä ja toimijuutta. Hankkeen aikana kartoitetaan pilottialueiden asuttavuuden nykytila, jonka perusteella tunnistetaan alueen kehittämiskohteita ja voidaan laatia suosituksia tai konkreettisia toimenpide-ehdotuksia. Tulokset tarjoavat työkaluja ja tietoa kuntien päätöksenteon tueksi sekä paikalliskehittämiseen.

Asuttavuuden arviointi perustuu seitsemään osa-alueeseen ja 45 indikaattoriin, jotka mittaavat muun muassa palveluiden saatavuutta, turvallisuutta, yhteisöllisyyttä ja muita asumisen olosuhteita. Tutkimuksessa tietoa kerätään asuttavuuskäsikirjan mukaisesti. Kansalaistieteellisessä tutkimuksessa kansalaiset ovat mukana keräämässä ja tuottamassa tietoa. Asuttavuusanalyysi keskittyy arkisiin kokemuksiin ja asioihin, jolloin kansalaistiede on luonteva valinta. Paikallisyhteisöjen aktiivinen osallistuminen tiedonkeruuseen ja tuottamiseen on siis keskeistä työskentelyssä. Tutkimuksessa kerätään ja hyödynnetään kattavasti määrällistä ja laadullista aineistoa: muun muassa haastatteluja, työpajoja, kenttätöskentelyä, kyselyitä sekä tilastoja.

Kokoamme esitelmäämme havaintoja kansalaistieteen merkityksestä asuttavuusanalyysissä, keskustelemme analyysin soveltuvuudesta maaseutukontekstiin ja pohdimme menetelmän käyttömahdollisuuksia paikalliskehittämisen välineenä.

Älykäs kylä monipaikkaisen alueen käytäntönä – kotiseutu uudistumisen alustana

Ryo Umeda & Torsti Hyyryläinen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Älykäs kylä on Euroopan laajuisesti kehitettävä konsepti, joka yhdistää paikalliset vahvuudet digitalisaation, yhteisöllisyyden, kestävyys ja kumppanuuksien tarjoamiin mahdollisuuksiin. Sen käytännön toteutus vaatii kuitenkin toimivia paikallisia verkostoja ja uusia osallistavia toimintamalleja, jotta alueen vahvuuksista saadaan paras hyöty.

Esittelemme Etelä-Savossa toteutettavan LEADER-hankkeen ”Kotiseutu uudistumisen alustana – Älykäs kylä -konseptista monipaikkaisen alueen käytännöksi (KOTONA)”. Hankkeen tarkoituksena on kehittää alueelle sopiva älykäs kylä -toimintamalli, joka huomioi alueen vahvuudet ja erityispiirteet ja vahvistaa paikallisten toimijoiden välistä yhteistyötä. Mukana ovat alueen kunnat sekä eri sidosryhmät – yritykset, yhteisöt, vakituiset ja vapaa-ajan asukkaat sekä kuntapäätäjät. Tavoitteena on innostaa laajasti alueen toimijat mukaan työstämään älykäs kylä -käytäntöä ja rakentaa uudenlaista vuorovaikutusta sektorirajat ylittäen.

Hankkeessa järjestetään innovaatioleirejä, työpajoja ja webinaareja, joissa ideoidaan älykkäitä ratkaisuja alueen rakenteellisiin haasteisiin hyödyntäen kansainvälistä esimerkkiä. Inspiraation lähteenä toimii Japanin furusato noozei -kotiseutulahjoitusmalli, jossa japanilaiset voivat digitaalisten alustojen kautta tehdä lahjoituksia valitsemilleen kunnille ja saada vastalahjaksi paikallisia tuotteita. Malli luo uudenlaisen digitaalisen yhteyden kaupungin ja maaseudun välille ja vahvistaa kuntien ja paikallisten yrittäjien roolia elinvoimatyössä.

Hanke sijoittuu erityisesti monipaikkaisuuden ja mikroyrittäjyyden kontekstiin, koska ne ovat Etelä-Savon merkittäviä vahvuuksia ja tarjoavat vahvan pohjan uudennaisille yhteistyömuodoille. Hankkeessa tarkastellaan, kuinka Japanin mallia vastaavaa ideaa voitaisiin soveltaa näihin konteksteihin älykäs kylä -konseptin valossa: voisiko digitaalisia välineitä hyödyntämällä rakentaa uudenlaista paikallis- ja alueidentiteettiä perustuvaa yhteistyötä esimerkiksi osallistamalla vapaa-ajan asukkaita paikalliseen kehittämiseen tai kehittämällä uusia markkinakanavia alueen paikallisille tuotteille?

Näitä kysymyksiä pohditaan yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa lähi- ja etä tapahtumissa. Tulokset kootaan virtuaalisiksi tulostuotteiksi ja julkaistaan avoimeen verkkomateriaalipankkiin, jotta niitä voidaan hyödyntää laajasti myös hankkeen päätyttyä. Lisäksi hanke tuottaa toimenpide-ehdotuksia kunnille ja yrityksille älykäs kylä -konseptin jalkauttamiseksi ja luo pohjaa alueellisille älykäs kylä -strategioille. Onnistuessaan hanke voisi tarjota mallin monipaikkaisten alueiden elinvoiman vahvistamiseen myös laajemmin Suomessa.

Elinvoimaa, hoivaa ja turvaa - havaintoja monipaikkaisuuden ja paikallisten muutospolkujen risteymistä Pohjois-Karjalan maaseudulla

Kati Pitkänen, Suomen ympäristökeskus

Mari Kattilakoski, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Pasi Saukkonen, Itä-Suomen yliopisto, Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia

Vakituisen väestön vähennyttä ja ikääntyttä maaseutualueilla on havahduttu monipaikkaisten vapaa-ajan asukkaiden potentiaaliin paikallisessa kehittämisessä. Mökkiläisten veto- ja pitovoimaa toivotaan kasvatettavan elinvoima- ja maankäyttöpolitiikalla, kuten helpottamalla mökkirakentamista ja mökkien muuttamista vakituksiksi asunnoiksi sekä varmistamalla toimivat laajakaista- tai verkkoyhteydet. Taustaoletuksena on, että näin toimien vanhat ja uudet mökkiläiset saadaan vierailemaan ja viipymään mökeillä pidempään ja tuomaan elinvoimaa ja rahavirtoja maaseudulle.

Esityksessä sukellamme syvemmälle maaseudun paikallisiin muutospolkuihin. Esittelemme, miten monipaikkaisuus liittyy paikalliseen kehitykseen ja millaisena voimavarana se voidaan paikallisesti ja alueellisesti nähdä. Tutkimus perustuu vuodesta 2021 lähtien toteuttamamme tapaus- ja toimintatutkimukseen pohjoiskarjalaisella maaseudulla. Tutkimusaineistoa on kerätty tilastotarkasteluilla, kyselyillä sekä paikallisilla

keskustelutilaisuuksilla, joissa on ollut paikalla kuntien ja järjestöjen edustajia. Tulosten perusteella käynnistettiin neljä konkreettista kehittämisspilottia monipaikkaisuuden potentiaalin hyödyntämiseksi paikallisessa kehittämisessä.

Tuloksista käy ilmi, että monipaikkaisuuden moninaisuuden näkökulmasta paikallisten muutospolkujen risteymät ovat moninaisia. Esittelemme viisi konkreettista näkökulmaa, jotka liittyvät maaseudun työmarkkinoihin, yhteisöllisyyteen, hoivaan, luonnonympäristöön ja turvallisuuteen. Monipaikkaisuus ilmiönä ja monipaikkaiset toimijoina muovaavat maaseutua synnyttäen monimuotoisia vuorovaikutus- ja riippuvuussuhteita. Aina nämä suhteet eivät ole yksiselitteisesti toivottavia, vaan paikallisesti voidaan tunnistaa myös kasvavaa kriittistä riippuvuutta monipaikkaisuudesta muun muassa ikääntyvän väestön hoivassa ja arjen turvallisuudessa.

Kulutus monipaikkaisissa käytännöissä

Jenny Rinkinen, Johanna Hobenthal & Hannele Toivonen, LUT-yliopisto

Kestävää kulutusta tarkastellaan usein kodin piirissä tehtävinä kulutuspäätöksinä. Kuluttajat toimivat kuitenkin yhä useammin monipaikkaisesti esimerkiksi vapaa-ajanasunnoilla ja muissa kakkoskodeissa. Tässä esityksessä tarkastellaan kulutusta monipaikkaisuuden näkökulmasta. Tutkimuksessa on haastateltu vapaa-ajanasukkaita heidän kesämökkien ja ykköskotien käyttöön sekä resurssikulutukseen liittyen, erityisesti energian, veden ja ruoan osalta. Haastattelut on tehty Etelä-Suomessa keväällä ja kesällä 2025. Analyysissa kiinnitetään huomio ykkös- ja kakkoskodin välisiin suhteisiin käytänteoreettisesta näkökulmasta. Kulutus näyttäytyy translokaalina ja relationaalisenä toimintana, joka rakentuu paikkaan kytkeytyvien ja monipaikkaisten käytäntöjen yhdistelmän kautta. Monipaikkaisuus haastaa perinteistä käsitystä kulutuksesta yksittäisen kotitalouden ja paikan sisällä tapahtuvana toimintana. Tutkimus lisää ymmärrystä siitä, kuinka kulutus käytännöissä jakautuu ja nivoutuu eri paikkojen välillä, usein huomaamattomasti mutta merkityksellisesti kestävyiden näkökulmasta.

Toimijalähtöisiä ratkaisuja monipaikkaisuuden ilmastovaikutuksiin: esimerkkinä MATKA-hanke Etelä-Savossa

Manu Rantanen & Annamari Kiviaho, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Vapaa-ajan asuminen on Suomessa merkittävä tekijä ilmastovaikutusta kuvaavalla hiilijalanjäljen koolla mitattuna. Sen päästöt syntyvät liikenteestä, kiinteistöjen energiankulutuksesta sekä muusta kulutuksesta. Erityisesti Etelä-Savossa vapaa-ajanasukkailla on merkittävä rooli alueen ilmastovaikutuksissa, sillä heidän osuutensa alueen asuntoväestöstä on noin 40 %. Yli 60 % Etelä-Savon vapaa-ajanasunnoista on maakunnan ulkopuolella asuvien omistuksessa, mikä tarkoittaa, että mökkimatkat ovat keskimäärin pitkiä. Lisäksi vapaa-ajanasuntojen sähkön mediaanikulutus on alueella noussut, mikä viittaa vapaa-ajanasukkaiden lisääntyneeseen läsnäoloon erityisesti kevät- ja syyskausina.

Yhteiskunta pyrkii ohjaamaan kestävään elämäntapaan mm. lainsäädäntöohjauksen ja kaavoituksen keinoin. Kunnat ovat keskeisessä roolissa vapaa-ajan asumisen kehittämisessä ja paikallisten ilmastoratkaisujen edistämässä. Kaavoitusmonopolin sekä rakennuslupa- ja valvontavastuun myötä kunnat voivat suoraan vaikuttaa siihen, minne vapaa-ajan asunnot ja niihin liittyvät rakennukset, kuten rantasaunat, sijoittuvat esimerkiksi suhteessa rantaviivaan. Kunnat tarjoavat myös neuvontapalveluja, kuten energianeuvontaa, joka tähtää päästöjen vähentymiseen. Lisäksi monet suomalaiset kunnat ovat laatineet omia ilmasto-ohjelmiaan ja asettaneet kunnianhimoisia ilmastotavoitteita.

Yksittäiset ihmiset voivat muuttaa kulutuskäyttäytymistään tai osallistua uusien, yhteisöllisten kestävyysratkaisujen kehittämiseen. Kehittämisorientoituneet monipaikkaiset ihmiset on tunnistettu alueelliseksi resurssiksi, joka on usein jäänyt huomioimatta.

Toimintatutkimus on yksi menetelmä, jolla ilmastohaastetta voidaan lähestyä. Kyseessä on yleisnimitys laajalle joukolle erilaisia teoreettisia ja menetelmällisiä tutkimustapoja, jotka tähtäävät sekä toiminnan ymmärtämiseen että vaikuttavuuteen. Esittelemme tässä yhteydessä esimerkkinä Monipaikkaisen asumisen toimijalähtöiset kestävyysratkaisut (MATKA) -projektin organisoitumista ja toimintatutkimuksellisia lähtökohtia.

TYÖRYHMÄ 8: Takana loistava tulevaisuus

Ryhmän vetäjä:

Sulevi Riukulehto, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Työryhmä keskittyy historiatieteelliseen näkökulmaan, ja sen tarkoituksena on käsitellä maaseutujen kehitysmahdollisuuksia menneisyyden kokemusten ja esimerkkitapausten valossa. Monella maaseutumaisella kylällä, paikkakunnalla ja alueella on ollut kasvuvaihe ja oma menestyksen aikansa. Useilla pienillä paikkakunnilla on takanaan hämmästyttävä menestyksen aika. Monilla on ollut suuria odotuksia, jotka eivät jostain syystä toteutuneet.

Työryhmässä on mahdollisuus analysoida esimerkkitapauksia: Mihin menestys perustui? Olisiko toisenlainen kehityspolku ollut mahdollinen? Mitkä ovat nykyiset näkymät ja kehitysmahdollisuudet kyseisille kylille, paikkakunnille ja alueille? Voidaanko menneisyyden kasvupolulle palata? Esitys saa mielellään perustua historia-aineistoon, mutta sillä on oltava jokin kuulijoille avautuva nykyrelevanssi.

Erityisesti haluamme kiinnittää huomiota maaseudun kakkoskeskuksiin. Monet niistä ovat aiemmin olleet itsenäisiä kuntia, mutta kamppailevat tällä hetkellä samankaltaisten ongelmien kanssa, jotka 1960–2000-luvuilla kohtasivat pienempiä kyliä. On myös erikoisia menestystarinoita, joissa kehitys on jatkunut tai jopa noussut uudelle tasolle. Mitä niiden kokemuksista voidaan oppia? Mitkä ovat olleet strategioiden ja ohjelmallisen kehittämistyön vaikutukset?

Takana loistava tulevaisuus – Myllymäen rautatieläistäajaman ja kauppakylän kuolema

Jaakko Mäntylä, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Miltä maaseudun rakennemurros näyttäytyy yhden kylän, Ähtärissä sijaitsevan Myllymäen, näkökulmasta? Miten kylän painoarvon lasku on tallentunut kyläläisten muistoihin ja kokemuksiin? Miten paikalliset asukkaat selittävät kylän muodonmuutosta? Miten Myllymäen kehityskaari kertoo yleisemminkin suomalaisen yhteiskunnan murroksista? Ähtärin keskustasta reilun kymmenisen kilometriä itään päin sijaitseva Myllymäki alkoi kehittyä Vaasan radan rakentamisen (1883) myötä vireäksi rautatieläistäajamaksi ja kauppakyläksi. Siitä piti tulla liikenteellinen solmukohta – risteysasema – jonka painoarvon odotettiin kasvavan Haapamäen ja Pieksämäen risteysasemien veroiseksi. Kylä ennättikin saada rautatieläistäajaman näyttävät tunnusmerkit – Knut Nylanderin piirtämä suuren rautatieaseman, rautatieläisten kasarmirakennukset ja veturitallin.

Risteysasemastatusta kylä ei lopulta saanut, mutta sen läpi alkoivat kulkea merkittävät matkustaja- ja tavaravirrat, sillä kylä sijaitsi myös maanteiden solmukohdassa. Kylään asettui 1800–1900-lukujen taitteesta lähtien runsaasti kauppiaita ja siitä tuli merkittävä vähittäis-, tukku- ja puutavarakaupan alueellinen keskittymä. 1900-luvun alussa kylä opittiin tuntemaan yrittäjämysteisestä ilmapiiristään. Viidensadan asukkaan taajamassa toimi parhaimmillaan samanaikaisesti neljä tukkukauppaa, lukuisia vähittäiskauppoja, pankkeja ja erikoisliikkeitä. Kotikylässä oli työtä tarjolla kaupoissa, rautateillä ja puutavaran kuljetuksessa sekä lastauksessa. Kylästä sai lähes kaiken tarpeellisen. Myllymäkeläiset kutsuivat kyläänsä itsevarmasti kaupungiksi.

Ähtärin kunnan kakkostaajaman muodonmuutos 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla hakee vertaistaan, sillä tuolloin katosivat lähes kaikki kylän valttikortit. Kun puutavaran lastaus koneellistui, työvoimatarve väheni. Kaupan alan yritykset hakeutuivat suurempiin kuntakeskuksiin, jonne myös julkiset palvelut keskitettiin.

Kyläläiset kokivat jäävänsä sivuun kunnallisesta päätöksenteosta, jonka lähtökohtana pidettiin palveluiden yksipuolista keskittämistä. Uudet rautatielinjaukset vähensivät Myllymäen läpi kulkevan Vaasan radan merkitystä, jolloin kiskoilla kulkevat tavara- ja henkilöliikennemäärät laskivat.

Kylän komeasta menneisyydestä jäivät todistamaan monet kookkaat, alkuperäisen käyttötarkoituksensa menettäneet vanhat rakennukset sekä lukuisat muutostokemukset, joita on tallennettu Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin ja Myllymäen kyläseuran Myllymäen historia näkyväksi -hankkeessa.

Yrityksen kotiseutu ja kotiseudun yritys – kauppakylän hallitsema Tuuri

Sulevi Riinkulehto & Eeva Uusitalo, Helsingin yliopisto, Ruralia instituutti

Yrityksien toimintaa kuvataan talousteoriassa tyypillisesti ikään kuin se olisi alueesta ja historiasta riippumatonta. Kuitenkin jokaisella yrityksellä on oma ajallistilallinen olemuksensa ja toimintaympäristönsä. Yritysten historiapolut eivät ole mielivaltaisia. Ne ovat monin tavoin sidoksissa ympäröivään aineelliseen ja aineettomaan maailmaan. Yritykset määrittävät mahdollisuutensa, asettavat tavoitteensa ja tekevät valintansa menneisyydestä keräämiensä kokemusten pohjalta.

Yritysten ja paikallisyhteisöjen kohtalonyhteys toimii molempiin suuntiin. Yritykset muokkaavat ympäristöään ja sen kulttuuria. Maaseudun kyläyhteisössä keskikokoisenkin yrityksen vaikutus on läpitunkeva.

Kohtalonyhteydestä puhuminen ei ole liioittelua, sillä alueet eivät ole toimintaympäristönä satunnaisesti vaihdettavissa. Kylät elävät, kukoistavat ja taantuvat yritystensä mukana.

Alavudella sijaitseva Tuurin kylä oli yksi kohteistamme, kun tutkimme yrityksen ja kotiseudun yhteyttä Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa Yritysten ja paikallisyhteisöjen kohtalonyhteys (DoLE 2020–2024). Kylän, kyläyhteisön ja kylässä toimivan suuren yrityksen suhteita tutkittiin etnografisin menetelmin, virikekeskusteluin ja haastatteluin.

Alle 800 asukkaan Tuurissa keskustelua ei hallitse pelko kylän kuolemasta. Sitä hallitsee Suomen suurin tavaratalo: Keskisen kyläkauppa. Kun tuurilaiset puhuvat kotiseudustaan, he puhuvat tavalla tai toisella Keskisestä: yrittäjistä ja yrittämisestä, miten uinuvasta maalaiskylästä tuli pöhisevä kaupan keskus, miten se on muuttanut kylän ilmettä ja elämää ja miten se vaikuttaa tulevaisuuteen. Keskisen tuoma alituinen muutos, vahva kotiseututunne ja joustava ymmärrys meikäisyydestä pitävät kylän elävänä.

Kotiseudun ja yrityksen yhteys toimii myös toisin päin. Keskiselläkin on oma kotoisuuden alue, jolla sen on luontevaa ja vaivatonta toimia. Sellainen on Tuurin kylä, jossa yrittäjyyden perinne yhdistyy vanhaan maatalousmaisemaan. Kaikki kolme Keskisen kauppiassukupolvea ovat ilmaisseet vahvan käsityksensä, että heidän liiketoimintansa kuuluu Tuuriin eikä mihinkään muualle.

Keskisen kotiseutu on myös jotain muuta. Sen olennaista sisältöä on mielikuvitusmaa, josta Vesa Keskinen ammentaa unelmiaan. Yrityksen kotiseutuun kuuluvat myös sen sosiaaliset ja kulttuuriset yhteydet, joihin yrityksen toiminta on juurtunut. Kolmen sukupolven kuluessa yrityksestä ja sen kotiseudusta on muovautunut toimiva kokonaisuus. Tässä saattaa olla yksi selitys, miksi jokin –erikoiseltakin vaikuttava – idea saattaa kasvaa kukoistavaksi liiketoiminnaksi yhdessä paikassa, mutta ei ole toistettavissa muualla.

Rauhasta kriisiin ja sopeutumiseen – mitä menneisyys voi opettaa meille maaseudun muutosjoustavuudesta ja ruokaturvasta?

Aapo Jumppanen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Tällä hetkellä vallitsevaa maailmantilaa kuvataan usein käsitteellä monikriisi tai polykriisi (polycris), jota luonnehtivat erilaisten mullistusten kuten sotien, nälänhätien ja ilmastomuutoksen yhteisvaikutukset. Nämä kriisit heijastuvat myös suomalaiselle maaseudulle monin eri tavoin ja näkyvät esimerkiksi ruokaturvasta käydyssä

keskustelussa. Näiden aikamme haasteiden sanotaan usein olevan ennennäkemättömiä. Historiallisesta näkökulmasta väitetä voidaan pitää sekä totena, että epätotena. Maailmanhistorian tapahtumien ainutkertaisuus ja toisaalta samankaltaisuus, kun on yksi ihmiskunnan kiehtovimpia paradokseja. Toisaalta jokainen historiallinen tapahtuma ja ajanjakso on uniikki esimerkiksi aikalaisten uskomusten, yhteiskuntajärjestyksen kuin käytössä olleen teknologian suhteen. Kuitenkin sotien, nälänhätien, epidemioiden ja ilmastonmuutoksen aiheuttamia monikriisejä on nähty suomalaisella maaseudulla ennenkin.

Tämän esityksen tarkoituksena on pohtia nykyisen ja menneiden (moni)kriisien sekä maaseudun ja ruokaturvan välistä suhdetta historiallisten esimerkkien kautta. Esitys pohjautuu syklisen historiakäsityksen mukaiseen teoreettiseen malliin, jossa vakauden aikaa seuraa aina kriisien aika, josta sopeutumisvaiheen jälkeen palataan uuteen vakauden aikaan. Näitä kolmea vaihetta peilataan tässä esityksessä ruokajärjestelmien resilienssin ABCD-mallin eri ulottuvuuksien (agency, buffering, connectivity, diversity) kautta.

Esityksen päätteeksi pohditaan, mitä menneisyyden esimerkeistä voitaisiin oppia tämän päivän haasteista selviämiseen ja tulevaisuuden skenaarioiden luomiseen. Johtopäätökset osoittavat, ettei historiallisten toimintamallien siirtäminen suoraan tähän päivään ole mahdollista. Sen sijaan historiantutkimukseen liittyvä kontekstualisoiva ja tapahtumien ainutkertaisuutta ja uudelleen tulkinnallisuutta painottava näkökulma on hyvä ohjenuora myös tulevaisuuden epävarmuuksien hahmottamiseen. Asiat olisivat voineet mennä toisin, ja ne voivat mennä toisin myös huomenna. Toisaalta historiallisilla jatkumoilla on oma vahva merkityksensä yhteiskunnan muutosjoustavuudelle. Mennyt elää tässä päivässä ja tulevaisuudessa antaen merkityksiä, joihin kiinnittyä epävarmuuden ajassa. Menneisyyden selviytymistarinoilla voikin olla merkittävä rooli yhteiskunnan henkisen kriisinkestävyuden lujittajana.

Maaseutututkimuksen tila ja tulevaisuus Suomessa?

Ella Mustakangas, Tampereen yliopisto

Mari Kattilakoski, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Esityksemme käsittelee suomalaisen maaseutututkimuksen tilaa ja tulevaisuuden näkymiä. Aiheen tarkastelua puoltaa ensinnäkin maaseutuun liittyvän tutkimusperustaisen tiedon tarve. Nykyisessä geopolittisessä tilanteessa maaseutututkimusta tarvitaan yhä enemmän muun muassa yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden, huoltovarmuuden ja resilienssin näkökulmista. Toisaalta maaseutututkimuksen rakenteisiin ja resursseihin on jo pidemmän aikaan kohdistunut alasajoa, mistä monet alan tutkijat ovat olleet huolissaan. Maaseutututkimuksen asemaa tutkimusalana on 2000-luvun aikana haastanut myös yliopistouudistus.

Tutkimusalan institutionaalisen aseman epävarmuus ei ole kuitenkaan estänyt maaseudusta kiinnostuneita tutkijoita tarttumasta ajankohtaisiin ilmiöihin. Esimerkiksi Maaseudun Uusi Aika -yhdistyksen vuotuiset tutkijatapaamiset kokoavat alan toimijoita yhteen entiseen tapaan, ja myös uusia kasvoja tulee mukaan. Maaseutututkimus -lehti julkaisee alan tutkimusta monipuolisesti, ja maaseutuun liittyvää tutkimusperustaista keskustelua käydään myös muilla niin kansallisilla kuin kansainvälisillä tieteellisen julkaisemisen foorumeilla.

Esityksessä kysymmekin, mikä on maaseutututkimuksen tämänhetkinen tila Suomessa. Mitä yliopistoissa ja itse maaseutututkimuksen alalla ajatellaan maaseutuopetuksen merkityksestä ja tilasta yliopistoissa, ja millaisia kansallisia ja kansainvälisiä rahoitusinstrumentteja ja resursseja maaseutututkimukseen on tarjolla? Miten maaseutututkimusta tukevien rakenteiden ja käytäntöjen – yliopistot, korkeakoulu- ja tiedepolitiikka, kansallinen maaseutu- ja aluepolitiikka, kansallinen ja kansainvälinen tutkimusrahoitus – muutos on vaikuttanut ja vaikuttaa maaseutututkimuksen tulevaisuuden näkymiin? Koska maaseutututkimuksen suhde kansalliseen maaseutupolitiikkaan on ollut perinteisesti likeinen, tulemmekin tarkastelemaan tutkimuksessa myös sitä, millaisena maaseutututkimuksen ja -politiikan suhde näyttäytyy kansallisen maaseutupolitiikan linjauksissa, ja miten siinä mahdollisesti tapahtuneet muutokset heijastuvat niin maaseutututkimuksen kuin maaseutupolitiikan kentille.

Toivomme, että vireillä oleva tutkimushankkeemme kirvoittaa yhteistä keskustelua maaseutututkimuksen tilasta ja tulevaisuudesta Suomessa.

Monitieteisyydestä ja tieteidenvälisyydestä kylätutkimuksessa: kuvakulmia taakse, eteen, sivuille ja syvälle

Uskali Mäki, Helsingin yliopisto

Maantiede, sosiologia, sosiaalipsykologia, kansatiede, talous- ja kulttuurihistoria, väestötiede, kartografia, rakennus- ja maisema-arkkitehtuuri, ekologia, geoeconomia, hallintotiede, poliittinen psykologia, evolutionaarinen neurofysiologia jne – luetteloa voisi jatkaa lähes rajatta. Kylät ovat mutkikkaita ja muuttuvia historiallisia objekteja, joilla on fyysisiä, institutionaalisia, mentaaleja ja muita aspekkeja, joista kutakin valaisemaan tarvitaan eri tutkimusaloja. Disiplinaariset (käsitteelliset, teoreettiset ja metodologiset) kuvakulmat ja niiden moneus ovat sidoksissa paitsi itse kylän käsitteeseen, myös niihin tiedollisiin ja käytännöllisiin intresseihin, joista käsin kyliin liittyviä ilmiöitä lähestytään; ja lisäksi niihin ulkoisiin (historiallisiin, sosiaalisiin, elinkeinollisiin, demografisiin, hallinnollisiin, geoeconomisiin, ekologisiin jne) konteksteihin, jotka ehdollistavat kylien elämää ja niiden tutkimista.

Pohdin tätä kylätutkimuksen monitieteisyyttä diakronisella ulottuvuudella (kylät eilen, tänään, huomenna) ja siihen limittyvällä synkronisella ulottuvuudella (kylät maailman kausaalisissa verkostoissa). Esittelen myös ajatuksia näiden monien tutkimusalojen keskinäissuhteista eli tieteidenvälisyydestä kylätutkimuksessa. Nuo suhteet voivat asettua monin tavoin, mm. tasaveroisista yhteistyösuhteista ja keskinäisen inspiroitumisen kerhoista hegemonisiin hylkimis-, sulautus- tai dominanssisuhteisiin. Tämän moninaisuuden ymmärtäminen auttaa ohjaamaan tutkimusalojen keskinäissuhteita kylätutkimuksen kulloistenkin tarpeiden mukaisesti (ja myös suhteellistamaan muodikasta yli-intoutumista tieteidenvälisyyden näköaloista).

TYÖRYHMÄ 9: Turvemaiden kestävän käytön tulevaisuuspolut

Työryhmän vetäjät:

Anne Matilainen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, Turvemaiden kestävän käytön osaamisklusteri

Maija Halonen, Itä-Suomen yliopisto

Turvemaiden tulevaisuus on murroksessa. Ilmastonmuutoksen, maankäytön muutosten ja ympäristötavoitteiden myötä turvemaat ovat yhä keskeisemmässä asemassa sekä kansallisessa että kansainvälisessä kestävän kehityksen keskustelussa. Erityisesti turvemailla harjoitettava metsä- ja maatalous ovat muutoksen kohteena tekijöitä sekä taloudellisesti että ekologisesti. Paine perinteisen energiaturvetuotannon alasajoon on kova, mutta toteutus vaihtelee alueittain. Kestävän käytön ja ennallistamisen kysymykset korostuvat, kun etsimme keinoja turvemaiden hiilipäästöjen vähentämiseen, vesitalouden säätelyyn ja luonnon monimuotoisuuden tukemiseen.

Osana Maaseutututkijatapaamista 2025 järjestämme alaryhmän, joka keskittyy turvemaiden kestävään käyttöön. Alaryhmän tavoitteena on käsitellä uusimpia tutkimustuloksia, politiikkatoimia ja käytännön ratkaisuja, jotka tukevat turvemaiden ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävää hallintaa.

Kutsumme alaryhmään teemaan liittyviä esityksiä. Aihepiirejä voivat olla esimerkiksi:

- Turvemaiden muuttuvan maankäytön sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset
- Ilmastonmuutoksen vaikutukset ja hillintä turvemailla
- Vesitalouden ja maaperän hallinta
- Maaseudun kestävät maankäyttöratkaisut (metsätalous, maatalous, monikäyttö, ennallistaminen)
- Taloudelliset ja poliittiset ohjauskeinot
- Innovatiiviset käytännöt ja teknologiat

- Turvemaiden käytön tulevaisuuspolut, mm.
 - Mitä teemme käytöstä (suonpohjat, turvepellot) mahdollisesti poistuville maa-aloille?
 - Onko uusiutuva energia turvemaidella todellinen mahdollisuus?
 - Maanomistajuus paikallisesta yhteisöstä erkanevana toimijuuksena?

Uutta maata näkyvässä - turvemaiden tulevan käytön hahmottelu skenaariomenetelmää hyödyntäen

Jouni Kaipainen, Kauppatieteiden yksikkö, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Euroopan unionin osarahoittamissa TURKE- (Turvetuotantoalueet kestäväan käyttöön) ja TUKKA- (Turvemaiden kestäväan käytön osaamisklusterin aktivointi ja koordinaatio) hankkeissa on pohdittu turvemaiden kohtaloa. Käytöstä poistuvat turvemaat on saatava pitkällä tähtäyksellä hyödylliseen käyttöön.

Hankkeen tieteellinen tausta löytyy yleisesti tulevaisuudentutkimuksesta ja erityisesti skenaariomenetelmästä. Toki Keski-Pohjanmaan tulevaisuutta on aiemminkin tutkailtu skenaarioita luomalla. Horizon-hanke DESIRA painotti digitalisaatiota, jolloin mitattavissa olevat digitaalisen infran saavutettavuus, yhteyksien käyttöaste sekä asukkaiden osaamistasotiedot korostuvat. Vaarana näkökulmassa on ulkoisten paineiden aiheuttama vääristymä aidoista paikallisista kehittämistarpeista kohti oletettuja teknologisia muutosvoimia. DESIRA osallisti hallinnon, kehittämisorganisaatioiden ja yhdistysten toimijoita kasvokkain kokouksessa, jolloin asiantuntijanäkökulma korostui paikallisen kokemuksen kustannuksella.

Uutta maata näkyvässä -skenaariohankkeessa työskentely perustuu verkkovälitteiseen iteroivaan prosessiin ja Kaustisen seudun toimijoiden ideointiin. Esitän neljä skenaariota, joista kolme luotiin kokousten yhteistuotannon kautta ja yksi syntyi tutkijavetoisesti. Keskustelijoina etäkokouksissa oli yrittäjiä, kehittäjiä, poliitikkoja ja järjestöjen edustajia. Koska osallistujat istuvat monilla penkeillä politiikassa, liike-elämässä ja yhdistystoiminnassa, ei aina ole selvää, mistä roolista he puhuvat. Asukkailla on silti vähintään kokemusperäistä tietoa meneillään olevista muutosprosesseista.

”Turvereformi” on nähtävä jatkuvana prosessina. Luodut skenaariot antavat pitkän tähtäyksen kehittämislle suuntaa. Tekoälyn ja robottien aikakautena useimmat taloudelliset toimet tarvitsevat edelleen tilaa, jossa tuotannontekijöitä voi yhdistellä. Maan ainutlaatuisten ominaisuuksien –niukkuus, pysyvyys, toistamattomuus ja liikkumattomuus – takia maamarkkinat eivät toimi erityisen hyvin. Monen maankäyttötavan (uusiutuva energia, metsitys, hiilikrediitit ym.) yhdessä luomaan paikalliseen ylikysyntään on vaikea vastata. Käyttöjen yhteensovittamista hoidetaan kaavoituksen keinoin, mutta maan omistajuuden siirtymistä ei valvo kukaan.

Suomen valtiolla ei ole rahaa maanostoihin tai suuriin ennallistamishankkeisiin. Tämä avaa oven kansainvälisille suursijoittajille, jotka haluavat osallistua hiilimarkkinoille ja arvopaperistaa maanomistuksen. Jos sijoittajat ostavat hiilikrediittejä tuottavat turvemaat, maaseudun omistusolot mullistuvat ja oikeudenmukainen siirtyminen vaarantuu.

Sektorirajat ylittävien ratkaisujen riskinä on, että turvemaiden hiilellä viherpestään vanhakantaisen teollisen toiminnan päästöjä. Ilmastonmuutos ei hidastu. Ennallistaminen ei vaadi maan omistamista, mutta vuokramaille on sitouduttava prosessiin todella pitkäksi aikaa.

Kohti turvemaiden tulevaisuuspolkujen uudelleen määrittelyä

Larissa Huobvanainen, Historia- ja maantieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Turvesiirtymä ja sen vaikutukset kohdistuvat eri paikkakuntiin ja niiden asukkaisiin epätasaisesti. Turvepaikkakunnilla siirtymällä on merkittäviä vaikutuksia talouteen, elinkeinoihin ja erityisesti alalla työskenteleviin. Sosiaalinen ja alueellinen epätasa-arvoisuus, yhteisöjen sisäiset keskenään ristiriitaisetkin tavoitteet maan ja luonnonvaran käytössä sekä yhteisön ulkopuoliseksi koetulta taholta tulevat käyttöä ohjaavat ja rajoittavat poliittiset ohjauskeinot voivat nostaa paikallisyhteisöissä esiin epäreiluuden kokemuksia, konfliktien

pahenemista ja siirtymätoimien vastustusta. Niin ikään paikallisesti vakiintuneet kulttuurit, perinteet ja uskomukset voivat olla esteenä tai hidasteena siirtymän hyväksyttävyydelle sekä paikallisyhteisöjen kiinnittymiselle soiden ja niiden ekosysteemien uusiin kestävämpiin käyttötapoihin. Kokonaiskestävää ja oikeudenmukaista siirtymää edistettäessä onkin tärkeää tunnistaa ja huomioida paikallisyhteisössä vallitsevat erilaiset kulttuurit, näkökulmat sekä muut alueelliset erityispiirteet. Turvemaiden tulevaisuuspolkuja tulee luoda paikallisyhteisöjen omista lähtökohdista käsin niin, että kaikkien ääni tulee kuulluksi.

Suo 2.0 – kokonaiskestävyydestä elinvoimaa Ilomantsiin -kehittämishanke pyrkii tukemaan oikeudenmukaista turvesiirtymää Pohjois-Karjalassa, erityisesti Ilomantsissa. Soisessa Ilomantsissa suot ovat merkittävä osa alueen luonnon ekosysteemejä ja kulttuuria. Turvetuotanto on ollut Ilomantsissa tärkeä osa elinkeinorakennetta ja turpeennoston loppumisen myötä paikkakunnalta häviäisi suoria työpaikkoja ja nuorten kesätyöpaikkoja. Siirtymä muuttaa ja haurastuttaa yhteisön vanhoja suosuhteita. Suosuhteiden uudelleen määrittelyssä ja yhteisön elpymisen kannalta toimiva vuorovaikutus paikallisten asukkaiden ja eri luonnonvarojen käyttömuotojen kanssa on keskeistä.

Osana Suo 2.0 -hanketta ilomantsilaisten suosuhteita ja käsityksiä soista ja soiden käytöstä on kartoitettu teemahaastatteluin. Haastattelut osoittavat, että turvekysymys on Ilomantsissa polttava ja herättää suuria tunteita. Turvetuotantoa selkeästi kannattavien ja sitä vastustavien välinen vastakkainasettelu on antanut pohjavireen koko keskusteluilmapiirille. Polarisoituneena näyttäytyvän keskustelun takana moni on kuitenkin mielipiteissään ääripäiden välimaastossa tai ei ole muodostanut selkeää mielipidettä. Mielipiteen muodostamisen tueksi kaivattaisiin myös lisää tietoa. Moni päättää vaieta leimautumisen pelossa. Rakentamattomaksi ja sotaisaksi kuvatun ilmapiiriin taustalla nähdään olevan vahvoja mielipiteitä, jotka eivät pohjautu tutkittuun tietoon, vaan kulttuurisiin uskomuksiin ja piintyneisiin ajatus- ja toimintamalleihin. Haastattelujen perusteella ilomantsilaisilla on tahtotila tulevaisuuspolkujen yhdessä määrittelyyn. Toiveena on avoimuuteen ja tutkittuun tietoon perustuva, yhteisymmärrykseen pyrkivä keskustelun ja päätöksenteon kulttuuri.

Turvemaiden käytön murroksen osaamistarpeet: kokonaisvaltainen tarkastelu ennallistamisen, maatalouden ja metsätalouden näkökulmista

Marjastiina Teixeira, Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Heli Pihlaja, Suomen metsäkeskus

Suomen turvemaiden käyttö on murroksessa, jota ohjaavat turpeen energiakäytön alasajo, EU:n ennallistamisasetus ja kansalliset ilmastotavoitteet. Tämä muutos on synnyttänyt merkittäviä osaamis- ja resurssitarpeita. Euroopan unionin osarahoittamassa TUKKA-hankkeessa (Turvemaiden kestävä käytön osaamisklusterin aktivointi ja koordinaatio) on muodostettu kokonaiskuva turvemaiden kestävä käytön osaamistarpeista hyödyntämällä laadullista analyysiä ja toimintatutkimusta. Hankkeen keskeinen lähestymistapa on alhaalta ylöspäin rakentuva (bottom-up), jossa maanomistajien ja alueellisten toimijoiden näkemykset ohjaavat kehittämistyötä moniulotteisesti – yhdistäen taloudelliset, ekologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Tämä parantaa toimenpiteiden hyväksyttävyyttä ja käytännön vaikuttavuutta.

Esitys perustuu neljään sähköiseen osaamistarvekyselyyn, jotka toteutettiin TUKKA-hankkeen tapahtumien yhteydessä. Kyselyt kohdistuivat turvepeltojen viljelyyn, suometsien hoitoon, ennallistamiseen ja turvemaiden kestäväan käyttöön. Vastaajina oli maanomistajia, neuvoja, viranomaisia ja tutkimusorganisaatioiden edustajia. Lisäksi hyödynnetään asiantuntijoiden näkemyksiä turvemaiden ennallistamistalouden resurssi- ja osaamistarpeista, joita on selvitetty yhteistyössä SuoPaikka-, ArvoHiili- ja TUKKA-hankkeissa.

Tulosten mukaan osaamistarpeiden kehittäminen edellyttää hydrologista, ekologista ja paikkatietopohjaista osaamista sekä käytännön toteutuksessa urakoitsijoiden koulutusta ja erikoiskalustoa. Osaamisvajeita havaittiin erityisesti valuma-aluepohjaisessa suunnittelussa, rahoitusmekanismien hallinnassa ja neuvontatyössä.

Maanomistajien näkökulmasta suurimmat esteet liittyvät taloudelliseen epävarmuuteen, tiedon hajanaisuuteen ja

hallinnollisiin esteisiin. Koulutustarpeet ulottuvat neuvojista ja viranomaisista viljelijöihin, urakoitsijoihin ja opiskelijoihin. Erityisesti korostuu tarve selkokieliselle, käytännönläheiselle tiedolle ja esimerkeille onnistuneista hankkeista.

Kestävä siirtyminen turvemaiden käyttöön edellyttää nykyistä paremmin koordinoitua osaamisen vahvistamista, koulutuksen systemaattista kehittämistä, rahoitusmekanismien selkeyttämistä sekä laajaa yhteiskunnallista vuoropuhelua. Ennallistamistaloudella ja turvemaiden kestävällä käytöllä on keskeinen rooli sekä työllisyyden edistämisessä että ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteiden toteuttaminen vaatii realistista arviota osaamisresurssien riittävyydestä. Erityisen kiireelliseksi tilanteen tekee oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tavoite saavuttaa ennallistamistuloksia vuoteen 2027 mennessä, mikä korostaa tarvetta nopeille ja koordinoituille toimenpiteille.

Turvemaiden kestävä käytön osaamisklusterin aktivointi- ja koordinaatiohankkeen (TUKKA) päätavoitteena on tukea Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla ja myös valtakunnallisesti toimivan, vuonna 2023 perustetun Turvemaiden kestävä käytön osaamisklusterin toimintaa. Hanke on Euroopan unionin osarahoittama.

Turveyrittäjien liiketoiminnan sopeutumiskeinot viisi vuotta energiaturpeen alasajon alkamisen jälkeen

*Kari Laasasenaho, Anu Palomäki, Johanna Kivioja, Risto Lauhanen & Terhi Korpi, Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Jarkko Niemi, Luonnonvarakeskus*

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten turveyrittäjien sopeutumisstrategioita viisi vuotta energiaturpeen alasajon alkamisen jälkeen. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää liiketoimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia ja selvittää, miltä aloilta turveyrittäjät ovat hakeneet korvaavaa liiketoimintaa, ja onko uusi elinkeino löytynyt vihreää siirtymää tukevilta aloilta. Tutkimuksen avulla arvioidaan turveyrittäjyydessä tapahtuneita muutoksia ja pyritään ymmärtämään muutoksen vaikutuksia yritysten liiketoimintaan.

Tutkimuksessa hyödynnettiin valtakunnallista turveyrittäjien kyselyaineistoa, joka kerättiin keväällä 2025. Kyselyyn vastasi yhteensä 56 turveyrittäjää ja vastausprosentti oli n. 10. Tulokset analysoitiin sisällönanalyysillä.

Alustavien tulosten mukaan yrittäjien henkilökohtaiset tilanteet tekevät siirtymätilanteista aina tapauskohtaisia. Yrittäjien energiaturvetuotanto oli vähentynyt merkittävästi viimeisten vuosien aikana. Osa on voinut jatkaa tuotantoa edelleen kasvu- ja kuiviketurvetuotteiden puolella, mutta suurella osalla yrittäjistä turvetuotantomäärät olivat tippuneet huomattavasti aiemmista vuosista. Samalla myös työvoiman tarve on vähentynyt oleellisesti, mikä on heijastunut negatiivisesti alan työllistymismahdollisuuksiin. Osalle yrittäjistä turpeen kysynnän väheneminen on aiheuttanut selvää liikevaihdon laskua tai jopa konkurssesja. Osalle uudet korvaavat alat ovat kuitenkin tarjonneet jopa aiempaa enemmän työtä. Osa yrittäjistä on vaihtanut kokonaan uuteen alaan.

Turveyrittäjät ovat hakeneet korvaavaa liiketoimintaa erityisesti maanrakennusalalta, puunkorjuusta ja -kuljetuksesta sekä muusta koneurakoinnista. Tulevaisuudessa eniten liiketoimintaa aiottiin hakea aurinko- ja tuulivoimantuotannosta, turpeelle vaihtoehtoisten materiaalien käytön ja tuotannon aloilta (esim. rahkasammal, ruokohelpi) sekä koneurakoinnista, maarakennusalalta ja metsäenergiantuotannosta. Näiden lisäksi osa yrittäjistä on hakenut uutta toimintaa konepajatoiminnasta, taksialasta, sijoitustoiminnasta, matkailusta, erikoiskuljetusten liikenteenohjauksesta sekä kuiviketurpeentuotannosta.

Kyselyn tulosten perusteella turveyrittäjät eivät ole kokeneet muutosta itselleen oikeudenmukaisena. Muutos on aiheuttanut merkittävää taloudellista huolta. Korvaavaa liiketoimintaa on löytynyt nopeimmin aloilta, joissa on pystytty hyödyntämään olemassa olevaa kalustoa ja osaamista. Vihreän siirtymän mahdollisuudet eivät ole johtaneet ainakaan vielä nopeasti liiketoiminnaksi, sillä esimerkiksi aurinko- ja tuulivoimantuotannosta sekä turvetta korvaavista materiaaleista suunnitellaan korvaavaa liiketoimintaa vasta lähitulevaisuudessa.

Tutkimusta ovat tukeneet Euroopan unionin osarahoittama Turvevapaa ruokaketju -hanke sekä Töysän säästöpankkisäätiö. Turvevapaa ruokaketju -hanketta toteuttaa Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Luonnonvarakeskus ja Järvisseudun koulutuskuntayhtymä aikavälillä 1.1.2024–30.6.2026.

Pitäisikö EU-lähtöinen ennallistamisajattelu tulkita ja muokata paikallisiksi ympäristön kunnostamisprojekteiksi?

Harri Hakala & Antti Miettinen, ELY-keskusten valtakunnallinen ilmastoyksikkö

Ennallistaminen on keskeinen keino luontokadon pysäyttämisessä. EU-komissio antoi ehdotuksensa ennallistamisasetukseksi kesäkuussa 2022. Uudelleen muotoiltu asetus tuli voimaan elokuussa 2024. Näiden vaiheiden välissä teemasta käytiin äärevää ja kiivasta keskustelua. Kärjistäen ja yksinkertaistaen ennallistaminen näyttäytyi ulkoa päin tulevana uhkana erityisesti maanomistajille ja maaseutuelinkeinoille. Lisäksi ennallistamista pidettiin kömpelönä, byrokraattisena ja käytännöstä vieraantuneena.

Tällä hetkellä valmistellaan kansallista ennallistamissuunnitelmaa, jonka on määrä valmistua elokuussa 2026. Julkinen keskustelu ennallistamisesta ja ennallistamisen kustannuksista on rauhoittunut, mutta kiihtyyneen jälleen. Prosessin tässä vaiheessa on sekä tarpeellista että mahdollista suunnata keskustelua ennallistamisen hyötyihin ja etsiä asetelmia siihen, miten ennallistaminen saataisiin tarkoituksenmukaiseksi osaksi monia hyötyjä yhteen sovittavaa suomalaista maankäyttöä. Oleellista on sanoittaa ja toteuttaa ennallistamista maanomistajan näkökulmasta sekä suomalaisesta, alueellisesta ja paikallisesta kontekstista käsin.

Ennallistaminen sopii sanana huonosti kuvaamaan kokonaisuutta, jossa parannetaan erilaisten elinympäristöjen kykyä tuottaa ekosysteemipalveluja. Ennallistaminen saattaa sanana assosioitua ”museointiin”. Museointia on käytetty keskustelussa kuvaamaan kärjistetyksi asetelmaa, jossa luonnon monimuotoisuuden suojelulla viedään edellytyksiä maa- ja metsätalouden elinvoimalta.

Kunnostaminen saattaisi sopia sanana paremmin keskusteluun, jossa ennallistamiseen tosiasiallisesti kuuluvaa työtä otetaan haltuun sidosryhmien keskusteluissa ja toteutetaan maanomistajien paikallisilla konkreettisilla toimilla eri puolilla Suomea. Elinympäristöjä kunnostamalla parannetaan luonnon ja maaseutuelinkeinojen sekä samalla myös koko yhteiskunnan kykyä kestää muutoksia. Vesistöjen kunnostaminen on jo vanhastaan monelle suomalaiselle tuttu osa oman elinympäristön parantamista ja nyt käsillä olevasta työstä suuri osa kohdistuu vesistöihin.

Turvemailla monien hyötyjen hakeminen vaatii maanomistajien valuma-aluekohtaista yhteistyötä. Turvemaiden kunnostamisessa olennaisia hyötyjä ovat näiden maiden kyky puskuroida tulvaa ja sietää kuivuutta sekä varastoida hiiltä. Vesi on resurssi, joka saadaan parhaiten käyttöön, kun valuma-alueen metsiä, soita, peltoja ja muuta maata käsitellään kokonaisuutena. Yhden valuma-alueen osan kuivattamisesta lähtevä näkökulma toimii monien hyötyjen yhdistämisen ja koko valuma-alueen kannalta huonosti.

Maata voidaan kunnostaa palvelemaan raaka-aineiden tuotantoa, vesien hallintaa, monimuotoisuutta, hiilitaseita, näitä kaikkia tai jotain muuta. Oleellista on, että ratkaisut toteutuvat vain jos ne saadaan mielekkäällä tavalla maanomistajan ulottuville.

TYÖRYHMÄ 10: Energian kulutuksen käytänteet ja seuraukset maaseudulla ja tulevaisuuden kestävät ratkaisut

Työryhmän vetäjät:

Sini Numminen & Tommi Vasko, Aalto-yliopisto, NODUS Sustainable Design Research Group

Harvaan asutulla, omakotitalovaltaisella maaseudulla kuluttamisen tavat voivat olla hyvin erilaiset kuin kaupungin kerrostalossa. Polttoaineiden saatavuus ja energiaturvallisuudesta huolehtiminen voivat muodostua tärkeiksi arkea rytmittäviksi toiminnoiksi. Energian hinnan vaihtelut ja elämisen kallistuminen muokkaavat tapoja käyttää ja säästää energiaa. Toisaalla korkeat siirtohinnat ja kaukolämmön hinnan nousu aiheuttavat vaikeita tilanteita ja jopa maksuvaikeuksia kotitalouksille, kunnille ja yrityksille. Jossain toisaalla energiaa voi olla yllin kyllin, eikä sen kulutuksessa säästellä. Energian tuotantosektori etsii uusia edullisempia ja kestävämpiä tulevaisuuden ratkaisuja.

Tässä työryhmässä tutkitaan muutoksessa olevia energian käytön tapoja ja energijärjestelmiä Suomen maaseutualueilla. Esitykset voivat esimerkiksi käsitellä energianiukkuuden, energian säästämisen ja energiyhtäisyyden ilmentymiä kotitalous-, kunta- tai yritystasolla, liittyä polttoaineisiin (kuten polttopuut, hake, kaukolämpö, sähkö), markkinoihin, liiketoimintaan, kuntien ratkaisuihin, tai olla tapaustutkimuksia, tai ratkaisuehdotuksia tulevaisuuden kestävien energiantuotanto- ja käyttötapojen puolesta. Lähestymistavat voivat olla esimerkiksi käytäntöteoreettisia, aluetutkimukseen, yhteiskuntatieteisiin, liiketoimintaan, muotoiluun, energijärjestelmiin, kansalaisinnovaatioihin ja tekniikkaan liittyviä.

Energiayhteisöt osana hiilineutraalia, oikeudenmukaista ja kokonaiskestävää ratkaisua

Outi Hakala, Taneli Vaskelainen, Susanna Kujala & Timo Suutari, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Energian kuluttajat ovat yhä useammin myös energian tuottajia. Kotitalouksille tuottaja-kuluttajan rooli on mahdollistunut muun muassa aurinkopaneelien halpenemisen myötä. Esimerkiksi Hollannissa ja Saksassa kuluttajien omistamilla energiyhteisöillä on jo merkittävä rooli maiden energijärjestelmissä. Energiayhteisöt voivat osaltaan tukea siirtymää hiilineutraaliin, oikeudenmukaiseen ja kokonaiskestävään järjestelmään. Ne voivat parhaimmillaan korvata elinkeinoja, jotka vähenevät tai katoavat kestävyys siirtymien myötä ja mahdollistaa paikallisyhteisöjen vaikuttamisen uusiutuvan energian rakentamispäätöksiin kuntatasolla.

Vaikka energiyhteisöjä on tutkittu melko laajasti, maaseudun energiyhteisöjen ominaispiirteet tunnetaan melko huonosti. Siksi tässä esityksessä pohdimme maaseudun energiyhteisöjen mahdollisuuksia, haasteita ja aluetalousvaikutuksia. Esille tuotavat havainnot perustuvat EU-osarahoitteiseen HOKE-hankkeeseen.

Mahdollisuuksiin ja haasteisiin liittyvät havainnot perustuvat haastatteluaineistoon. Valotamme maaseudun energiyhteisöille tyypillisiä haasteita rahoitukseen, organisointiin ja sääntelyyn liittyen. Mahdollisuuksia pohdittaessa ammennamme tietoa olemassa olevista suomalaisista ja ulkomaisista ratkaisuista.

Energiayhteisömallit sekä niiden toiminnan sääntely kaipaavat selkeyttämistä. Lisäksi oleellista on, miten uusien energiyhteisöjen syntyminen linkittyy toisaalta olemassa oleviin yhteisötalouden toimijoihin ja toimintamuotoihin sekä toisaalta laajemmin koko uusiutuvan energian kenttään.

Paikallisen uusiutuvan energian tuotantopotentiaalin käyttöönotto aiheuttaa monenlaisia vaikutuksia. Yksi näkökohta liittyy aluetalouteen: miten potentiaalin hyödyntäminen energiyhteisöjen kautta heijastuu yhteisöjä ympäröivään talouteen? Vaikutusketjujen ymmärtäminen ja vaikutusten mittaluokkien hahmottaminen edellyttää systeemistä tarkastelua. Arviointitulokset tukevat osaltaan pohdintoja siitä, miten ja missä uusiutuviin energialähteisiin perustuvia yhteisöenergian hankkeita kannattaa toteuttaa.

Liikenteen käyttövoimien kuluttaminen – mikä on niukkuutta ja mikä yltäkylläisyyttä?

Heli Siirilä, Vaasan yliopisto, Maaseutupolitiikan MaalleKo-verkosto

Liikkumisen arki kohtasi muutospaineita vuosien 2022–2023 aikana suomalaisissa kotitalouksissa, kun tavallisten kulutustuotteiden hinnat lähtivät nousuun. Hinnannousua kohdattiin muun muassa liikennepolttoaineissa, sähköenergiassa, elintarvikkeissa sekä lainojen koroissa. Kotitalouksien tulot eivät kasvaneet samaan tahtiin. Siten useassa taloudessa etsittiin keinoja säästää rahaa elämisen eri osa-alueilla.

Maaseudun energia- ja liikenneköyhyys ilmiöinä (MaaElli) -hankkeessa selvitettiin muun muassa kirjallisuusanalyysillä ja asukaskyselyllä liikenneköyhyyden sisältöjä ja yleisyyttä. Lisäksi selvitettiin, tekivätkö kotitaloudet muutoksia liikkumiseen taloudellisista syistä. Kyselytulosten perusteella hieman yli puolet asukasvastaajista oli ”nivistänyt turhasta kuluttamisesta”, ja selviytyi arjessa sen myötä taloudellisesti paremmin. Kolmanneksen ei tarvinnut tehdä muutoksia lainkaan. Hieman alle viidennes vastaajista oli ajautunut pidempiaikaisiin tai syvempiin taloushaasteisiin.

Tässä kehittäjäpuheenvuorossa pohditaan, mikä on niukkuutta ja mikä yltäkylläisyyttä suomalaisessa maaseutuliikenteessä. Pohdinnassa voidaan tulla isoenkin periaatteellisten kysymysten äärelle. Yhtenä esimerkkinä voidaan pohtia tilannetta, jossa 17-vuotiaalle nuorelle hankitaan ajokortti ja oma auto. Silloin tämä nuori voi jäädä pois koulukuljetuksesta sekä ottaa kyytiinsä myös pikkusisaruksensa ja naapurista kaverinsa. Tällöin kolme nuorta katoaa koulukyydistä, joka usein on maaseutupaikkakunnan viimeisiä julkisia joukkoliikennepalveluita. Kun matkustajamäärä koulukyydeissä hupenee nopeammin kuin oppilasmäärä kouluissa vähenee, on kunnan yhä vaikeampi järjestää koulukuljetusta sitä aidosti tarvitseville. Ajokortin ja auton saaminen on kuitenkin kyseisen nuoren kannalta todennäköisesti suuri helpotus, kun pääsee vapaammin liikkumaan koulupäivien jälkeen ja viikonloppuisin harrastuksiin ja kavereille. Mahdollisesti koulumatkatkin lyhenevät. Tilanne kuitenkin edellyttää tuhansia euroja ajokortin ja auton hankintaan sekä auton ylläpitokuluihin. Lisäksi kunnan haasteet koulukyytien järjestämisessä saattavat heijastua pidempinä matka-aikoina niitä käyttämään jääville.

Niukkuus- ja yltäkylläisyyspohdinnat ovat osa tarpeellista pohjatyötä, kun Suomessa etsitään keinoja kohti taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävämpää liikennettä ja yhteiskuntaa.

Kenen ehdoilla biokaasun tuotantoa tulevaisuudessa?

Ulla Lehtinen, Oulun yliopisto, Kerttu Saalasti Instituutti

Kiinnostus biokaasun tuotantoon on merkittävästi kasvanut erityisesti maidontuotantoalueilla kuten Pohjois-Pohjanmaalla. Monissa kunnissa suunnitellaan investointeja keskitettyihin biokaasulaitoksiin, jotka voidaan toteuttaa usealla erilaisella liiketoimintamallilla. Osa investoinneista on lähtökohtaisesti kunnan toteuttamia, joihin haetaan ulkopuolinen investoija. Suunnitteilla on myös viljelijöiden omistamia biokaasulaitoksia, joista esimerkkinä on Ranuan 6,3 miljoonaa euroa maksava laitos. Suurimmat keskitetyt laitosinvestoinnit ovat suunnitteilla Kiuruvedelle ja Nivalaan. Nykyisissä suunnitelmissa lietelantaa voidaan kuljettaa jopa 45 km tilalta biokaasulaitoksiin. Vastaavasti mädätteen varastointi ja kuljetus pitkiä matkoja tiloille on logistisesti haastavaa. Pääsääntöisesti biokaasua suunnitellaan myytävän paineistettuna kaasuna liikennekäyttöön ja isoista laitoksista nesteytettynä mm. laivojen ja raskaan liikenteen polttoaineeksi.

Alueilla on herännyt keskustelua ehdoista, joilla viljelijät luovuttavat tai lainaavat lannan biokaasulaitoksilla. Lähtökohtana on ollut, että luovutettava biomassa palautuu mädätejäännöksenä tiloille lannoitteeksi. Viljelijöille tuleva hyöty perustuisi lannoite- ja logistiikkakustannusten pienemiseen. Rahaa ei siis liikkuisi toimijoiden välillä, kun käsitellään eläinperäistä lantaa. Sitä vastoin lantaa paremmin biokaasutuotantoon soveltuvista peltobiomassoista maksetaan viljelijälle.

Tehdyt laskentamallit ovat korostaneet, että biokaasun tuotanto olisi kannattavaa vain keskitetyissä, useita miljoonia maksavissa laitossyksiköissä. Tilakohtaiset biokaasulaitosten takaisinmaksuaika on todettu liian pitkäksi. Kuitenkin markkinoilla on jo noin puoli miljoonaa euroa maksavia tilakohtaisia laitoksia, johon viljelijät voisivat saada puolet investointitukea. Biokaasulaitos tuottaisi tilalla tarvittavan sähkön ja lämpöenergian, jolloin tila voisi toimia energiaomavaraisesti. Myös paikallinen kaasun tuotanto on mahdollista, jolloin kaasua voitaisiin käyttää tilan koneissa sekä myydä ja kuljettaa paikallisiin tankkausasemiin. Tilakohtaisten laitosten mädäte voidaan käyttää lähellä omilla pelloilla ilman pitkiä kuljetuksia.

Tässä tutkimuksessa esitetään esimerkkejä erilaisista biokaasulaitoksiin liittyvistä arvoketjuista keskitetyissä ja hajautetuissa malleissa sekä niiden etuja ja haittoja erityisesti viljelijöiden näkökulmasta. Tutkimus perustuu toimijoiden haastatteluihin sekä kirjalliseen materiaaliin ja on osa Oulun yliopiston Kerttu Saalasti Instituutin BIOTUTO-hanketta.

Kestävyyssmurrosten roolipelaaminen maaseutumaisissa kunnissa – huomioita tutkimukseen perustuvasta skenaarioharjoituksesta

Tommi Vasko & Sini Numminen, NODUS-tutkimusryhmä, Aalto-yliopisto

Kestävyyssovittelu on kolmen tunnin mittainen roolipeliharjoitus keskikokoisille maaseutumaisille kunnille. Roolipelin tarkoituksena on tukea kuntien johtoryhmien strategiatyötä keskittyen ilmasto- ja luonnon monimuotoisuuskriisien aiheuttamiin monitasoisiin kestäväysmurroksiin kuntien kontekstissa.

Roolipeli kehitettiin osana ORSI-hanketta ja siinä tarkastellaan kestävyiden eri osa-alueiden kytköksiä: miten esimerkiksi muutokset energiajärjestelmissä, fossiilisista polttoaineista luopuminen tai biomassan käytön merkittävä kallistuminen vaikuttavat sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, paikallisdemokratiaan, taloudelliseen toimintakenttään, tai kunnan mahdollisuuksiin tyydyttää asukkaiden perustarpeita?

Pelejä on pelattu kolmessa maaseutumaisessa kunnassa vuosien 2024 ja 2025 aikana. Esityksessämme käymme läpi pelin lähtöasetelmaa ja sen taustaoletuksia ja kuvaamme peleistä saatua palautetta. Haluaisimme lisäksi keskustella maaseutututkijaverkoston kanssa pelin lähtöasetelmista, tarkoituksesta ja kulusta sekä pohtia laajemmin luovan strategiatyöskentelyn mahdollisuuksista auttaa kuntia niiden kehitystyössä. Esittelemme myös peleistä noussutta kritiikkiä.

TYÖRYHMÄ II: Maaseudun muutosjoustavuus: uudistumiskykyä epävarmassa maailmassa

Työryhmän vetäjät:

Toni Ahvenainen & Markku Mattila, Siirtolaisuusinstituutti

Aapo Jumppanen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Tämä työryhmä kutsuu pohtimaan maaseudun muutosjoustavuutta ja uudistumiskykyä globaalien kehityskulkujen, kuten esimerkiksi kestävyteen, teknologiaan ja turvallisuuteen liittyvien murroskohtien keskellä. Millä tavalla maaseutu kykenee sopeutumaan nopeasti muuttuvassa maailmassa, jota luonnehtivat sellaiset disruptiiviset ilmiöt kuten sodat ja protektionismi, tekoäly sekä vihreä siirtymä? Miten maaseudun yhteisöt voivat rakentaa resilienssiä – sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista muutosjoustavuutta – joka kantaisi niin yllättävien kriisien, kuin myös positiivisten suurten uudistusten keskellä? Millä tavalla maaseudun yhteisöt neuvottelevat ja valitsevat uusia tulevaisuuspolkuja? Mitä mahdollisuuksia tai esteitä globaali kehitys luo maaseudun uudistumiselle?

Tervetuloa keskustelemaan ja jakamaan näkemyksiä siitä, kuinka maaseutu voi sopeutua, vahvistua ja löytää uusia kehityspolkuja yhä epävarmemmaksi muuttuvassa maailmassa!

From arrival to belonging: pathways to immigrant integration in the Finnish countryside

Michael Kull & Lauri Niskanen, Natural Resources Institute Finland (LUKE)

Pekka Kettunen & Markeu Mattila, Migration Institute of Finland

Our research explores the evolving landscape of immigration and integration across rural Finland, where demographic decline intersects with growing international mobility. Drawing from diverse case studies in regions such as Kajaani, Parainen, Pietarsaari, Rantasalmi, and Savonlinna, the study investigates practices, obstacles, and enablers in immigrant settlement and integration. The aim is to identify context-sensitive, replicable solutions that enhance long-term inclusion and community cohesion.

Using a multidisciplinary methodology, the study combines spatial and policy analysis with mixed methods research. Findings highlight the increasing role of municipalities and third-sector actors in delivering integration services, often in the face of limited resources. Emerging trends include family-oriented recruitment, workplace language support, decentralised service models, and the expansion of digital and bilingual education pathways.

Despite regional differences, shared challenges persist: access to housing, transportation, healthcare, and employment; complex bureaucratic processes; and uneven distribution of language training opportunities. Bilingual municipalities face unique dynamics in language choice (Finnish vs. Swedish), affecting both settlement and mobility. Promising innovations include tailored onboarding programs (e.g., in hospitality or health care), low-threshold community spaces, and collaborative educational pilots linking vocational schools and employers.

The study contributes to policy development amid national reforms like KOTO24, which decentralise integration responsibilities to municipalities. It underscores the need for inclusive governance, cross-sector collaboration, and sustainable funding. By supporting capacity building, social participation, and adaptable local strategies, the findings offer recommendations for resilient and inclusive rural futures where immigration is a driver of renewal.

Kiinnittymistä vai kuulumista? Työpaikka ukrainalaisten kuulumisen kokemusten edistäjänä ja estäjänä

Marja Enbuska, Jyväskylän yliopisto

Suhtautuminen Ukrainasta vuodesta 2022 lähtien paenneisiin ihmisiin oli Suomessa alusta alkaen myönteistä. Ukrainalaiset nähtiin myös tervetulleena työvoimana maaseudulla. Työllistymistä helpotti ukrainalaisille myönnetty tilapäisen suojelun direktiivi, joka mahdollisti työskentelyn välittömästi. Monella oli myös aiemmilta vuosilta kokemusta kausityön tekemisestä Suomessa. Nämä sosiaaliset verkostot edistivät monien ukrainalaisten työllistymistä maaseudulla erityisesti Suomeen saapumisen alkuvaiheessa.

Työ on kuitenkin vain yksi osa elämää ja sitä kokonaisuutta, missä kokemus kuulumisesta rakentuu. Erilaiset sosiaaliset suhteet ovat olennainen osa sitä, että ihminen voi kokea kuuluvansa joukkoon ja tuntea jonkun paikan kodikseen. Lisäksi tarvitaan kokemus siitä, että on hyväksytty ja arvostettu yhteisön jäsen. Samaan aikaan tämä henkilökohtainen kuulumisen kokemus rakentuu suhteessa yhteiskunnalliseen kontekstiin ja erilaisiin poliittisiin käytänteisiin. Tämä luo kuulumiselle erilaisia ehtoja ja toisaalta mahdollisuuksia.

Tässä esityksessä perehdyn siihen, millaisia merkityksiä ukrainalaiset ja heitä työllistäneet työnantajat rakentavat kuulumisen kokemukselle. Aineisto on kerätty etnografisella haastattelu- ja havainnointimenetelmällä. Aineisto on osa Kieli, kiinnittyminen ja kuuluminen: ukrainalaiset osana maaseudun koulu- ja työyhteisöjä ja niiden muutosta -hanketta (2023–2027). Tutkimuksessani tarkastelen sitä, miten yksilön kokemukset kuulumisesta kietoutuvat yhteen työnantajien näkemysten, sekä erilaisten työ- ja kotoutumispoliittisten tavoitteiden kanssa.

Aineistoni perusteella nopea työllistyminen on auttanut ukrainalaisia kiinnittymään maaseudun paikallisyhteisöihin. Samaan aikaan työ kuitenkin rajoittaa kuulumisen kokemusten muodostumista, koska esimerkiksi kielen opiskelu ja oman koulutuksen hyödyntäminen on vaikeaa.

Työtä vai tyhjiä lupauksia? Ukrainasta paenneet naiset hakeutumassa hoiva- ja hoitoalalle Suomen maaseudulla

Minna Suni, Jyväskylän yliopisto

Tarkastelen Ukrainasta Suomen maaseudulle paenneiden naisten koulutus- ja työelämäpolkuja erityisesti hoiva- ja hoitoalaan liittyvien odotusten ja kokemusten kannalta. Jo Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan alkuvaiheessa ukrainalaisiin kohdistettiin odotuksia etenkin vanhuspalvelujen työvoimavajeen täyttämiseksi. Työllisyystilanne on kuitenkin vaikeutunut nopeasti samaan aikaan, kun ukrainalaisille ja muille maahan muuttaneille räätälöidyt ammatilliset koulutukset ovat tuottamassa työvoimaa alalle myös kasvukeskusten ulkopuolella. Monissa maaseudun työyhteisöissä on vasta vähän kokemusta suomea toisena kielenään oppivista ja käyttävistä hoito- ja hoiva-alan työntekijöistä, mikä tuottaa paineita ja vaikeuttaa työnsaantia. Samalla yksilötason kokemukset työharjoitteluista ja työtoveruudesta ovat pääosin kuitenkin myönteisiä. Analysoimani haastatteluaineisto on peräisin Kieli, kiinnittyminen ja kuuluminen: ukrainalaiset osana maaseudun koulu- ja työyhteisöjä ja niiden muutosta -hankkeesta (2023–2027). Taustoitin sisällönanalyttistä ja narratiivista analyysia mediadiskurssin ja saatavilla olevien koulutustilastojen tarkastelulla.

Liminality through personal experience of forced migration

Oleksandra Poberezhets, University of Jyväskylä

Since 2022 Ukrainians has been leaving their homes due to the military aggression by Russia. Like many forced migrants, also I found a physical place to live, but during the following displacement I experienced a liminal space. The concept of liminality relates to the life of individuals trapped in a series of stages: separation, the liminal period, and incorporation, that significantly shape the migration process.

In this presentation, I will share my experience of liminality and its three stages as a key feature of my gradual process of settling down in the Finnish countryside. I have documented my observations in an autobiography since my arrival in March 2022. This diary forms one part of the ethnographic data of the project “Language, engagement and belonging: Ukrainians accessing and transforming rural school and work communities” (JYU 2023-2027).

The first stage called separation has meant the physical change of environment, but also continuous following of both the news from Ukraine and the lives of my relatives who stayed there. The liminal period, in turn, relates to a vision of future (social environment, working perspectives) and it involves the “swing effect”. After 3 years I am gradually entering the third phase called incorporation: learning language, making friends, trying to build a professional future.

Staying in each of these stages is accompanied by uncertainty, which is likely to throw me back to the previous one. Nobody knows how deep or long the liminal space is, but even within liminality there is life.

Mitä ukrainalaisten vastaanotto paljastaa maaseudun muutosjoustavuuden mekanismeista?

Toni Abvenainen & Markku Mattila, Siirtolaisuusinstituutti

Venäjän hyökkäyksen jälkeen keväällä 2022 Etelä-Pohjanmaalle saapui yli 2 000 ukrainalaista – enemmän kuin mitä alueen pienimmissä kunnissa (esim. Isojoki, Soini) on asukkaita. Laajamittainen maahantulo toimi maakunnan stressitestinä: Vaikka Etelä-Pohjanmaa selvisi ukrainalaisten saapumisesta pääosin kuivin jaloin, se paljasti vahvuuksia ja heikkouksia maaseudun muutosjoustavuuden mekanismeissa.

Siirtolaisuusinstituutin Seinäjoen yksikön tekemä seurantatutkimus osoittaa, että akuutin alkuvaiheen jälkeen muutosjoustavuuden tarve ei Etelä-Pohjanmaalla ole hävinnyt. Se on ainoastaan siirtynyt ukrainalaisten työmarkkinaintegraatioon. Pääsääntöisesti hyvin koulutetut ukrainalaiset törmäävät maakunnan yksipuoliseen elinkeinorakenteeseen ja joustamattomiin rekrytointikäytäntöihin; vain harvat löytävät koulutustaan vastaavaa työtä. Tämä tarkoittaa, että väestöpohjaltaan kutistuva maakunta ei kykene hyödyntämään ukrainalaisten osaamispotentiaalia täysimääräisesti.

Esitys tarkastelee näitä kahta ulottuvuutta: Etelä-Pohjanmaan kriisinsietoa ja pitkäkestoista uudistumiskykyä globaalien kriisien keskellä. Maaseudun muutosjoustavuus rakentuu kerroksittain. Rakentumisessa alueiden asukkailla ja yhteisöillä on merkittävä rooli, mutta heidän ruohonjuuritasolta lähtevä panoksensa ei yksin riitä avaamaan uudenlaisia tulevaisuuspolkuja maaseudulle. Maaseudun resilienssistä tulee strategisesti vahva vasta silloin, kun yhteisölliset vahvuudet yhdistyvät määrätietoiseen aluekehitys- ja työvoimapolitiikkaan. Tämä politiikka ei tähtää pelkästään sopeutumiseen, vaan pyrkii kääntämään ulkopuoliset haasteet mahdollisuuksiksi.

Esitys perustuu EU:n tilapäisen suojelun direktiivin nojalla Etelä-Pohjanmaalla oleskelevien ukrainalaisten haastatteluihin vuosina 2022–2025 (n=58). Haastattelut olivat muodoltaan teema/syvähaastatteluja. Haastattelut toteutti ukrainaa ja venäjää puhuva taustaltaan ukrainalainen tutkimusavustaja, joka myös avusti niiden kääntämisessä ja kulttuurisessa kontekstoinnissa. Lisäksi haastateltiin paikallisia toimijoita: maahanmuuttokoordinaattoreita, valtion ja kunnan viranhaltijoita (työllistyminen, pakolaisuus, maahanmuutto), yritysten HR-vastaavia, yrittäjiä ja kansalaisjärjestöjen edustajia (n=18). Analyysimenetelmänä oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi.

TYÖRYHMÄ 12: Miten maaseutua tulevaisuudessa rakennetaan?

Työryhmän vetäjät:

Katariina Heikkilä & Anna Kirveennummi, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto

Millainen on maaseudun rakennettu ympäristö tulevaisuudessa? Millaisia ovat maaseudun elinkeinojen luomat tilalliset jäsenyykset eri puolilla Suomea ja miten rakennuksia käytetään ja kierrätetään (uusiokäyttö, rakennusten suojeleminen ja uudisrakentaminen)?

Kutsumme työpajaan esityksiä, jotka liittyvät ajallisesti, tilallisesti ja toiminnallisesti monikerroksisiin rakentamisen prosesseihin ja edellytyksiin. Esitysten aihepiirit voivat käsitellä muun muassa sitä, ketkä rakentavat ja kenelle, mitä rakennetaan ja millaisia suunnitteluparadigmoja ja tulevaisuuden odotuksia, teknologioita ja kulttuurisia käytäntöjä on rakentamisen ja rakennetun ympäristön muotoutumisen ja hoitamisen taustalla.

Toivomme työpajaan erityyppisiä esityksiä ja keskustelun avauksia. Esitykset voivat painottaa niitä tapoja, teorioita ja käytänteitä, joilla rakentamiseen (asuminen, liikenne, elinkeinot, kaavoitus ja yhdyskuntasuunnittelu, rahoitus, kierrätys) liittyvää problematiikkaa lähestytään mikronäkökulmasta tai laajemmasta systeemisestä näkökulmasta.

Tulevaisuuskeskustelujen yhtenä tavoitteena on nähdä nykyisyyttä uusista näkökulmista. Jos haluat, voit inspiroitua esimerkiksi sanoista: resilienssi, monikäyttöinen, mielikuvitus, järkeily, transformaatio, metaforat, sosiotekniset kuvitelmat (imaginaries), tulevaisuudenkuvat.

Kiinteistömarkkinoiden tulevaisuuden kehitys väestöltään vähenevillä alueilla

Annamari Kiviaho, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Esitykseni tarkoituksena on avata artikkeliväitöskirjani yhteenvedon keskeisiä tuloksia. Tutkin väitöskirjassani väestöltään vähenevien alueiden tulevaisuuksia kartoittamalla paikallisten toimijoiden nykyhetkessä tulevaisuuteen kohdistamia odotuksia. Teemoiltaan väitöskirjani keskittyy erityisesti kiinteistömarkkinoiden toimintaan.

Väitöskirjatutkimukseni samoin kuin esitykseni nojaa evolutionääriseen talousmaantieteen teoriaan pyrkien yhdistämään tulevaisuusorientoituneen näkökulman entistä vahvemmin tähän tutkimussuuntaan. Tutkimukseni aineistot pohjautuvat teemahaastatteluihin eri toimijoiden kanssa sisältäen haastatteluja niin kiinteistönvälittäjien, pankkien kuin kuntien toimijoiden kanssa. Aineistot on kerätty yhteensä 18 kunnasta ja kaupungista eri puolilta Suomea. Näitä alueita yhdistää pitkäaikainen väestön väheneminen.

Evolutionääriseen talousmaantieteen keskeinen ajatus on, että menneisyys ja menneisyydessä tehdyt päätökset vaikuttavat alueiden tulevaisuuden kehitykseen. Tämä pätee erityisesti kiinteistöihin ja rakennettuun ympäristöön: menneisyydessä luodut fyysiset rakenteet kuten kiinteistöt reagoivat hitaasti muutoksiin.

Väestön vähentyessä kiinteistömarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan välinen tasapaino järkkyy: tarjontaa on enemmän kuin kysyntää, mikä johtaa hintojen ja arvojen laskuun. Alueilla, joilla väestö on vähentynyt pitkään, toimijoiden odotukset kiinteistömarkkinoiden tulevaisuudesta ovat negatiivisia – hintojen ja arvojen uskotaan pysyvän alhaisina tai laskevan edelleen. Nämä odotukset vaikuttavat myös nykyhetken toimintaan: esimerkiksi lainan saaminen uudisrakentamiseen tai kiinteistön kunnostamiseen voi olla haastavaa, koska kustannusten uskotaan ylittävän kohteen tulevan arvon. Tämä koskee etenkin maaseutumaisia alueita.

Tilanteessa, jossa uutta rakennuskantaa ei synny ja olemassa olevia kiinteistöjä ei peruskorjata, hinnat jatkavat laskuaan. Tilannetta vaikeuttaa myös se, että ostajat suosivat muuttovalmiita kohteita, joita ei välttämättä ole tarjolla – vaikka muuttohalukkuutta alueelle löytyisikin. Näin kiinteistöistä syntyy pullonkaula, joka juurruttaa alueita entistä tiukemmin vähenevän väestön ja negatiivisen kehityksen poluille.

“Tulevaisuuden tarpeet turvattu!” Teollisuus, tila ja tulevaisuuden materiaallinen rakentaminen Harjavallassa

Jenni Viitala, Aalto-Yliopisto & Helsingin yliopisto

Harjavalta, noin 6000 asukkaan pikkukaupunki Satakunnassa, on tunnettu erityisesti vahvasta metalliteollisuudestaan. Kaupungin suurteollisuuden juuret ulottuvat jatkosodan vuosiin, jolloin Outokummun kuparisulatto siirrettiin Imatralta turvaan Harjavaltaan. Kuparin, nikkelin, kullan ja muiden metallien tuotanto jatkuu kaupungissa edelleen, ja metalliteollisuus on vahvasti läsnä siinä, miten Harjavallan menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta kuvitellaan ja rakennetaan. Samaan aikaan kaupunki kuitenkin kärsii tyypillisistä suomalaisten pikkupaikkakuntien ongelmista: väestö vähenee ja ikääntyy ja teollisuuden työpaikoista huolimatta Harjavalta kamppailee työikäisen väestön houkuttelemisessa paikkakunnalle.

Esitys keskittyy kysymykseen: Kenelle ja miten Harjavallan tulevaisuutta rakennetaan? Esitys tarkastelee erityisesti kaupungin kuntapäätäjien ja virkamiesten toimia, jotka keskittyvät paikkakunnan teollisuuden tulevaisuuden (materiaaliseen) turvaamiseen. Metalliteollisuus on Harjavallalle tärkeä työllistäjä ja palveluiden mahdollistaja, mutta toisaalta teollisuus myös vaatii valtavasti tilaa ja infrastruktuuria. Itse teollisuuslaitosten lisäksi metalliteollisuuden tarvitsemat hiekanotto- ja jätealueet vievät huomattavasti tilaa sekä pienen pinta-alan Harjavallassa että sen naapurikunnissa. Lisäksi viime vuodet ovat osoittaneet, että Harjavallan metalliteollisuuden materiaallinen infrastruktuuri on haavoittuvainen muuttuvissa geopolittisissa ja ympäristölainsäädännöllisissä konteksteissa. Eri yritysten muodostama ”teollinen ekosysteemi” on vahvasti kiinnittynyt ketjutettuihin

prosesseihin, joissa esimerkiksi venäläisen nikkelin käsittely yhdistää monia eri yrityksiä, sekä tuotantolaitoksiin, jotka on rakennettu 1940-luvulla tärkeän pohjavesialueen päälle. Tässä kontekstissa on syytä tarkastella kriittisesti oletusta, jonka mukaan teollisuuden tarpeiden materiaallinen turvaaminen turvaisi myös kaupungin tulevaisuuden.

Esitys ammentaa antropologisesta kirjallisuudesta, jossa tulevaisuutta tarkastellaan nykyhetken orientaatioiden, materiaalistien infrastruktuurien ja tilallisen suunnittelun kautta. Keskeisenä ajatuksena tässä lähestymistavassa on, että nykyhetken materiaaliset ja sosiaaliset toimet luovat tietynlaisten tulevaisuuksien edellytyksiä, samalla sulkien ulos toisia. Keskeistä erityisesti Harjavallan kontekstissa on myös se, miten menneisyyden materiaallinen ja sosiaalinen perintö kytkeytyy tulevaisuuden kuvittelemiseen ja rakentamiseen.

Esitys perustuu väitöskirjatutkimukselle, jota varten keräsin etnografista aineistoa ja haastatteluaineistoa Harjavallassa 10 kuukauden ajan vuonna 2021.

Onko kehitys ollut kehitystä? Rakentamisen ja rakennusperinnön tila tämän päivän Suomessa

Matti Mäkelä, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti toteutti vuosina 2022–2023 kehityshankkeen Sivukamarituvat historian näyttämönä. Sen keskiössä olivat keskipohjalaiset sivukamarituvat, joiden kautta rakennusperintömme tila konkretisoitui hankkeen toteuttajille. Talojen omistajien haastatteluissa nousi esiin monia asioita, jotka ovat vaikuttaneet kaikkein arvokkaimman ja ekologisimman rakennuskantamme säilymiseen.

Euroopan unionissa Suomen rakennuskanta on poikkeuksellisen nuorta. Tämän päivän Suomessa eletään rakennusten lyhyiden elinkaarien ja purkuaallon keskellä. Suomen rakennuskannan korjausvelka on kolminkertaistunut vuosina 2000–2021. Viimeisen kymmenen vuoden aikana purettavien rakennusten määrä on kaksinkertaistunut. Ennen nykyistä rakentamisen lamaa 2017 Suomessa rakennettiin eniten uusia asuntoja Euroopassa. Entä pitkäkestoisimmat rakennuksemme? Kasvukeskuksissa vanhempaa rakennusperintöä ei juuri enää ole. Maaseudulla laadukas, monisatavuotinen, ekologinen ja ylläpidettävä rakennuskanta on yhteiskunnallisen unohduksen tilassa.

Mikä on ekologisempaa kuin luonnonmateriaaleista rakennettu talonpoikaistalo, jonka rakennusosat voi kierrättää ja myös koko rakennuksen voi siirtää? Voidaanko rakennusten lyhyiden elinkaarien paratiisista palata todellisen kehittämisen tielle? Vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Tietoa on hankittava eri tavoin arvostuksen parantamiseksi. Suomen on päästävä rakennusperinnön arvostuksessa ja hyödyntämisessä eurooppalaiselle tasolle.

Samankaltainen tilanne oli 1970-luvun energiakriisin yhteydessä. Helsingissä järjestettiin 1977 Maaseudun rakennuskulttuuripäivät, jolloin julkaistiin Maaseudun hyvän rakentamisen teesit. Ne puretuivat tilanteen kokonaisvaltaiseen parantamiseen. Nykyistä tilannetta voi tarkastella myös näiden teesien kautta ja keskustella siitä, miksi kehitysusko ei näe ekologista rakentamista ja kulttuuriperintöä tulevaisuutena?

Rakennettu ja rakentuva maaseutu. Rakentamisen ja rakennussuojelun tulevaisuuksia arvovalintojen ja vaikutusten näkökulmasta

Katariina Heikkilä & Anna Kirveennummi, Turun yliopisto

Esityksen tavoitteena on antaa esimerkkejä ja muita syötteitä keskusteluun siitä, miten maaseutua nyt ja tulevaisuudessa rakennetaan.

Taustalla on tulevaisuusprosessi, jonka toteutimme vuonna 2024 yhdessä Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ja ympäristöministeriön kanssa. Rakennussuojelun ja kulttuuriympäristön asiantuntijoille järjestettiin viisi alueellista

työpajaa, joissa käytiinideoivaa keskustelua rakennetun kulttuuriympäristön muutoksista ja vaihtoehtoisista tulevaisuuksista sekä erilaisista rakennussuojelun näkökulmista.

Avaamme esityksessämme lyhyesti tulevaisuusprosessissa esiin nostettuja tulevaisuudenkuvia sekä ajatuksia siitä, millaisia rakentamisen ja rakennussuojelun muotoja tulevaisuudessa voisi olla erilaisissa alue-, väestö- ja palvelurakenteiden sekä kaavoituksen muutoksissa. Mitä uusia rakentamisen tekniikoita tai käytäntöjä on mahdollisesti kehitteillä ja mitä vaikutuksia näillä voisi olla rakentuvalla maaseudulla? Millaisia käytäntöjä esimerkiksi uudet elinkeinot tai kriisit (ilmastokysymykset ja -pakolaisuus, energiapula, sodat) voisivat tuottaa rakentamiseen ja rakennusten suojeluun ja käyttöön?

Tulevaisuustyöpajojen tavoitteena on rohkaista eri organisaatioissa toimivia asiantuntijoita antisipatoriseen tulevaisuuksien kuvitteluun ja keskusteluun vaihtoehtoista ja valinnoista ja niiden takana olevista arvoista. Keskusteluja tulisi kuitenkin jatkaa myös maaseudun näkökulmasta. Esimerkit ja pohdinnat tuovat esille maaseudun eri ajallisten kerrostumien – menneen, nykyhetken ja tulevaisuuden – ja paikallisuuden ja globaalien kehityskulkujen yhteen kietoutumisen ja läsnäolon rakennetun ja rakentuvan maaseudun ihmisten arjessa.

TYÖRYHMÄ 13: Metsien uudet roolit tulevaisuuden maaseudulla

Työryhmän vetäjät:

Venla Wallius & Alisa Puustinen, Suomen metsäkeskus

Suomi elää metsästä todennäköisesti myös tulevaisuudessa: metsämme ovat ensiarvoisen tärkeitä niin ekologian, yhteiskunnan, kulttuurin kuin taloudenkin näkökulmista. Metsiin ja niiden käyttöön liittyy siten lukuisia erilaisia ja paikoin keskenään risteäviä tavoitteita, toiveita ja arvoja, jotka muuttuvat ajassa. Perinteisen puuntuotannon rinnalla esimerkiksi metsien luonto- ja virkistysarvot, hiilensidonta sekä luonnon monimuotoisuus korostuvat metsäkeskustelussa ja -visioissa kenties aiempaa enemmän. Samaan aikaan metsätuhoriskit konkretisoituvat yhä useammilla alueilla, jolloin metsien resilienssi nousee tulevaisuudessa alati tärkeämpään rooliin.

Tässä työryhmässä keskitytään metsiin erottamattomana osana Suomen maaseudun tulevaisuutta. Millainen on metsiemme tulevaisuus? Miten metsiä tulevaisuudessa hyödynnetään tai tulisi hyödyntää, ja millaisia metsiin liittyviä uusia avauksia ja ratkaisuita on tulossa? Miten muuttuva toimintaympäristö vaikuttaa siihen, miten metsät nähdään ja koetaan?

Tähän työryhmään toivotaan esityksiä, jotka tarkastelevat metsiin liittyviä tulevaisuuksia sekä metsien lukuisia rooleja ja merkityksiä eri näkökulmista ja eri menetelmin. Esitykset voivat myös keskittyä esimerkiksi tulevaisuuden metsäkeskusteluun, metsiin liittyvään yhteistyöhön, metsäsuhteisiin sekä uudenlaisiin ratkaisuihin, liiketoimintamalleihin ja innovaatioihin. Työryhmään toivotetaan tervetulleiksi paitsi käynnissä olevien ja jo päättyneiden tutkimusten esittelyt, myös maaseudun kehittäjien käytännönläheiset esitykset.

Kestävä ja jaettu metsiin liittyvä arvonluonti suomalaisella maaseudulla

Annukka Näyhä, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu

Sanonta Suomi elää metsästä on todellisuutta monille nykypäivän maaseudun toimijoille maa- ja metsätalouden – ja niistä saatavan toimeentulon –ollessa kiinteästi kytköksissä toisiinsa. Metsät ja metsien kestävä käyttö jakavat kuitenkin voimakkaasti suomalaisten näkemyksiä.

Tässä metsiin ja metsäluonnonvaraan ja niihin liittyvään kestäväan ja jaettuun arvonluontiin keskittyvässä tutkimusprojektissa tutkitaan, kuinka eri toimijoiden välisen toiminnan kautta voidaan edistää kestävyys siirtymää. Esityksessä pohdimme ja peilaamme hankkeesta saatuja tuloksia etenkin maaseudun toimijoiden tulokulmasta: Millaisena maaseudun toimijoiden rooli nähdään ja kuinka maaseudun toimijat osallistuvat yhteiseen arvonluontiin tulevaisuudessa? Millaisia haasteita ja mahdollisuuksia tulevaisuus tuo tullessaan näille toimijoille?

Aineisto koostuu media- ja politiikka-analyyseistä, noin 70 haastattelusta ja tulevaisuustyöryhmissä kootuista aineistosta. Esitys pyrkii osallistamaan kuulijoita ja herättämään yhteistä keskustelua aiheesta esitettyjen tulosten pohjalta.

Luonnon ehdoilla – kohti vahvan kestävyysmukan liiketoimintaa

Mirkka Rovamo, Itä-Suomen yliopisto

Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja ilmastonmuutos ovat vakava uhka niin ihmisten hyvinvoinnille kuin taloudelle, jotka ovat riippuvaisia luonnon pääomasta. Tämän vuoksi siirtyä vahvan kestävyysmukan mukaiseen ajatteluun on välttämätöntä. Tässä ajatusmallissa yhteiskunnan ja talouden kasvu voi tapahtua vain ympäristön sallimissa rajoissa. Vahvan kestävyysmukan näkökulmasta luonnonpääomaa ei voida korvata ihmisen tuottamalla pääomalla, kuten teknologialla tai taloudellisilla resursseilla. Lisäksi tuleville sukupolville on turvattava yhtäläiset oikeudet luonnon tarjoamiin resursseihin.

Esittelen väitöskirjatutkimukseni ensimmäistä osiota, jossa luomme kehikon vahvan kestävyysmukan mukaiselle liiketoimintamallille. Teen tutkimustani Kohti vahvan kestävyysmukan metsäpalveluita -hankkeessa, jonka on rahoittanut Koneen Säätiö osana Metsän puolella -aloitetta.

Tutkimuksessani vahvan kestävyysmukan käsitettä tarkastellaan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla Scoping-menetelmää hyödyntäen. Kirjallisuuskatsauksessa on kaksi päämäärää: selvittää miten vahvan kestävyysmukan käsite on kehittynyt ajan kuluessa ja mihin sitä on sovellettu, sekä luoda uusi vahvan kestävyysmukan mukainen liiketoimintamalli. Tutkimuksessa havaitaan, että vaikka vahvan kestävyysmukan käsitettä on sovellettu jo pitkään, sen vieminen käytäntöön on edelleen puutteellista.

Metsillä on tärkeä rooli ekologisen kestävyysmukan saavuttamisessa ja monimuotoisuuden huomioimisessa. Väitöskirjani myöhemmissä osatutkimuksissa vahvan kestävyysmukan mukainen liiketoimintamalli viedään metsäympäristöön kyselytutkimuksen ja haastattelujen avulla. Lisäksi mallin toimivuutta testataan käytännössä metsäpalvelusuunnittelun kontekstissa.

Liiketoimintamallin kehittäminen on tärkeää, sillä jos haluamme edistää uusia, vahvan kestävyysmukan mukaisia metsien käyttötapoja, niistä on tehtävä taloudellisesti kilpailukykyisiä ja arvostettuja vaihtoehtoja perinteisten metsänkäyttömuotojen rinnalle. Tutkimuksen yhteiskunnallinen merkitys korostuu siinä, että kehitettyä mallia voi soveltaa myös muilla luonnonvarojen hallintaan liittyvillä aloilla.

Metsien uudet roolit maaseudulla – maaseudun toimijoiden ääni tulevaisuuden metsäkeskustelussa

Tutta Oittinen, Annukka Näyhä & Venla Wallinus, Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntamme kohtaa nykyisin globaalisti vaikuttavia kestävyyshaasteita, joihin vastaaminen vaatii oikeudenmukaista kestävyysmuutosta. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaista julkista metsäkeskustelua ja keskustelualustoja sekä toimijoiden näkemyksiä, tarpeita ja toiveita niihin liittyen. Aineisto koostuu 73 haastattelusta, jossa haastateltavina oli metsäalan erilaisia sidosryhmiä ja toimijoita, kuten yrityksiä, etujärjestöjä, poliitikkoja, viranomaisia, tutkijoita ja kansalaisjärjestöjä. Alustavan analyysin mukaan media, erityisesti sosiaalisen media kanavat, on nykyisin keskeinen keskustelufoorumi metsäkeskustelulle. Ne voidaan kuitenkin kokea myös polarisaatiota tai konflikteja lisäävinä, jonka vuoksi tulevaisuudessa tarvittaisiin uusia kasvokkaisia ja digitaalisia keskustelualustoja, jotka mahdollistavat inklusiivisemmän ja moniäänisemmän dialogin sekä osallistumisen myös tällä hetkellä hiljaisiksi tai muutoin sivuun jääville toimijoille. Tällaiset alustat voivat paitsi lisätä yhteisöllisyyttä ja luottamusta, myös vahvistaa maaseudun toimijoiden äänen kuulumista metsiin liittyvässä kestävyyskeskustelussa. Tämä on erityisen tärkeää alueilla, joissa metsänomistus ja -käyttö ovat keskeisiä elinkeinoja ja osa kulttuurista identiteettiä. Siten niillä on potentiaalia myös lisätä oikeudenmukaisuutta ja

osallisuutta kestävyys siirtymässä. Tutkimuksen lopullisena tavoitteena on esittää suosituksia siitä, millaisia mahdollisuuksia ja alustoja metsäkeskustelulle ja toimijoiden väliselle yhteistyölle tarvitaan yhteiskunnallisesti hyväksytyn ja oikeudenmukaisen kestävyys siirtymän tukemiseksi.

Alueelliset agrometsätalouden innovaatioverkostot rakentamassa metsien ja puiden tulevaisuutta suomalaisella maaseudulla

Tanja Käbkönen & Michael den Herder, European Forest Institute (EFI)

Agrometsätalous (puustoinen maatalous, peltometsäviljely) on maankäyttömuoto, jossa yhdistetään tarkoituksellisesti puita ja/tai puuvartisia kasveja eläintuotantoon ja/tai kasvit tuotantoon. Nykyisin agrometsätaloutta harjoitetaan maatalous-, metsä- ja kaupunkiympäristöissä. Kujanneviljely, tuulensuojakujanteet ja puustoiset laitumet kuuluvat maatalousympäristössä harjoitettuun agrometsätalouteen. Pakurin ja muiden sienten tarkoituksellinen viljely sekä metsälaidunnus kuuluvat puolestaan metsäympäristössä harjoitetun agrometsätalouden piiriin. Kaupunkiympäristöissä harjoitetaan agrometsätaloutta esimerkiksi syötävien puistojen, maisemalaidunnuksen ja syötävien kotipuutarhojen muodossa. Agrometsätalous on ollut historiallisesti merkittävä maankäyttömuoto Suomessa esimerkiksi kaskitalouden ja metsälaidunnuksen muodossa. Maatalous- ja metsätaloustuotannon muutosten myötä myös yleinen tietämys agrometsätaloudesta viljelijöiden ja metsänomistajien parissa on laskenut vaikkakin Suomessa harjoitetaan monipuolista agrometsätaloutta.

Viime vuosina agrometsätalous on kuitenkin ollut nousussa Euroopan unionin politiikkaympäristössä ollen osa ratkaisua muun muassa luonnon monimuotoisuuden ja maaperän elinvoimaisuuden tukemiseen. Tässä laajemmassa eurooppalaisessa politiikkakontekstissa Horisontti Eurooppa -rahoitteinen Agroforestry Business Model Innovation Network (AF4EU) on ylläpitänyt alueellisia agrometsätalouden innovaatioverkostoja. Nämä verkostot ovat monitoimijaisia verkostoja, jotka tukevat agrometsätaloutta koskevaa tiedonsiirtoa, verkostoitumista ja laajemmin sen edistämistä kunkin maan sisällä sekä myös maiden välillä. Alueellisten agrometsätalouden innovaatioverkostojen tuloksena tavoitellaan eri toimijoiden laajempaa ymmärrystä agrometsätaloudesta ja osallistumista siihen, tietoon perustuvan päätöksenteon edistämistä agrometsätalouteen liittyen sekä tieteen ja politiikan rajapintojen vahvistamista kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Alueellisen agrometsätalouden innovaatioverkoston konseptin esittelyn lisäksi tuomme esityksessä kuulijoille tietoa AF4EU-hankkeesta tuotetuista koulutus- ja informaatiomateriaaleista, videoista ja päätöksentekotukijärjestelmästä käytännön toimijoita varten.

Strateginen ennakointi tukemassa tulevaisuuden innovaatiotoimintaa

Alisa Puustinen & Venla Wallius, Metsäkeskus

Metsälalla ennakointi on muuttuvassa toimintaympäristössä nousemassa yhä keskeisempään rooliin. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen vaikutukset ja metsiin kohdistuvien erilaisten tavoitteiden ristipaineet aiheuttavat tarvetta aktiivisesti ennakoida tulevaa päätöksenteon tueksi. Vuoden 2024 lopulla Suomen metsäkeskuksessa aloitettiin jatkuva toimintaympäristön muutosten seuranta ja siihen pohjautuva strateginen ennakointi. Alkuvaiheessa on tunnistettu keskeisimpiä Metsäkeskuksen toimintaan vaikuttavia trendejä osallistamalla oman organisaation henkilöstö, Metsäkeskuksen johtokunta sekä asiakasyhteisö Pihka yhteiseen työhön.

Ennakoinnilla on strategista merkitystä ainoastaan silloin, kun se kytketään osaksi organisaation kaikkea arjen toimintaa. Metsäkeskuksessa ennakointi tuottaa johtoryhmälle strategista näkymää eri aikaväleille sekä jatkuvaa tilannekuvaa toimintaympäristöstä. Trendityön tuloksia on jo hyödynnetty myös osaamisen kehittämisen ja asiakaskoulutusten suunnittelussa, organisaation toiminnan jatkuvassa kehittämisessä sekä hanketoiminnan suuntaamisessa.

Yhtenä merkittävänä ja todennäköisenä kehityskulkuna on tunnistettu metsätuhojen jatkuva lisääntyminen ilmastonmuutoksen edetessä. Metsätuhojen ennaltaehkäisy on olennainen tavoite myös valtiotason

metsäpolitiikassa. Yhtenä esimerkkinä Metsäkeskuksen metsätuhoihin liittyvästä hanketoiminnasta on HirviDrone-hanke, joka selvittää syönninestoaineen tekoölyavusteisen dronelevityksen mahdollisuuksia ja liiketoimintapotentialia. HirviDrone on maaseudun innovaatioryhmän hanke, jonka tavoitteena on kehittää innovatiivinen, kustannustehokas menetelmä hirvivahinkojen torjuntaan erityisesti kriittisimmillä hirvivahinkoalueilla.

Tässä esityksessä avataan Metsäkeskuksen trendityön tuloksia sekä nostetaan esimerkkinä ennakkoivasta kehittämishankkeesta esiin HirviDrone-hankkeessa työnalla oleva uusi, innovatiivinen hirvivahinkojen torjuntamenetelmä. Hanke toimii esimerkkinä ennakkoluulottomasta, tulevaisuusorientoituneesta projektitoiminnasta, jonka avulla voidaan keskittyä ennakkointityössä tunnistettujen teemojen syvempään tarkasteluun ja löytää uusia ratkaisuja, jotka vastaavat metsäalan nykyisiin ja tuleviin haasteisiin.

TYÖRYHMÄ 14:

Paneelikeskustelu: Monikerroksinen maaseutu – kulttuurintutkimuksen näkökulmia maaseudun ja harvaanasuttujen alueiden tutkimukseen

Työryhmän vetäjä:

Kaisa Vehkalahti, Jyväskylän yliopisto

Maaseutuun yhdistyy nykykulttuurissa monia ristiriitaisia mielikuvia. Monille maaseutu merkitsee nostalgista onnelaa – toisille kuihtumista ja kurjistumista. Maaseutu on monille läsnä ja tärkeä, vaikka siellä ei asuttaisi pysyvästi. Vuosikymmenten maaltapaosta huolimatta monilla suomalaisilla on edelleen elävä suhde maaseutuun. Mediassa maaseutu nähdään usein stereotyyppisten mielikuvien kautta ja yhtenäisenä alueena, vaikka esim. luonnonvaroihin, historiaan ja kulttuuriin liittyvät erityispiirteet vaihtelevat ja tekevät alueista omaleimaisia. Monet käsitykset maaseudusta ovat historiallisesti rakentuneita ja hitaasti muuttuvia. Paneelissa pohdimme, millaiset historialliset ja kulttuuriset tekijät muokkaavat suhdettamme maaseutuun. Pyrimme katsomaan mediakeskustelujen ja tilastolukujen taakse ihmisten arkiseen elämään, heidän kokemuksiinsa ja maaseudulle annettuihin merkityksiin. Lisäksi paneelissa pohditaan, mitä annettavaa kulttuurintutkimuksellisilla näkökulmilla on maaseutututkimukseen, ja mitkä sen tulevaisuudennäkymät ovat tutkimusresurssien jatkuvasti niukentuessa. Tilaisuus toimii keväällä ilmestyneen monitieteisen kokoomateoksen *Monikerroksinen maaseutu. Arki, muistot ja mielikuvat* julkistamistilaisuutena. Teos kokoaa yhteen kulttuurintutkimusta ja perinteentutkimusta, historian tutkimusta sekä yhteiskuntatieteellistä maaseutututkimusta.

Panelistit: Sami Tantarimäki, Maarit Sireni, Taija Kaarlenkaski, Ville Pöysä, Päivi Armila ja Kaisa Vehkalahti.

TYÖRYHMÄ 15:

Paneelikeskustelu: Onko agroekologia ratkaisu maatalouden vihreään siirtymään?

Työryhmän vetäjä:

Irene Kuhmonen, Jyväskylän yliopisto

Maatalous on aina ollut tärkeä osa maaseutua ja sitä koskevaa keskustelua. Maaseutupolitiikan suhde maatalouteen on kuitenkin ollut jännitteinen, sillä keskittämiseen ja pitkiin logistiikkaketjuihin perustuvaa tehomaatalouden paradigmaa on ollut vaikeata yhteensovittaa maaseutupolitiikan keskeisten tavoitteiden, kuten paikallisten yritysten ja yhteisöjen elinvoiman kanssa.

Nykyinen taloudelliseen tehokkuuteen perustuva ruoantuotanto on kuitenkin ajautumassa umpikujaan. Vaatimukset tuotannon uudistamiselle ympäristölle aiheutuvan kuormituksen vähentämiseksi kasvavat samalla, kun maatalouden taloudellinen kannattavuus heikkenee. Tämä asetelma on lukinnut maataloutta koskevan yhteiskunnallisen keskustelun pattitilanteeseen: huoltovarmuuden ja maatalouden jatkuvuuden varmistaminen asemoituu nykyisen järjestelmän puolustamiseksi, samalla kun vihreän siirtymän nimissä esitetyt ratkaisut maatalouden kestävyysongelmiin, kuten eläintuotannon vähentäminen, turvepeltojen ennallistaminen tai soluviljelyyn siirtyminen, näyttävät entisestään heikentävän maatalouden roolia maaseudun elinvoiman tuottajana.

Nyt olisikin erittäin tärkeää ottaa maatalouden ja maaseudun suhde uudelleen tarkasteluun. Löytyisikö ruokajärjestelmän agroekologisesta paradigmanmuutoksesta sekä Suomen ruokastrategian valmisteluun nostetusta ideasta alueellisten ruokajärjestelmien verkostoista aihioita myös maatalouden uudenlaisen maaseutusuhteen rakentumiseen ja rakentamiseen? Tämä kysymys on maaseudun kehityksen kannalta erittäin tärkeä ja yhteiskuntapolitiikan kannalta strateginen. Mikä on maatalouden asema ja rakenne maaseuduille suotuisan kehityksen kannalta, millaiseen asentoon maatalous asettuisi, että se itse olisi kestävä, mm. että sitä ympäröivät maaseudut olisivat maatalouden harjoittamista tukevia, sekä että maatalousyritykset osaltaan tuottaisivat ja ylläpitäisivät tulevaisuuden kestäviä maaseutuja?

Tämä työryhmä pohjautuu lyhyisiin tutkija-alustuksiin, jotka toimivat pohjustuksena yhteiselle, fasilitoidulle keskustelulle aihepiirin ympärillä:

1. Juha Helenius, Helsingin yliopisto: Agroekologia perustana tulevaisuuden kestäväälle ruokajärjestelmälle
2. Irene Kuhmonen, Jyväskylän yliopisto: Kamppailu kestävästä ruokajärjestelmästä
3. Torsti Hyyryläinen, Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti: Maatalouden ja maaseudun suhteen murrokset
4. Kari Koppelmäki, Helsingin yliopisto: Voiko agroekologinen ruokajärjestelmä ruokkia meidät?
5. Tuomas Kuhmonen, Turun yliopisto: Kohti agroekologista tulevaisuutta

mua.fi